På vejen til Frankrig

JULES VERNE

Jules Verne

På vejen til Frankrig

eBibliotek 1800

2024

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Jules Verne: *På vejen til Frankrig* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Jules Verne: *På vejen til Frankrig* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

cc BY NC SA

1

Mit navn er Natalis Delpierre. Jeg er født 1761 i Grattepanche, en landsby i Picardiet, hvor min fader var daglejer og arbejdede på markis d'Estrelles jorder. Min moder hjalp ham efter evne, og mine søstre og jeg gjorde det samme. Men min fader havde ikke nogen ejendom og kunne aldrig blive ejer af nogen. Samtidig med, at han var daglejer, var han kirkesanger, for han havde en kraftig stemme, som man kunne høre helt ud på den lille kirkegård, som stødte op til kirken. – Han kunne gerne have været præst – som vi kalder en bonde, der har gået i den sorte skole. Stemmen er næsten alt, hvad jeg har arvet efter ham.

Mine forældre arbejdede hårdt, og de døde samme år. Gud være deres sjæl nådig!

På den tid, jeg vil fortælle om, var Firminie, den ældste af mine 2 søstre, 45, Irma, den yngste, 40, og jeg 31 år. Da vore forældre døde, var Firminie gift med en mand fra Escarbotin, Benoni Fanthomme, en simpel låsesmed, som aldrig kunne etablere sig, skønt han var dygtig i sit fag. Hvad børn angår, så havde de tre allerede i -81, og der er kommet en fjerde nogle år senere. Min søster Irma var derimod ugift og er det endnu. Jeg kunne altså hverken regne med hende eller Fanthommes for at skabe mig en levevej, men måtte udelukkende hjælpe mig selv. Og dog har jeg på mine gamle dage kunnet komme min familie til hjælp.

Min fader døde først, min moder 6 måneder efter. Det var mig en stor sorg. Men – det er skæbnen! Vi må miste dem, vi

har kær, såvel som dem, vi ikke har kær. Men lad os forsøge at være af dem, som elskes, når *vor* time kommer.

Da alt var betalt, beløb fædrenearven sig ikke til 150 kroner, udbyttet af 60 års arbejde! Den blev delt mellem mine søstre og mig og var omtrent så meget som 2 gange ingen ting.

Jeg var altså 18 år og ejede nogle få kroner. Men jeg var kærnesund, kraftigt bygget og som skabt til hårdt arbejde. Og så havde jeg en smuk stemme! For resten kunne jeg hverken læse eller skrive, hvilket jeg først senere har lært, som De vil få at se. Og når man begynder i en ældre alder, har man ikke så lidt besvær med det. Man kan aldrig udtrykke sine tanker klart – hvilket kun alt for meget vil vise sig i denne fortælling.

Hvad skulle jeg være? Fortsætte min faders arbejde og svede på andres ejendomme for til sidst at havne i elendighed, var en trist udsigt, som ikke var synderlig fristende. Et tilfælde kom til at bestemme min skæbne.

En fætter til markis d'Estrelle, grev Linois, kom en dag til Grattepanche. Han var officer, kaptajn ved La Fère-regimentet, og havde orlov i 2 måneder, som han ville tilbringe hos sin slægtning. Der blev arrangeret store jagtpartier, vildsvinejagter, rævejagter, klapjagter og parforcejagter. Der blev holdt fester for adelens strålende skønheder, ikke mindst fru markisen, som var meget smuk.

Men under alt dette havde jeg kun øje for kaptajn Linois, som var en meget fordomsfri officer, der gerne talte med én. Derved fik jeg lyst til at blive soldat. Er det ikke det fornuftigste, når man skal leve af sine arme, og armene er fæstede til et solidt legeme? Og opfører man sig godt, har mod og lidt held med sig,

behøver man ikke at frygte for fremtiden, hvis man da ellers sætter det længste ben foran og går lige på benene.

Før året -89 var der mange, som bildte sig ind, at en menig soldat, der var søn af en borger eller en bonde, aldrig kunne blive officer. Det er en fejltagelse. For med en smule energi og holdning plejer man uden større vanskelighed at blive underofficer. Når man så har beklædt denne stilling en halv snes år i fredstid eller en fem-seks år i krigstid, er man i stand til at få epauletterne. Fra sergent bliver man løjtnant, fra løjtnant kaptajn. Derpå – holdt! Det er forbudt at gå længere, men det vundne er allerede et smukt resultat.

Ved klapjagterne havde grev Linois ofte bemærket mine kræfter og min behændighed. Naturligvis var jeg ikke så meget værd som en hund, hvad sporsans og intelligens angik, men på de store jagtdage var der dog ikke en klapper, som var dygtigere end jeg, og jeg sprang, som om jeg havde haft ild i bukserne.

"Du ser ud til at være en rask og solid karl," sagde grev Linois en dag til mig.

"Å ja, hr. greve."

"Og har kraftige arme?"

"Jeg kan løfte 320 pund."

"Det var satans!"

Og det var hele samtalen. Men det blev ikke ved det, som man vil få at se.

På det tidspunkt var der en særegen skik i hæren. De ved, hvorledes man blev hvervet til soldat: hvert år kom der nogle hververe, som gennemstrejfede landet både på kryds og tværs. De fik én til at drikke mere end sundt var, hvorefter man underskrev et papir, hvis man kunne skrive, eller man satte et

kors, hvis man blot kunne krydse et par streger over hinanden. Det var nemlig lige så godt som en underskrift. Derpå fik man nogle kroner i håndpenge, som blev drukket op, førend man fik dem i lommen; så snørede man sin ransel og gik hen for at få hovedet knust for statens regning.

Nå, denne fremgangsmåde ville jeg aldrig have syntes om. Selv om jeg havde lyst til tjenesten, havde jeg dog ikke lyst til at sælge mig selv. Jeg tror, at alle, som har nogen æresfølelse og selvagtelse, vil forstå mig.

Når en officer den gang havde fået orlov, skulle han ifølge reglementet ved sin tilbagekomst medføre én eller to rekrutter. Underofficererne havde samme forpligtelse. Håndpengene varierede fra 20 til 25 kroner.

Jeg var ikke uvidende om noget af alt dette og lagde min plan. Da grev Linois' orlov næsten var udløbet, gik jeg dristigt hen og bad ham tage mig med som rekrut.

"Dig?" udbrød han.

"Ja, hr. greve."

"Hvor gammel er du?"

"Atten år."

"Og du vil være soldat?"

"Ja, hvis De synes om det."

"Det drejer sig ikke om, hvad jeg synes, men om, hvad du selv synes."

"Det er mit højeste ønske."

"Aha! Lokkemaden, de 25 kroner?"

"Nej, ønsket om at tjene mit fædreland. og da jeg skammer mig ved at sælge mig selv, vil jeg ikke modtage Deres 25 kroner."

"Hvad hedder du?"

"Natalis Delpierre."

"Nuvel, Natalis, jeg synes meget godt om dig."

"Det glæder mig, hr. kaptajn."

"Og hvis du har lyst til at følge mig, vil du komme langt bort."

"Jeg vil følge Dem som trommeslager med tændt fakkel."

"Først vil jeg sige dig, at jeg er ved at forlade La Fère-regimentet. Men havet skræmmer dig vel ikke?"

"På ingen måde."

"Godt, for du skal over oceanet – ved du, at man slås derovre for at jage englænderne ud af Amerika?"

"Amerika? Hvad er det for noget?" Jeg havde aldrig hørt tale om Amerika.

"Et satans land," svarede kaptajn Linois, "et land, som kæmper for at få sin uafhængighed. Det er dér, at markis Lafayette har vundet et navn for et par år siden. Og i fjor lovede kong Ludvig den 16. at sende nogle af sine soldater over for at hjælpe amerikanerne. Grev Rochambeau skal afsted sammen med admiral Grasse og 6000 mand. Jeg har i sinde at indskibe mig sammen med dem til den ny verden, og hvis du vil ledsage mig, så drager vi over og befrier Amerika."

"Ja, lad os befri Amerika!"

Se, sådan blev jeg uden mange omsvøb sat i nummer i grev Rochambeaus korps og landede ved New-Port i 1780.

Der forblev jeg i 3 år, fjernt fra Frankrig. Jeg så general Washington, en kæmpe på 5 fod og 11 tommer [Note 1)], med store hænder og store fødder, i blå frakke med stengedsfarvede reverser, og med en sort kokarde.

Jeg så sømanden, Paul Jones, om bord på sit skib *Bonhomme Richard*, og general Anthony Wayne, som kaldtes Den Gale. Jeg

kæmpede i adskillige træfninger, men slog altid kors for mig med min første patron. Jeg deltog i slaget ved Yorktown i Virginia, hvor lord Cornwallis efter en hæderlig kamp overgav sig til Washington. I året -83 kom jeg så tilbage til Frankrig, ganske vist uden sår, men menig soldat som før, hvilket ikke var så underligt, da jeg ikke kunne læse.

Grev Linois var vendt tilbage sammen med os og ville lade mig sætte i nummer i La Fère-regimentet, hvor han igen fik sin rang; men jeg havde lyst til at komme til kavaleriet. Jeg elskede hestene af instinkt, og at nå til at blive bereden officer – dertil manglede jeg graderne, graderne!

Jeg ved meget godt, at infanteriuniformen er fristende og tager sig vældig fordelagtig ud, men en hest er en hest, og efter moden overvejelse følte jeg mig kaldet til at være kavalerist.

Altså gav jeg grev Linois et høfligt afslag, og greven anbefalede mig så til sin ven, oberst Lostanges, hvorpå jeg trådte ind i det kongelige picardiske regiment.

Jeg holder af det stolte regiment, og jeg beder om overbærenhed, hvis jeg taler om det med en måske latterlig ømhed. Men dér har jeg gjort næsten hele min karriere, agtet af mine overordnede, hvis protektion jeg aldrig har manglet, og som altid beredvilligt har hjulpet mig.

For resten skulle La Fère-regimentet nogle år senere, i -92, opføre sig så besynderligt i sit forhold til den østrigske general Beaulieu, at jeg ikke kan beklage at være udtrådt af det. Men det skal jeg ikke mere komme tilbage til.

Jeg vender altså tilbage til det kongelige picardiske regiment. Det var noget af det skønneste, man kunne se, og var blevet mit andet hjem, som jeg forblev tro indtil det øjeblik, da det blev

opløst. Man levede lykkeligt, og jeg fløjtede alle regimentets fanfarer og melodier, for jeg har altid haft den uskik at fløjte mellem tænderne. Men det tilgav man mig, hvad De for resten vil se af denne fortælling.

I otte år bestilte jeg ikke andet end drage fra garnison til garnison, og der var ikke den ringeste lejlighed til at veksle et geværskud mod fjenden. Nå, denne tilværelse har sine tillokkelser, når man forstår at tage den fra den gemytlige side. Vi flakkede om fra sted til sted og skiftede kvarter hvert øjeblik.

Men jeg glemmer at fortælle, at der den 1. januar -91, kom en lov, som forbedrede hærens sammensætning. Det kongelige picardiske regiment fik navn af 20. kavaleriregiment og denne organisation varede til 1803. Alligevel mistede regimentet ikke sit gamle navn; det kaldtes stadig det kongelige picardiske, efter at der i adskillige år ikke mere havde været en konge i Frankrig.

Det var under oberst Serre de Bras, at jeg til min store glæde blev udnævnt til sergent og under oberst Wardner blev jeg kvartermester, hvilket voldte mig endnu større fornøjelse. Jeg havde da været 18 år i tjenesten, deltaget i et felttog, og var aldrig såret. De må indrømme, at det er et smukt avancement. Jeg kunne ikke stige højere, fordi jeg – som jeg allerede har sagt – hverken kunne læse eller skrive. Jeg gik altid og fløjtede, og dog er det kun lidet passende for en underofficer at konkurrere med droslerne.

Kvartermester Natalis Delpierre! Det var noget at være forfængelig over og at bryste sig af! Ligeledes mit bekendtskab med oberst Wardner, skønt han var rå som en surdej, og man overfor ham måtte parere ordre. Den dag gennemskød

soldaterne af mit kompagni mit tornyster, og på mine ærmer lod jeg sætte snore, som aldrig skulle nå op over albuen.

Vi lå i garnison i Charleville, da jeg ansøgte om en orlov på to måneder, som blev mig tilstået. Og det er just historien om denne orlov, som jeg har i sinde at fortælle så nøjagtigt som muligt. Jeg skal forklare Dem mine grunde.

Efter at jeg har taget min afsked, har jeg ofte ved aftenselskaber i landsbyen Grattepanche måttet fortælle om mine felttog. Mine venner har så enten aldeles misforstået mig eller så godt som slet ikke forstået mig. Snart fortæller én, at jeg har handlet rigtigt, når jeg har handlet galt, snart en anden, at det var galt, når det var rigtigt. Og så diskuterer de op ad vægge og ned ad stolper ved et par glas cidervin eller et par små kopper kaffe. Det er især det, som hændte mig under mit ophold i Tyskland, man ikke kan enes om. Men nu, jeg har lært at skrive, tror jeg, det er rigtigst, at jeg lader pennen fortælle denne orlovs historie, og jeg har derfor givet mig i lag med arbejdet, skønt jeg i dag fylder 70 år. Men jeg har en god hukommelse og ser temmelig klart, når jeg kaster et blik tilbage over mit liv. Denne beretning er derfor dediceret til mine venner i Grattepanche, og jeg håber, at de så ikke mere diskuterer om mig.

Jeg havde fået orlov den 7. juni 1792. Ganske vist cirkulerede der nogle temmelig ubestemte rygter om krig med Tyskland, og man sagde, at Europa så med skæve blikke på begivenhederne i Frankrig, skønt de aldeles ikke vedkom det. Kongen opholdt sig stadig i Tuilerierne, og dog anede man allerede den 10. august – der gik ligesom en republikansk vind hen over landet.

Derfor mente jeg af forsigtighedshensyn ikke at burde sige, hvorfor jeg bad om orlov. I virkeligheden havde jeg forretninger i Tyskland og det endog i selve Preussen, så jeg i tilfælde af krig ville have været lovlig forhindret i at være på min plads. Hvad skal man sige? Man kan ikke samtidig ringe og følge processionen.

For resten var jeg i nødstilfælde belavet på at forkorte min to måneders orlov, men håbede ganske vist, at det ikke skulle gå så galt.

For nu at slutte med det, som angår mig og mit brave regiment, må jeg sige et par ord.

Først vil De få at se, under hvilke omstændigheder jeg begyndte at lære at læse og derefter at stave – hvilket skulle sætte mig i stand til at blive officer, general, marskal af Frankrig, greve, hertug, fyrste, aldeles som en Ney, en Davout eller en Murat under kejserdømmets krige. Ganske vist nåede jeg ikke længere end til kaptajnsgraden, men det er også et meget smukt resultat for en bondesøn, som selv er bonde. Med hensyn til det kongelige picardiske regiment, vil nogle linjer være tilstrækkelige til at slutte dets historie. I -93 havde det hr. le Comte til oberst, og dette år blev det ifølge dekretet af 21. februar fra regiment til halvbrigade. Så deltog det i nordarméens og Sambre-et-Meuse-arméens felttog indtil 1797 og udmærkede sig i træfningerne ved Lincelles og Courtray, hvor jeg blev udnævnt til løjtnant. Efter så at have ligget i Paris fra -97 til 1800 gjorde det felttoget med til Italien og udmærkede sig ved Marengo ved at omringe de bataljoner østrigske grenaderer, som strakte våben, efter at et ungarsk regiment var flygtet. I denne kamp blev jeg ramt i hoften af en

kugle, hvad jeg dog ikke beklagede mig over, da jeg derved blev udnævnt til kaptajn.

Det kongelige picardiske regiment blev opløst i 1803, hvorpå jeg gik over til dragonerne, deltog i alle kejserdømmets krige og tog min afsked i 1815.

Når jeg nu vil tale om mig selv, er det blot for at fortælle, hvad jeg har set og gjort under mit ophold i Tyskland. Men husk på, at jeg er uden dannelse og næppe kan forme kunstfærdige sætninger; det er indtryk, som jeg ikke søger at ræsonnere over. Og fremfor alt må De undskylde, hvis der i denne simple fortælling undslipper mig hjemlige udtryk og vendinger; jeg kan ikke tale på anden måde. Trætte eller kede Dem skal jeg ikke, og jeg skal ligeledes fortælle alt, så jeg håber, at De på min bøn om at måtte udtrykke mig uden forbehold, vil svare mig: Tal bare væk!

Note 1: ca. 1.80 meter *Red. anm.*

2

På det tidspunkt var Tyskland, efter hvad jeg har læst i historiens årbøger, endnu delt i 10 kredse.

Senere dannede nogle nye stater Rhin-konføderationen, omkring 1806, under Napoleons beskyttelse og derefter den germanske konføderation i 1815. Den ene af disse kredse, der indbefattede kurfyrstendømmerne, Sachsen og Brandenburg, bar dengang kredsnavnet: Øvre-Sachsen.

Kurfyrstendømmet Brandenburg blev senere en provins af Preussen og deltes i 2 distrikter, Brandenburg og Potsdam.

Jeg siger dette, for at man kan vide beliggenheden af den lille by Belzingen, i distriktet Potsdam, hen imod den sydvestlige del, nogle mil fra grænsen.

Denne grænse nåede jeg den 16. juni efter at have rejst de 150 franske mil, som skiller den fra Frankrig. At jeg brugte 9 dage til denne rejse, havde sin grund i de dårlige befordringsmidler. Jeg brugte nemlig flere støvlesåler end hestesko og vognhjul – eller karrehjul, rettere sagt. Desuden var jeg ikke ved muffen, som man siger. Jeg ejede kun min knappe lønning og ville give så få penge ud som muligt. Heldigvis havde jeg under mit garnisonsophold ved grænsen lært enkelte tyske ord, hvorved jeg lettere kunne komme over vanskelighederne, skønt det ville have været vanskeligt at skjule, at jeg var franskmand, og der blev sendt mig mere end et skævt blik under rejsen. Men jeg tog mig vel i agt for at sige, at jeg var kvartermester Natalis Delpierre, hvilken forsigtighed man vil billige under disse

omstændigheder, hvor vi kunne frygte en krig med Preussen og Østrig – med hele Tyskland.

Ved distriktsgrænsen blev jeg overrasket. Jeg var til fods og begav mig hen til et værtshus for at spise frokost – værtshuset *Ecktvende* – på fransk *Tourne-Coin*. Natten havde været temmelig kølig, men morgenen var smuk og mild. Solstrålerne indsugede dugperlerne på græsset, og på bøgene, egene, elmene og birkene var der et helt mylder af fugle. Men det meste af landskabet var udyrket, for klimaet er hårdt i dette land.

Ved værtshusets dør ventede en lille tohjulet vogn, forspændt med en mager kleppert, som vel var i stand til at løbe sine to små mil i timen, når vejen ikke var alt for stejl og bakket.

Ved vognen stod en høj, kraftig, velbygget kvinde med stråhat, pyntet med gule bånd, med kjoleliv, der var pyntet med bånd og snore, med rød- og violetstribet underkjole – i det hele smagfuldt og propert klædt, som om det var søndag eller festdag.

Og i virkeligheden var det en festdag for denne kvinde, selv om det ikke var søndag!

Hun betragtede mig, og jeg lagde mærke til hendes blik.

Pludselig udbreder hun armene, falder mig uden omstændigheder om halsen og udbryder:

"Natalis!"

"Irma!"

Det var hende, det var min søster, og hun havde genkendt mig. Sandsynligvis har kvinderne et skarpere øje end vi til at genkende en ven – eller i det mindste et hurtigere. I næsten tretten år havde vi ikke set hinanden, og man kan nok forstå, at jeg var glad over at se hende igen.

Hun var rask og rørig endnu og erindrede mig om vor moder med sine store spillende øjne og sit sorte hår, der begyndte at blive gråt ved tindingerne.

Jeg kyssede hende uden videre på de af landluften røde, tykke kinder, og hun gjorde sandelig gengæld på mine.

Det var for hendes skyld, for at besøge hende, at jeg havde bedt om orlov. Jeg begyndte at ængstes over, at hun levede uden for Frankrig, når man nu begyndte at blande kortene. Det kunne bringe store fortrædeligheder for en fransk kvinde at leve mellem disse tyskere, hvis krigen blev erklæret – under slige forhold er det bedst at være i sit fædreland. Og hvis min søster ønskede det, så ville jeg tage hende tilbage med mig til Frankrig, men jeg tvivlede rigtignok om, at hun ville samtykke i dette, da hun så måtte forlade sit herskab, fru Keller. Men det var et forsøg værd.

"Det er dejligt at se hinanden igen, Natalis," sagde hun, "atter at finde hinanden, så langt fra vort kære Picardi. Jeg synes, du næsten bringer mig en frisk luftning dernede fra. Det er rigtignok længe siden, vi har set hinanden."

"Tretten år, Irma!"

"Ja, tretten år, en skilsmisse på tretten år, det er en lang tid, Natalis."

"Kære Irma!"

Og vi gik frem og tilbage, min søster og jeg, med hinanden under armen, langs med vejen.

"Og hvordan har du det ellers?" spurgte jeg.

"Rigtig godt, Natalis, og du?"

"Også rigtig godt."

"Og så er du jo kvartermester, se det er rigtignok en ære for familien."

"Ja, Irma, det må du nok sige! Hvem skulle have troet, at den lille gåsedreng fra Grattepanche en gang skulle blive kvartermester. Men det går ikke an at råbe det alt for højt."

"Hvorfor? Forklar dig lidt nærmere."

"Fordi det her i Tyskland ville volde ubehageligheder at fortælle, at jeg er soldat. I det øjeblik, da der et krigsrygter i omløb, et det allerede farligt nok for en franskmand at være her. Nej, jeg er din broder, slet og ret din broder, som er på besøg hos sin søster."

"Javel, Natalis, jeg lover dig, at man vil være stum som graven, hvad den sag angår."

"Det er fornuftigt, for de tyske spioner har gode ører."

"Vær ganske rolig!"

"Og desuden, Irma, hvis du vil følge mit råd, så tager jeg dig med tilbage til Frankrig."

Min søsters øjne antydede en stor sorg, og jeg fik det svar, jeg ventede.

"Forlade fru Keller, Natalis! Når du får hende at se, vil du forstå, at jeg ikke kan forlade hende!"

Jeg forstod det allerede og talte foreløbig ikke mere om denne sag.

Efter disse ord så Irma atter strålende ud og udspurgte mig om adskillige ting.

"Og søster Firminie?"

"Hun er frisk som en fisk. Jeg har nylig hørt fra hende gennem vor nabo Létocard, som for et par måneder siden kom til Charleville. Du husker vel Létocard?"

"Hjulmandens søn!"

"Ja, du ved vel, at han er gift med en datter af Matifas?"

"En datter af den gamle knark fra Fouencamps?"

"Ja netop. Han fortalte mig, at vor søster ikke kan klage over helbredet. Men man har arbejdet og man arbejdet hårdt i Escarbotin! Desuden har de fire børn, og det sidste tog svært på hende. Heldigvis har hun en retskaffen mand, som er en dygtig arbejder og kun drikker for meget om mandagen. Nå, hun har også sine besværligheder!"

"Hun er allerede gammel!"

"Ja, hun er fem år ældre end du, og fjorten år ældre end jeg. Det tæller op, ikke sandt? Men det er en brav kvinde, ligesom du."

"Å, tal ikke om mig, Natalis! Hvis jeg har kendt sorg, så har det aldrig været andet end de andres. Siden jeg forlod Grattepanche har jeg ingen nød lidt. Men at se andre lide og ikke kunne hjælpe –"

Min søsters ansigt fik atter et mørkt udtryk og hun gav samtalen en anden retning.

"Og hvordan er din rejse gået?" spurgte hun.

"Meget godt. Det er jo et prægtigt vejr efter årstiden. Og som du ser, har jeg gode ben. Men hvad betyder en smule træthed, når man er vis på at blive vel modtaget ved sin ankomst?"

"Det har du ret i, Natalis, og man vil modtage dig godt og holde af dig i familien, som man holder af mig."

"Den prægtige fru Keller! Ved du vel, lille søster, at jeg ikke kan genkende hende? Hun står endnu for mig som datteren af hr. Og fru Acloque, disse brave folk fra Saint-Sauflieu. Da hun blev gift – det er det en 25 år siden – var jeg endnu kun en

dreng. Men fader og moder fortalte så meget godt om hende, som har fæstet sig i min hukommelse."

"Stakkels kone," sagde Irma, "hun er meget forandret. Men hvilken ægtefælle har hun ikke været, Natalis, og især hvilken moder er hun ikke endnu!"

"Og hendes søn?"

"Det et en brav dreng, som tager dygtig fat, for at erstatte sin fader, som døde for femten måneder siden. Han tilbeder sin moder og lever kun for hende, ligesom hun kun lever for ham!"

"Ja, Irma, jeg har aldrig set ham, men længes efter at lære ham at kende, for jeg har en følelse af, at jeg allerede elsker den unge mand."

"Det forbavser mig ikke, Natalis. Det er gennem mig, at du har denne følelse."

"Nå, nu må vi afsted, søsterlil! Hvor langt har vi til Belzingen?"

"To gode mil."

"Bah," svarede jeg, "hvis jeg var ene, kunne jeg gå vejen på et par timer, men det –"

"Å, Natalis, jeg kan gå hurtigere end du."

"Med dine ben?"

"Nej, med min hests ben!" Og Irma viste mig vognen, der stod forspændt ved døren til værtshuset.

"Er det dig," spurgte jeg, "som er kommet for at hente mig med vognen?"

"Ja, Natalis, for at føre dig til Belzingen. Jeg tog tidligt hjemmefra og var her, da klokken slog syv. Og hvis brevet, du skrev til os, var kommet før, havde jeg hentet dig endnu længere borte."

"Å, det var unyttigt, lille søster. Men nu må vi afsted. Skylder du noget i værtshuset? Her er nogle kreutzer –"

"Tak, Natalis, det er betalt, og nu har vi ikke andet at gøre, end se at komme afsted."

Mens vi talte, stod værtshusholderen støttet til døren og syntes at lytte efter, hvad der blev sagt.

Det var ikke rigtig efter min kogebog. Måske ville vi have gjort bedre i at være gået længere bort for at snakke sammen.

Denne vært var en svær, tyk mand med et modbydeligt ansigt, dybtliggende øjne, braknæse og en bred mund, som næsten gik fra det ene øre til det andet. Han lignede en rådden kålrabi i ansigtet.

Men når alt kom til alt, havde vi slet ikke sagt noget kompromitterende, og måske havde han slet ikke hørt vor samtale. Desuden måtte han kunne fransk for at forstå, at jeg kom fra Frankrig.

Vi satte os op på vognen, og værtshusholderen så os tage afsted, uden at fortrække en mine.

Jeg greb tømmerne og slog et knald for klepperten, så vi rullede afsted som januarvinden. Undervejs fortsatte vi samtalen, og Irma satte mig ind i begivenhedernes gang.

Og ved hjælp af det, jeg allerede vidste, og det Irma fortalte mig, skal jeg meddele Dem familien Kellers livshistorie.

3

Fru Keller, det var født 1747, var den gang 45 år. Hun stammede fra Saint-Sauflieu, som jeg allerede har sagt, og var en datter af hr. og fru Acloque, en lille, beskeden proprietærfamilie, hvis lille formue hun havde set formindskes år for år på grund af livets fornødenheder. De døde kort tid efter hinanden omkring 1765. Den unge pige kom i huset hos en gammel tante, ved hvis død hun ville stå aldeles ene i verden.

Det var under disse omstændigheder, at hr. Keller friede. Han var kommet til Picardiet i handelsanliggender og nedsatte sig i Amiens, hvor han især drev agenturforretning. Det var en alvorlig, intelligent og driftig mand, og på den tid nærede vi endnu ikke mod den tyske nation det had, som 30 års krige senere frembragte. Hr. Keller var i besiddelse af en betydelig formue, som ikke kunne andet end forøges ved hans påpasselighed og forretningstalent, og han spurgte derfor frøken Acloque, om hun ville være hans hustru.

Frøken Acloque nølede med svaret, fordi hun som hr. Kellers ægtefælle skulle forlade Saint-Sauflieu og sit kære Picardi. Men hun ejede kun et lille hus, som hun ville blive nødt til at sælge, og hvad skulle der så blive af hende? Den gamle tante, frøken Dufresnay, som følte døden nærme sig og var bekymret for sin nieces skæbne, rådede hende til at sige ja.

Frøken Acloque gav endelig sit samtykke, og brylluppet blev holdt i Saint-Sauflieu. Nogle måneder senere forlod fru Keller Picardiet og fulgte sin mand til Tyskland. Hun fik ikke grund til

at angre det valg, hun havde gjort, for hendes mand var god imod hende, som hun var god imod ham. Dette ægteskab, som fuldstændig var et fornuftparti, var meget lykkeligt, hvilket ellers er yderst sjældent.

Et år efter nedkom fru Keller med en søn og besluttede at vie sit liv til opdragelsen af dette barn, som vil blive helten i vor fortælling.

På den tid kom min søster Irma, som da var 19 år, i huset hos hr. Kellers. Fru Keller havde kendt hende som barn, da hun selv endnu var en lille pige, og vor fader havde en gang imellem arbejdet for hr. Acloque. Fra Grattepanche til Saint-Sauflieu er der ikke langt, og frøken Acloque mødte ofte min søster, omfavnede hende og gav hende små foræringer, da hun havde fået hende kær og syntes godt om hende.

Da fru Keller nu erfarede vore forældres død, hvorved vi næsten stod uden eksistensmidler, fik hun den tanke at tage sig af Irma, som allerede havde lejet sig et værelse hos en kone i Saint-Sauflieu. Mim søster blev meget glad, og har aldrig fortrudt, at hun modtog fru Kellers tilbud.

Tidligere havde familien Keller boet i den franske del af Lothringen, men ved ophævelsen af Nantes-ediktet fra 1685 foretrak de, som gode protestanter, landflygtighed fremfor at fornægte deres tro.

De forlod derfor Lothringen og nedsatte sig i Geldern, hvor de grundlagde et betydeligt handelshus, blandede sig med deres nye landsmænd og blev lidt efter lidt fuldstændig germaniserede.

Henimod 1760 forlod en Keller Geldern og drog til kredsen Øvre-Sachsen, til den lille by Belzingen. Han havde held med

sig i sin forretning, hvilket tillod ham at yde frøken Acloque den komfort, som hun ikke mere kunne få i Saint-Sauflieu. I Belzingen fødte hun sin søn, i hvis årer faderens tyske og moderens franske blod rullede.

Fru Keller diede selv sit barn og det første ord fremstammede det på fransk; det var ikke "mama", men "maman". Og det var ikke blot med sin egen mælk, fru Keller nærede sit barn, men også med sine egne tanker og ideer, med hensyn til alt, som angik hendes elskede fædreland. Hun håbede en gang at vende tilbage til det og lagde slet ikke skjul på, hvilken glæde det ville være for hende at gense sit gamle, kære Picardi. Hr. Keller modsatte sig det ikke; også han havde sandsynligvis lyst til at forlade Tyskland og nedsætte sig i sin kones fædreland, men han måtte arbejde nogle år endnu, for at sikre sin hustru og søn en sorgløs stilling. Uheldigvis havde døden overrasket ham for en femten måneder siden, netop som han var indviklet i en proces med den preussiske stat angående betalingen for leverancer til hæren. Hele hans stilling afhang af denne proces, som trak i langdrag. Det drejede sig om tyve tusinde floriner – en formue på den tid – og at tabe processen ville være hans ruin.

Så vidt min søsters fortælling. Hendes stilling i familien kan man let tænke sig. Hun havde været barnepige for den unge Johan og elskede ham med en virkelig moderkærlighed. Hun blev ikke behandlet som tjenestepige, men som et medlem af familien eller en veninde. Hvis Kellers forlod Tyskland, vilde hun med glæde følge dem, men blev de i Belzingen, ville hun også forblive der.

"Jeg forlade fru Keller!" udbrød hun. "Jeg tror, jeg ville dø af det." Jeg forstod, at intet kunne bevæge min søster til at vende tilbage med mig, hvis hendes frue var nødt til at blive i Belzingen, indtil processen var endt. Og dog var jeg urolig over at se hende midt i dette land, der stod rede til at rejse sig mod vort.

Da Irma havde givet mig disse oplysninger om familien Keller, spurgte hun:

"Bliver du hele din orlov hos os?"

"Ja, hvis jeg kan."

"Nu vel, Natalis, det er muligt, at du snart kommer til bryllup."

"Hvem skal giftes? Hr. Johan?"

"Ja."

"Med hvem? En tysk dame?"

"Nej, Natalis. Og det er det, vi er glade ved. Hans moder giftede sig med en tysker, men det er en fransk kvinde, som skal være Johans hustru."

"Er hun smuk?"

"Ja, smuk som et relikvieskrin. Men tænker du ikke snart på at gifte dig, Natalis?"

"Jeg?"

"Ja, har du ikke en kæreste hjemme?"

"Jo, det har jeg."

"Og hvem er det?"

"Fædrelandet, søster! Skal en soldat have andet?"

4

Belzingen, en lille by, nogle mil fra Berlin, ligger i nærheden af landsbyen Hagelberg, hvor franskmændene i 1813 måtte prøve kræfter med det preussiske landeværn. I baggrunden ses bjergtoppen Flameng, som fremhæver byens maleriske beliggenhed. Dens handel omfatter heste, kvæg, korn, hør og kløverfrø.

Hen imod klokken 10 om formiddagen ankom min søster og jeg dertil og standsede foran et meget net og tiltrækkende lille hus. Det var fru Kellers.

Man kan let tænke sig, hvordan jeg, Irmas kødelige broder, blev modtaget. Hendes stilling i familien svarede fuldkommen til, hvad hun havde sagt. Fru Keller bød mig smilende velkommen og hr. Johan gav mig et djærvt håndslag. Naturligvis var det, at jeg var franskmand for en stor del skyld i dette.

"Hr. Delpierre," sagde han, "min moder og jeg håber, at De hos os vil tilbringe den tid, De har orlov. Nogle uger kan De vel nok ofre Deres søster, eftersom De ikke har set hende i tretten år!"

"Min søster, Deres fru moder og Dem, hr. Johan, vil jeg ofre min ferie," svarede jeg. "Jeg har ikke glemt det gode, som Deres familie har gjort mod min, og det er en stor lykke for Irma, at hun er kommet i huset hos Dem."

Jeg tilstår, at jeg havde udtænkt denne lille kompliment, for ikke at stå som et helt fæ ved min ankomst. Men det var aldeles

unyttigt. Overfor så brave folk kan man godt nøjes med at sige sit hjertes mening.

Ved at betragte fru Keller genfandt jeg de ansigtstræk, hun havde haft som ung pige, og som havde fæstet sig i min erindring. Hendes skønhed syntes ikke at have forandret sig med årene. Allerede som ganske ung havde hun et alvorligt udtryk i ansigtet, og jeg fandt hende omtrent som i gamle dage. Selv om hendes hår på enkelte steder var grånet, havde hendes øjne intet tabt af deres fordums livlighed. Trods de tårer, hun havde fældet siden sin mands død, brændte der endnu ild i hendes øjne, og hendes holdning var rolig. Hun var ikke af de kvinder, der lader munden løbe som en skade eller surre som bier i en kube, og, oprigtig talt, så er det heller ikke de kvinder, jeg holder af. Man følte, at hun var en fornuftig kone, som tænkte, førend hun talte eller handlede, og som forstod at styre sit hus.

Desuden forlod hun, som jeg snart så, kun sjældent den hjemlige arne. Hun holdt ingen sladdersøstre og undgik at stifte bekendtskaber. Hun befandt sig vel i sit eget hjem, og det er det, som behaget mig hos en kone. Jeg giver ikke meget for dem, der, ligesom spillemændene, kun er i deres es uden for hjemmet.

Der var en ting, som også gjorde mig stor fornøjelse, og det var, at fru Keller havde bevaret nogle af vore picardiske skikke, uden derfor at foragte de tyske. Jeg lagde mærke til, at hendes hus var indrettet som husene i Saint-Sauflieu, og møbler og service var stillet på samme måde.

Hr. Johan var omtrent 24 år. Det var en ung mand over middelhøjde, med brunt hår og brune moustacher og mørke,

næsten sorte øjne. Trods sin tyske herkomst havde han intet af den teutoniske stivhed, som plejer at stå i modstrid med fine manerer. Hans frejdige, åbne, sympatiske natur tiltrak én, og han havde stor lighed med sin moder. Skønt han af naturen var alvorlig, ligesom hun, kunne han dog godt lide spøg, og han var tjenstvillig og forekommende. Mig vandt han fuldstændig, så snart jeg havde set ham. Hvis han nogen sinde trænger til en ven, vil han finde en i Natalis Delpierre!

Jeg må tilføje, at han betjente sig af vort sprog, som om han var opdraget i Frankrig, og dog talte han sandsynligvis meget godt tysk. Desuden interesserede han sig meget for begivenhederne i Frankrig; han elskede vore landsmænd, spurgte ud om dem og gav dem gode råd. Især fordybede han sig i nyhederne fra Picardiet og talte gerne om dem.

Hvilken skade, at hr. Johan Keller ikke var helt franskmand i stedet for kun halvt. Jeg siger, hvad jeg tænker, hvad der falder mig ind, uden at ræsonnere over det. At jeg har antipati for tyskerne, har sin grund i, at jeg har set dem på nært hold under mit garnisonsophold ved grænsen. Selv i den dannede overklasse stikker den tyske storsnudethed altid igennem. Jeg benægter ikke deres dygtighed, men franskmændene er heller ikke tabt bag af en vogn. Min rejse i Tyskland har i hvert tilfælde ikke fået mig til at skifte mening.

Ved sin faders død, måtte hr. Johan, som studerede ved universitetet i Göttingen, rejse hjem og tage sig af forretningen. Fru Keller fandt i ham en intelligent, driftig og arbejdsom hjælper. Han måtte arbejde hårdt, for pengesagerne var noget forkvaklede, men stræbte kun efter ét mål: at klare situationen og ophæve handelen. Uheldigvis syntes denne

proces, han førte mod staten, at trække i langdrag, og han måtte ofte rejse til Berlin i dette anliggende. Familien Kellers fremtid beroede på det. Når alt kom til alt, var hans ret så sikker, at han ikke kunne tabe, selv om dommerne var nok så ondsindede.

Om middagen spiste vi ved familiebordet. Jeg sad ved siden af fru Keller og min søster Irma, der indtog sin sædvanlige plads ved siden af hr. Johan, som sad lige over for mig.

Vi talte om min rejse, de vanskeligheder, jeg havde mødt på vejen, og om politik. Jeg gættede fru Kellers og hendes søns uro angående de troppemasser, som marcherede mod den franske grænse – såvel de preussiske som de østrigske.

Deres interesser stod på spil, hvis krigen brød ud.

Men det var bedre ikke at tale om disse triste ting nu straks, hvorfor hr. Johan forsøgte at give samtalen en anden retning og drejede den hen på mig.

"Fortæl os lidt om Deres felttog, Natalis," sagde han. "De har jo været med i Amerika, hvor De vel har set markis Lafayette, denne heroiske franskmand, som har viet sin formue og sit liv til uafhængighedens sag."

"Ja, hr. Johan."

"Har De også set Washington?"

"Som jeg nu ser Dem," svarede jeg, "en stolt karl med store fødder og store hænder, en ren kæmpe!"

Det var tydeligvis det, som havde gjort størst indtryk på mig ved den amerikanske central.

Derpå måtte jeg fortælle, hvad jeg vidste om slaget ved Yorktown, og hvorledes grev Rochambeau havde banket lord Cornwallis.

"Siden Deres hjemkomst til Frankrig har De vel ikke deltaget i noget felttog?" spurgte Johan.

"Ikke et eneste," svarede jeg. "Det kongelige picardiske regiment er draget fra garnison til garnison. Vi har haft meget travlt."

"Det tror jeg nok, Natalis, endog så travlt, at De aldrig har haft tid til at sende os en efterretning eller skrive et par ord til Deres søster!"

Ved disse ord kunne jeg ikke lade være at rødme; Irma syntes også lidt forstemt.

Til sidst tog jeg mit parti; når alt kom til alt, behøvede jeg ikke at skamme mig over det.

"Hr. Johan," sagde jeg, "grunden til, at jeg ikke har skrevet til min søster, er, at jeg ikke er i stand til at føre pennen."

"Kan De ikke skrive, Natalis?" udbrød Johan.

"Nej, desværre!"

"Heller ikke læse?"

"Lige så lidt. I min barndom var der ingen skolelærer i Grattepanche eller i omegnen, og mine forældre efterlod mig intet at lære det for. Siden har jeg stedse levet med tornystret på ryggen og bøssen på skulderen, og man har ikke synderlig tid til at studere mellem to rastesteder. Se, det er grunden til, at en 31-årig kvartermester hverken kan læse eller skrive."

"Nu vel," sagde fru Keller, "så skal vi lære Dem det."

"De, frue?"

"Ja," tilføjede Johan, "min moder og jeg skal forsøge det. De har jo to måneders orlov, som De har i sinde at tilbringe her?"

"Ja, hvis jeg ikke er Dem til ulejlighed."

"Er os til ulejlighed," svarede fru Keller, "De, Irmas broder!"

"Kære frue," sagde min søster, "når Natalis lærer Dem bedre at kende, vil han ikke have sådanne tanker."

"De kan være her aldeles som hjemme," gentog Johan.

"Som hjemme! Ak, hr. Keller, jeg har aldrig haft noget hjem."

"Nå, så som i Deres søsters hjem, hvis De hellere vil. Jeg gentager, bliv her så længe De vil. Og under Deres to måneders orlov vil jeg påtage mig at lære Dem at læse. At skrive kan komme bagefter."

Jeg vidste ikke, hvorledes jeg skulle give et høfligt afslag.

"Jamen, hr. Johan," sagde jeg, "er hele Deres tid ikke optaget?"

"To timer om morgenen og to om aftenen vil være tilstrækkeligt. Jeg giver Dem lektier for, som De skal lære."

"Jeg vil hjælpe dig, Natalis," sagde Irma, "for jeg kan også læse og skrive lidt."

"Det tror jeg nok," udbrød Johan, "hun har været min moders bedste elev!"

Hvad skulle man svare til et så velment forslag?

"Lad gå, jeg takker Dem, hr. Johan og fru Keller, og hvis jeg ikke ordentligt opfylder mine pligter, må De straffe mig!"

"Ser De, min lære Natalis," vedblev Johan, "det er nødvendigt, at et menneske kan læse og skrive. Tænk blot på alt, hvad de stakkels folk, det ingen ting har lært, er uvidende om! Hvilket mørke i deres hjerne! Hvilken tomhed i Deres forstand! Det er lige så slemt som at mangle et af sine lemmer.

Og desuden kan De jo ikke nå graderne? De er kvartermester, det er meget godt, men hvordan vil De komme højere op? Hvordan vil De blive løjtnant, kaptajn, oberst? De bliver stående, hvor De står, og det er da ikke nødvendigt, at uvidenhed skal hæmme Deres karriere!"

"Det vil ikke være uvidenhed, som hæmmer den," svarede jeg, "det vil være reglementet. Det er ikke tilladt os af folket at nå højere end til kaptajn."

"Meget muligt, Natalis, *indtil nu*. Men revolutionen af -89 har forkyndt lighed i Frankrig, og den vil lade de gamle fordomme forsvinde. Hos jer er nu enhver alles ligemand. Søg derfor at komme på lige fod med dem, der har lært noget, for at De kan nå så langt, som opdragelsen kan føre. Lighed! Det er et ord, som Tyskland endnu ikke kender. Ikke sandt?"

"Ganske vist, hr. Johan."

"Nu vel, endnu i dag vil vi begynde, og om 8 dage er De ved det sidste bogstav i ABC-en. Nu når vi har spist, går vi en tur, og når vi kommet hjem, tager vi fat på arbejdet!"

Sådan var den måde, hvorpå jeg lærte at læse i det kellerske hus.

Kunne man vel træffe prægtigere folk!

5

Johan og jeg spadserede et godt stykke hen ad vejen, som fører til Hagelberg, hen as Brandenburg til. Vi snakkede mere end vi så os omkring, for der var ikke mange særegenheder at tage i øjesyn.

Hvad jeg alligevel lagde mærke til, var, at folk gloede meget på mig. Men hvad skal man sige! Et fremmed ansigt i en lille by er altid en begivenhed.

Jeg mærkede også, at hr. Keller nød almindelig agtelse. Af dem, vi kom forbi, var der kun meget få, som ikke kendte ham. Jeg gengældte meget høfligt deres hilsener, skønt de ikke var henvendt til mig personlig. Den gamle franske høflighed krævede det.

Det, som Johan især talte med mig om på denne spadseretur, var den langvarige proces, som beskæftigede hans familie.

Han fortalte mig historien fra ende til anden. Leverancerne var blevet leveret til de bestemte terminer. Hr. Keller, som var preusser, opfyldte de af regeringen krævede betingelser, og godtgørelsen, som lovligt og hæderligt var tjent, skulle øjeblikkelig have været udbetalt til ham. Hvis en proces nogen sinde fortjener at vindes, så var det sandelig denne her. Men i dette tilfælde opførte statens embedsmænd sig som nogle slyngler.

"Men vent lidt!" tilføjede jeg, "disse embedsmænd er ikke dommerne, som skal yde Dem retfærdighed, og jeg kan umuligt tro, at De taber sagen."

"Man kan altid tabe en proces, selv den bedste. Hvis ond vilje blander sig i det, kan jeg så håbe, at man yder os retfærdighed? Jeg har set dommerne – jeg ser dem endnu – og jeg føler godt, at de er forudindtagne mod en familie, som er knyttet til Frankrig, især nu, da der er et spændt forhold mellem de to lande. For femten måneder siden, ved min faders død, ville ingen have næret tvivl om vor sag. For øjeblikket ved jeg ikke, hvad jeg skal tænke. Hvis vi taber denne proces, vil det sluge næsten hele vor formue. Vi vil næppe beholde noget at leve af."

"Så vidt vil det ikke komme!" udbrød jeg.

"Man må frygte alt, Natalis! Det er ikke for min skyld – jeg er ung og kan arbejde. Men min moder! – I håb om, at jeg skulle have kunnet skabe hende en sorgfri tilværelse, krymper mit hjerte sig ved tanken om, at hun i tidens løb kan komme i trang."

"Den gode fru Keller! Min søster har fortalt mig så meget godt om hende! – De holder meget af hende?"

"Om jeg holder af hende!"

Johan tav et øjeblik, derpå vedblev han:

"Uden denne proces ville jeg allerede have realiseret vor formue, og da det er min moders højeste ønske at vende tilbage til Frankrig, som femogtyve års fravær ikke har kunnet få hende til at glemme, så ville jeg have ordnet vore affærer på en sådan måde, at jeg kunne gøre hende den glæde om et års tid – ja måske om nogle måneder!"

"Men enten De vinder eller taber processen," svarede jeg, "kan fru Keller så ikke lige godt forlade Tyskland?"

"Ak, Natalis, hvor pinligt vil det ikke være, at vende tilbage til fædrelandet, til dette Picardi, som hun elsker, uden at kunne

finde det beskedne velvære, hun er vant til! Jeg kan ganske vist arbejde og det med så meget mere mod, når det er for hende, men hvem ved, om jeg har lykken med mig, især under de besværligheder, som jeg forudser, og som handelsstanden særlig er udsat for."

Ved at høre Johan tale således, følte jeg en bevægelse, som jeg slet ikke søgte at skjule. Flere gange greb han min hånd, og jeg gengældte hans håndtryk, så han kunne forstå mine følelser. Ak! Hvad ville jeg ikke have givet for at kunne spare ham og hans moder for en sorg!

Han tav og så stift frem for sig, som et menneske, der stirrer ud i fremtiden.

"Natalis," sagde han så i en besynderlig tone, "har De lagt mærke til, hvor usselt det er indrettet her i verden? Min moder er blevet tysk ved sit giftermål, og selv om jeg ægter en fransk kvinde, vedbliver jeg at være en tysker."

Det var den eneste hentydning til den plan, Irma havde fortalt mig et par ord om tidligere på dagen. Men da Johan ikke udtalte sig videre, mente jeg, at jeg ikke burde være påtrængende. Man må være diskret overfor folk, som viser én venskab. Når Johan Keller fik i sinde at sætte mig bedre ind i sagerne, ville han altid i mig finde en villig tilhører, som var rede til at gratulere ham.

Vi fortsatte med at gå og tale om dit og dat, men særlig om det, som angik mig. Jeg måtte fortælle endnu nogle træk fra mit felttog i Amerika. Johan fandt det meget smukt, at franskmændene havde hjulpet amerikanerne med at erobre deres frihed. Han misundte vore landsmænd, store eller små, hvis formue eller liv havde været stillet til tjeneste for denne

retfærdige sag. Hvis han havde været i stand til at tage del i det, ville han uden betænkning være trådt ind blandt grev Rochambeaus soldater. Han ville have deltaget i slaget ved Yorktown og kæmpet for at løsrive Amerika fra det engelske herredømme.

Og blot af den måde, han sagde det på, hans dirrende stemme og hans betoning af ordene, kan jeg forsikre, at Johan til punkt og prikke ville have opfyldt sin pligt. Men man er sjældent herre over sit liv! Hvilke heltegerninger kunne man ikke have udført, men har alligevel undladt det. Nå, det er skæbnen, og den må man tage, som den kommer.

Derpå vendte vi om og gik tilbage ad vejen til Belzingen, hvis første huse blinkede i solskinnet.

Deres røde tage, som tydeligt viste sig mellem træerne, sprang frem som blomster mellem det grønne. Vi var næppe et par bøsseskud derfra, da Johan udbrød:

"I aften, når vi har spist, skal moder og jeg på en visit i byen."

"Ja, lad Dem bare ikke genere af mig," svarede jeg. "Jeg bliver hjemme hos min søster."

"Nej, tværtimod, Natalis, jeg vil endog bede Dem om at følge med."

"Som De vil!"

"Det er landsmænd af Dem, hr. og frøken de Lauranay, som i lang tid har boet i Belzingen. Det vil være dem en fornøjelse at se Dem, eftersom De kommer fra Deres fædreland, og jeg ønsker, at de gør Deres bekendtskab."

"Jeg står til Deres tjeneste!" svarede jeg. Jeg forstod nok, at Johan ville indvie mig mere i familiens hemmeligheder. Men, tænkte jeg, vil dette ægteskab ikke blive en hindring for at

vende tilbage til Frankrig? Bliver det ikke et bånd, som vil knytte fru Keller og hendes søn fastere til dette land, hvis hr. de Lauranay og hans datter er bundte hertil uden at have tanke for at vende tilbage. Men det skulle jeg snart få nærmere besked om. Bare lidt tålmodighed! Man skal ikke dreje sig hurtigere end møllen, hvis man vil undgå dårligt mel.

Vi var nået til de første huse i Belzingen og allerede drejet om ad hovedgaden, da jeg i det fjerne hørte trommehvirvler.

Den gang lå der i Belzingen et infanteriregiment, Livregimentet, som stod under oberst von Grawerts kommando. Senere fik jeg at vide, at dette regiment allerede havde ligget i garnison dér en fem-seks måneder. Sandsynligvis skulle det, i følge de troppebevægelser, som fandt sted hen imod det vestlige Tyskland, snart forene sig med kernen af den preussiske hær.

En soldat holder altid af at betragte andre soldater, selv om de er fremmede. Man søger at se, hvad der duer, og hvad der ikke duer – det er et fagspørgsmål. Lige fra den nederste knap på støvletterne til fjeren på hjelmen undersøger man deres uniformer og gang og holdning. Det er altid interessant.

Jeg standsede derfor og Johan standsede også, trommeslagerne slog en af disse marcher med sammenhængende rytme, som preusserne har opfundet.

Bagefter dem gik fire kompagnier af Livregimentet. Det var ikke en afmarch, men en simpel militær øvelse.

Johan og jeg havde stillet os op ved siden af gaden for ikke at spærre passagen. Trommeslagerne var nået lige ud for os, da jeg følte, at Johan greb mig hårdt i armen, som om han ville tvinge sig selv til at blive stående.

Jeg så på ham.

"Hvad er der i vejen?" spurgte jeg.

"Ingen ting."

I første øjeblik var Johan blevet bleg, men nu steg blodet ham til kinderne. Man skulle have troet, at han nylig havde været besvimet. Derpå stirrede han stift frem for sig, og man ville vanskeligt have kunnet få ham til at sænke blikket.

I spidsen af det første kompagni, på venstre side, gik en løjtnant – følgeligvis på den side af gaden, hvor vi stod.

Det var en af disse tyske officerer, man den gang så så mange af. Én temmelig smuk mand med rødblond hår, kolde, hårde, lyseblå øjne, en storpralende mine og en flot slingren med kroppen. Trods hans indbildning om elegance følte man, at han var klodset. Mig ville denne laps have kunnet indgyde antipati, ja endog væmmelse.

Uden tvivl var det også det, han indgød Johan – måske endog mere end væmmelse. Jeg lagde desuden mærke til, at officeren ikke syntes at nære de blideste følelser mod ham, for det blik, han tilkastede ham, var alt andet end velvilligt.

Begge var kun nogle få skridt fra hinanden, da den unge officer gik forbi, trækkende foragteligt på skulderen. Johans hånd trykkede voldsomt min arm i en slags raseri. Et øjeblik troede jeg, at han ville springe frem, men det lykkedes ham at beherske sig.

Mellem disse to mænd var der tydeligvis et had, som jeg ikke anede grunden til, men som jeg snart fik at vide.

Derpå passerede kompagniet forbi og bataljonen forsvandt ved omdrejningen af gaden.

Johan havde ikke sagt et ord. Han så på, at soldaterne fjernede sig og syntes som naglet til stedet. Han blev stående, indtil den sidste trommehvirvel ikke mere hørtes.

Så vendte han sig om imod mig og sagde:

"Nå, Natalis, nu man vi hjem og i lag med bogen!"

Derefter trådte vi atter ind i fru Kellers hus.

6

Jeg havde en dygtig lærer, men jeg ved ikke, om jeg gjorde ham ære, for at lære at læse i 31-års-alderen er temmelig vanskeligt. Man skal helst have en barnehjerne – dette bløde voks, hvori ethvert indtryk fæstner sig uden videre besvær. Og min hjerne var lige så hård som skallen, der dækkede den.

Jeg gav mig alligevel resolut i færd med arbejdet, men i virkeligheden var jeg for gammel til at lære hurtigt. I første undervisningstime kom vi kun igennem vokalerne, men Johan viste en tålmodighed, som jeg er ham tak skyldig for. For bedre at fæste bogstaverne i min hukommelse lod han mig endog tegne dem med blyant, ti gange, tyve gange, ja hundrede gange efter hinanden. På den måde lærte jeg samtidig at skrive, og jeg anbefaler denne fremgangsmåde til gamle elever på min alder.

Flid og opmærksomhed manglede jeg ikke, og jeg ville have hængt over mit alfabet lige til om aftenen, hvis pigen ikke var kommet, hen imod klokken 7, for at melde mig, at aftensmaden var serveret. Jeg gik derfor op på det lille kammer lige ved siden af min søsters, vaskede mine hænder og gik ned til familien.

At spise til aften tog kun en halv time, og da man først lidt senere skulle hen hos hr. de Lauranays, bad jeg om at måtte vente udenfor så længe, hvilket blev mig tilladt. Jeg satte mig da ude på trappen og røg mig en pibe tobak for at fordøje maden.

Da jeg var færdig med det, gik jeg ind igen. Fru Keller og Johan var færdige, og Irma, som havde noget at gøre i huset, skulle ikke med. Vi gik alle tre, og fru Keller bad mig om min

arm, som jeg måske temmelig kejtet bød hende. Lige meget, jeg var stolt over at føle denne prægtige dame støtte sig til mig. Det var en ære og en lykke på en gang.

Vi havde ikke langt at gå, da hr. de Lauranay boede i den øvre ende af gaden. Han ejede et smukt hus af et livligt og tiltrækkende udseende, med en blomsterhave foran, to store bøgetræer på hver side og en meget stor, skyggefuld have med græsplæner bagved. Denne bolig tydede på velstand hos ejeren, og hr. de Lauranay var virkelig også en velstående mand.

Lige som vi var ved at træde indenfor, fortalte fru Keller mig, at frøken de Lauranay ikke var hr. de Lauranays datter, men sønnedatter, så jeg blev ikke overrasket ved forskellen i deres alder.

Hr. de Lauranay var 70 år gammel. Det var en høj mand, som alderen endnu ikke havde bøjet. Hans hår, der snarere var grå end hvide, omrammede et smukt og ædelt ansigt med et par milde øjne. I hans manerer kendte man let den dannede mand, og han gjorde et meget sympatisk indtryk.

Dette "de" i hr. de Lauranays navn, som ikke ledsagedes af nogen titel, beviste blot, at han tilhørte denne klasse mellem adelen og bourgeoisiet, som ikke har foragtet industrien og handelen – hvilket man ikke kan andet end rose den for. Om hr. de Lauranay end ikke selv personlig havde taget del i forretningslivet, så havde hans fader og hans bedstefader tidligere gjort det. Altså kan man ikke gøre ham bebrejdelser, eftersom han ved sin fødsel fandt en allerede erhvervet formue.

Familien de Lauranay stammede fra Lothringen og var protestanter ligesom Kellers. Men selv om forfædrene havde måttet forlade den franske jord efter tilbagekaldelsen af det

nantiske edikt, så var det ikke i den hensigt at forblive i udlandet. Så snart friere anskuelser gjorde sig gældende, vendte de tilbage til deres fædreland og forlod aldrig mere Frankrig.

Grunden til, at hr. de Lauranay boede i Belzingen, var, at han efter en onkel havde arvet nogle ejendomme i dette hjørne af Preussen, og dem måtte han se at skaffe sig noget udbytte af. Uden tvivl ville han have foretrukket at sælge dem og vende tilbage til Lothringen, men uheldigvis fandtes der ikke lejlighed til det. Hr. Keller, Johans fader, som stod ham bi, kunne ikke finde en køber, som bød en antagelig pris, for det var sløje tider i Tyskland, og hr. de Lauranay ville hellere beholde sine ejendomme end skille sig af med dem på dårlige betingelser.

På grund af hr. Kellers og hr. de Lauranays handelsforbindelser knyttedes der snart et venskabsbånd mellem de to familier, og dette bånd havde allerede holdt i tyve år. Aldrig havde der været en kurre på tråden, som havde svækket dette venskab, der var grundet på overensstemmelse i tilbøjeligheder og sædvaner.

Hr. de Lauranay var forblevet enkemand, skønt han endnu var en ung mand, da hans kone døde. Af sit ægteskab havde han en søn, som Kellers kun kendte lidt til, for han var gift i Frankrig og havde kun et par gange været i Belzingen. Derimod besøgte hans fader ham hvert år og havde derved den fornøjelse at tilbringe nogle måneder i sit fædreland.

Hr. de Lauranays søn havde en datter, hvis fødsel havde kostet moderen livet. Faderen sørgede meget over dette tab og døde nogle år efter. Datteren kunne næppe huske ham, for hun

var kun fem år, da hun blev forældreløs. Nu havde hun kun sin bedstefader at holde sig til.

Han svigtede ikke sine pligter. Han rejste hen for at hente dette barn, førte det med sig til Tyskland og helligede sig fuldstændig til dets opdragelse. Han var vist nok blevet hjulpet af fru Keller, som kom til at holde meget af den lille, og skænkede det en moders omhu. At hr. de Lauranay var lykkelig ved at kunne forlade sig på en sådan kones venskab og hengivenhed som fru Kellers, behøver næppe at fortælles.

Man kan nok tænke, at min søster Irma hjalp sin frue, så godt hun kunne. Jeg er vis på, hun mange gange lod den lille hoppe på sit skød eller lullede hende i søvn på sine arme – og det ikke blot med bedstefaderens billigelse, men også med hans tak. Nå, barnet blev en fortryllende ung pige, som jeg for resten i dette øjeblik betragtede med stor beskedenhed for ikke at genere hende.

Frøken de Lauranay var født i 1772 og var altså 20 år gammel. Temmelig høj af vækst, blond, med meget mørkeblå øjne, med indtagende ansigtstræk, med en yndefuld og utvungen holdning, lignede hun ikke synderlig de kvinder, jeg havde set i Belzingen. Jeg beundrede hendes anstændige og rolige væsen, hendes noget alvorlige ansigt, hendes lykkelige smil. Hun besad nogle talenter, der var lige så behagelige for hende selv som for andre. Hun spillede smukt, men sagde selv, at hun ikke var dygtig, skønt hun for en kvartermester som mig syntes at være af første klasse. Hun malede også smukke blomsterbuketter på nogle papirskakkelovnsskærme.

Det var ikke så sært, at Johan var blevet forelsket i denne pige, eller at frøken de Lauranay havde lagt mærke til alt det

gode og elskværdige, som fandtes hos den unge mand, eller at de to familier med glæde så venskabet mellem de to børn, det var vokset op sammen, lidt efter lidt forandre sig til en ømmere følelse. De passede for hinanden og værdsatte hinanden. At ægteskabet endnu ikke var kommet i stand, skyldtes en alt for overdreven finfølelse hos Johan – en finfølelse, som alle, der har hjertet på det rette sted, kan forstå.

Man må ikke glemme, at familien Kellers stilling i virkeligheden var noget kilden. Johan ønskede, at denne proces, som hans fremtid afhang af, skulle være endt inden brylluppet. Helst ville han naturligvis vinde den, da han så kunne bringe frøken de Lauranay en betydelig formue. Men hvis processen tabtes, ejede Johan ikke en døjt. Ganske vist var frøken Martha rig og ville blive det endnu mere efter sin bedstefaders død, men Johan holdt ikke af at skulle ty til denne rigdom. Efter min mening kan denne følelse ikke andet end gøre ham ære.

Omstændighederne blev imidlertid således, at Johan måtte bestemme sig. Familieinteresserne forenedes i dette ægteskab, endog begge parters religion, endog deres afstamning fra Frankrig. Hvis de unge ægtefolk ville bosætte sig i Frankrig, hvad skulle der så være i vejen for, at deres børn kunne få fransk indfødsret? Kort sagt, alt faldt ganske af sig selv, som man siger.

Det var derfor af vigtighed at fatte en beslutning uden tøven, så meget mere som denne sagernes tilstand til en vis grad kunne retfærdiggøre en rivals tilnærmelser.

Ikke for det, at Johan havde grunde til at være jaloux! Og hvordan skulle han også have kunnet være det, da han blot behøvede at sige et ord for at få frøken de Lauranay til hustru!

Men var det end ikke jalousi, han følte, så var det en dyb og meget naturlig harme mod den unge officer, vi mødte sammen med Livregimentet under vor spadseretur på vejen til Belzingen.

For flere måneder siden havde løjtnant Franz von Grawert lagt mærke til frøken Martha de Lauranay. Han tilhørte en velhavende og indflydelsesrig familie, og nærede derfor ikke tvivl om, at man ville føle sig meget beæret ved hans hensigter og tilnærmelser.

Denne Franz plagede derfor frøken Martha med sin forekommende artighed. Han fulgte efter hende på Belzingens gader med en sådan påtrængenhed, at hun sjældent gik ud, med mindre hun var nødt til det.

Dette vidste Johan. Mere end én gang var han på nippet til at give denne højtstående laps en overhaling, men at se frøken Marthas navn indblandet i en sådan sag havde altid holdt ham tilbage. Hvis officeren vedblev at forfølge hende, når hun blev Johans hustru, skulle han nok træffe ham og få ham til at holde sin næse hos sig selv. Indtil da var det bedst ikke at bryde sig om hans stadige tilnærmelser. Man måtte helst undgå en skandale, som en ung piges rygte kunne lide under.

Dog – det var vel en tre ugers tid siden – var der blevet anholdt om frøken Martha de Lauranays hånd for løjtnant Franz. Hans fader, obersten, havde aflagt et besøg hos hr. de Lauranay og pralet med sin formue, sine titler og den smukke fremtid, som ventede hans søn. Det var en rå karl, der var vant til at kommandere på militærvis – man ved, hvad det vil sige – som hverken tålte nølen eller vægring, med et ord: preusser lige fra hjulet i sine sporer til toppen af sin hjelmbusk.

Hr. de Lauranay takkede oberst von Grawert og sagde, at han følte sig meget beæret ved dette tilbud, men – tidligere forpligtelser gjorde dette ægteskab umuligt.

Obersten, der var høfligt afvist, havde trukket sig tilbage, meget fortrædelig over sit uheld. Løjtnant Franz blev rasende over dette. Han vidste godt, at Johan Keller, der var en tysker lige så godt som han, blev modtaget i hr. de Lauranays hus med en titel, man afslog ham. Derfra stammede et had eller snarere et ønske om hævn, som uden tvivl kun ventede på et gunstigt øjeblik for at ytre sig.

Enten nu den unge officer blev drevet af jalousi eller vrede, så vedblev han at opsøge frøken Martha. Derfor havde den unge pige fra den dag af besluttet ikke mere at gå alene ud, som de tyske skikke tillader det, hverken med sin bedstefader eller fru Keller eller min søster.

Det er nu alt sammen noget, jeg først senere fik at vide, men jeg foretrækker at fortælle det straks.

I familien de Lauranay blev jeg modtaget på den elskværdigste måde af verden.

"Min kære Irmas broder hører til vore venner," sagde frøken Martha, "og jeg er lykkelig over at kunne trykke hans hånd."

Dg tror De, jeg fandt noget til svar? Hvis jeg nogen sinde har været flov, så var det sandelig den dag. Forvirret og forbløffet stod jeg uden at sige et ord. – Og denne hånd, som blev rakt mig med en sådan ynde! – Endelig greb jeg den og trykkede den meget varsomt, da jeg var bange for at knuse den. Hvad skal man sige! En stakkels kvartermester!

Derpå gik vi ud at spadsere i haven. Samtalen bragte mig mere i mit es. Man talte om Frankrig. Hr. de Lauranay

udspurgte mig angående de begivenheder, der forberedtes dér. Han syntes at nære frygt for, at det ikke var passende at tale om de kvaler, hans landsmænd led, der var bosat i Tyskland. Han spurgte om det ikke ville være bedst at forlade Belzingen og vende tilbage til fædrelandet, til Lothringen.

"Tænker De på at rejse?" sagde Keller livligt.

"Jeg frygter for, at vi bliver nødt til det, min kære Johan," svarede hr. de Lauranay.

"Og vi vil ikke gerne rejse alene," tilføjede frøken Martha. "Hvor længe varer Deres orlov, hr. Delpierre?"

"To måneder!" svarede jeg.

"Hør, kære Johan," vedblev hun, "skal hr. Delpierre ikke med til vort bryllup, inden han rejser igen?"

"Jo – – Martha – – jo!"

Johan vidste ikke, hvad han skulle svare. Hans forstand gjorde modstand mod hans hjerte.

"Frøken," sagde jeg, "jeg ville sandelig være alt for lykkelig – – –"

"Kære Johan," fortsatte hun, idet hun gik hen til ham, "skal vi ikke gøre hr. Natalis Delpierre den fornøjelse?"

"Jo – kære Martha!" svarede Johan, som ikke kunne sige andet; men det syntes mig også tilstrækkeligt.

I det øjeblik vi var i færd med at gå alle tre, da det allerede var blevet sent, sagde fru Keller, idet hun meget bevæget kyssede Martha:

"Min datter! du vil blive lykkelig! – Han er dig værdig!"

"Jeg ved det, eftersom han er Deres søn!" svarede den unge pige.

Vi gik hjem, hvor Irma ventede på os. Fru Keller fortalte hende, at der kun manglede at bestemme bryllupsdagen.

Derefter gik vi til ro. Og hvis jeg nogen sinde har tilbragt en god nat, trods vokalerne, jeg drømte om, så var det den, da jeg ud i én køre sov hele natten i fru Kellers hus.

7

Næste morgen vågnede jeg meget sent. Klokken måtte være syv i det mindste. Jeg skyndte mig med at klæde mig på for at "gøre min pligt": læse alle mine vokaler igennem, for dernæst at komme i lag med konsonanterne.

Da jeg nåede de nederste trin på trappen, mødte jeg min søster, som ville op ovenpå.

"Jeg ville kalde på dig," sagde hun.

"Ja, jeg er en rigtig syvsover – jeg har sovet over mig!"

"Nej, Natalis, klokken er kun syv. Men der er en, som spørger efter dig."

"En?"

"Ja, ... en betjent."

"En betjent? Så for pokker! Jeg holder ikke meget af den slags gæster. Hvad kan han ville mig?"

Min søster syntes ikke beroliget.

Næsten i samme øjeblik kom Johan.

"Det er en politibetjent," sagde han. "Pas på, Natalis, at De ikke siger noget, som kan kompromittere Dem."

"Det ville være en net historie, hvis han ved, at jeg er soldat!" svarede jeg.

"Det er ikke sandsynligt! ... De er kommet til Belzingen for at besøge Deres søster, og ikke for andet!"

Det var for resten sandhed, og jeg lovede mig selv at være meget forsigtig.

Jeg nåede døren, hvor jeg traf betjenten, en væmmelig karl, aldeles krumbøjet, med trætøfler på fødderne og et fordrukkent ansigt.

Johan spurgte ham på tysk om, hvad han ville.

"De har her en rejsende, som i går ankom til Belzingen."

"Ja. Hvorfor?"

"Jeg har ordre til ham om at indfinde sig på politidirektørens kontor."

"Det er godt. Han skal komme."

Johan oversatte denne del af samtalen for mig. Det var ikke en gang en indbydelse, det var en ordre, jeg modtog. Man måtte altså adlyde.

Manden med trætøflerne gik. Jeg passede mig også bedst, da jeg ikke brød mig stort om at gå gennem Belzingens gader i følge med denne bølle. Når man fortalte mig, hvor politidirektøren boede, skulle jeg nok finde huset.

"Hvad er det for en karl?" spurgte jeg Johan.

"Det er en mand, som ikke mangler en vis snuhed. De må tage Dem i agt for ham, Natalis. Han hedder Kalkreuth og har aldrig søgt andet end at forulempe os, fordi han finder, at vi beskæftiger os alt for meget med Frankrig. Derfor holder vi ham tre skridt fra livet og han ved det. Det ville ikke forbavse mig, om han forsøgte at indvikle os i en eller anden ubehagelighed. Pas derfor vel på, hvad De siger!"

"Hvorfor følger De ikke med mig hen på kontoret, Johan?" svarede jeg.

"Kalkreuth har ikke haft bud efter mig, og sandsynligvis vil det ikke fornøje ham at se mig!"

"Han kan da vel gøre sig forståelig på fransk?"

"Han taler korrekt fransk. Men glem ikke, Natalis, at tænke, inden De svarer, og fortæl ikke Kalkreuth andet end det højst nødvendige."

"De kan være ganske rolig!"

Johan forklarede mig, hvor den nævnte Kalkreuths bopæl var, og da der ikke var mere end nogle hundrede skridt derhen, var jeg der et øjeblik efter.

Betjenten stod ved døren og førte mig straks ind i politidirektørens kabinet.

Det skulle vel være et smil, denne person ville beære mig med, for hans læber fortrak sig fra det ene øre til det andet. For at bede mig tage plads, gjorde han derpå en håndbevægelse, som, i hans egne tanker, skulle være så graciøs som muligt.

Samtidig vedblev han at rode i nogle gamle papirer, som lå opstablede på bordet.

Jeg benyttede mig af det til at iagttage ham. Det var en lang rækel i vide benklæder, omkring 68 tommer høj, mager, knoklet, med fødder af en længde! – med et ansigt som pergament, der vist altid var snavset, selv når han havde vasket sig, med en bred mund, med gule tænder, en flad næse, med rynker ved tindingerne, med små svineøjne, blot et lysende punkt under de buskede øjenbryn, kort sagt, et rigtigt brækvandsansigt. Nå, jeg havde mistillid på forhånd, så en anbefaling var unyttig. Mistilliden kom for resten af sig selv, så snart man stod over for ham.

Da Kalkreuth var færdig med at gennemrode sine papirer, løftede han næsen og begyndte at udspørge mig på meget tydeligt fransk. Men for at få tid til at tænke mig om, lod jeg,

som om jeg havde nogen vanskelighed med at forstå ham. Jeg var endog så forsigtig at lade ham sige hver sætning to gange.

Spørgsmålene og svarene under dette forhør var følgende:

"Deres navn er?"

"Natalis Delpierre."

"Franskmand?"

"Franskmand."

"Og Deres beskæftigelse?"

"Bissekræmmer!"

"Bisse – bisse? – Forklar Dem? – Jeg ved ikke, hvad det vil sige."

"Jo, – jeg drager omkring til markeder – for at købe – og for at sælge! – altså bissekræmmer, sku' jeg mene!"

"De er kommet til Belzingen."

"Ja, som De ser."

"Af hvilken grund?"

"For at besøge min søster Irma Delpierre, som jeg ikke har set i tretten år."

"Deres søster, en fransk pige, som tjener hos familien Keller?"

"Ja."

Derpå blev der et kort ophold i politidirektørens spørgsmål.

"Altså," fortsatte Kalkreuth så, "Deres rejse i Tyskland har ikke en anden hensigt?"

"Nej."

"Og De rejser tilbage?"

"Ad den vej, jeg er kommet – ganske simpelt."

"De har ret. Og hvornår omtrent tænker De at rejse tilbage?"

"Når jeg finder det belejligt. Jeg tror ikke, at en fremmed ikke kan komme og gå i Preussen, som han finder for godt."

"Måske."

Ved dette ord rettede Kalkreuth et mere gennemborende blik mod mig. Uden tvivl syntes mine svar ham lidt mere bestemte end han holdt af. Men det var kun et lyn; tordenen drønede ikke endnu. – "Død og kritte!" sagde jeg til mig selv. "Denne krabat lader til at være en snu fyr, som kun søger at "pumpe" mig, som man siger. Nu må jeg være på min post!"

Et øjeblik efter optog Kalkreuth atter forhøret og spurgte igen med sin sødladne stemme:

"Hvor længe har De været om at rejse fra Frankrig til Preussen?"

"Ni dage."

"Og hvad vej er De rejst?"

"Den korteste, som tillige var den bedste."

"Kan jeg nøjagtig vide, hvad det er for én?"

"Min herre," sagde jeg nu, "vil De være så venlig at sige mig, hvad grunden er til alle disse spørgsmål?"

"Hr. Delpierre," svarede Kalkreuth i en tør tone, "i Preussen plejer vi at udspørge de fremmede, som kommer og besøger os. Det er en politiformalitet, og uden tvivl har De ikke i sinde at unddrage Dem den?"

"Lab gå! Jeg er rejst over den nederlandske grænse, gennem Brabant, Westphalen, Luxembourg, Sachsen ..."

"Så har De måttet gøre en temmelig lang omvej?"

"Hvorfor?"

"Efter som De ankom til Belzingen ad Thüringer-ruten."

"Thüringen, ja."

Jeg forstod, at denne slyngel allerede vidste, hvad han skulle holde sig til. Det gjaldt om ikke at løbe sig en staver i livet.

"Kan De sige mig, på hvilket sted De gik over den franske grænse?" spurgte han.

"Ved Tournay."

"Det var besynderligt."

"Hvorfor var det besynderligt?"

"Fordi man har fortalt mig, at De har fulgt vejen til Zerbst."

"Det forklares ved omvejen."

Sandsynligvis var jeg blevet udspioneret, velsagtens af kromanden i Ecktvende. De husker, at denne mand havde lagt mærke til min ankomst den gang, min søster ventede mig på vejen. Og desuden var det tydeligt nok, at Kalkreuth ville pumpe mig for at få efterretninger fra Frankrig. Jeg holdt mig derfor mere end nogen sinde på min post.

Han vedblev:

"Har De da ikke mødt tyskerne hen ad Thionville til?"

"Nej."

"Ved De heller ingen ting om general Dumouriez?"

"Kender ham ikke."

"Heller ingen ting om de franske tropper, der er samlede ved grænsen?"

"Nej."

Ved disse ord forandredes Kalkreuths ansigt, og hans stemme blev befalende.

"Tag Dem i agt, hr. Delpierre!" sagde han.

"For hvad?" svarede jeg.

"For øjeblikket er det ikke heldigt for udlændinge at rejse i Tyskland, især ikke når de er franskmænd, og vi holder ikke af, at man kommer for at se, hvad vi tager os for ..."

"Men De ville ikke blive vred over at få at vide, hvad andre tager sig for! Jeg er ikke spion, min herre!"

"Det håber jeg skam heller ikke, i Deres egen interesse," svarede Kalkreuth i en truende tone. "Jeg skal nok holde øje med Dem. De er franskmand. De har allerede aflagt en visit i et fransk hus, hos hr. de Lauranays. De har taget ophold hos familien Keller, som har nærer kærlighed til Frankrig. Der behøves ikke mere, under de nuværende omstændigheder, for at være mistænkelig."

"Stod det mig ikke frit for at komme til Belzingen?" svarede jeg.

"Jo, fuldkomment!"

"Er krigen udbrudt mellem Frankrig og Tyskland?"

"Ikke endnu. – Sig mig, hr. Delpierre, det lader til, De har gode øjne?"

"Udmærkede!"

"Nu vel, jeg må bede Dem ikke at bruge dem alt for meget!"

"Hvorfor?"

"Fordi man ser, når man bruger dem, og når man ser, så er man fristet til at fortælle, hvad man har set!"

"For sidste gang, min herre, må jeg gentage, jeg er ikke spion!"

"Og for sidste gang må jeg svare Dem, at det håber jeg heller ikke, for ellers ..."

"Ellers?"

"Tvinger De mig til at lade Dem føre tilbage til grænsen, med mindre ..."

"Med mindre?"

"Vi foretrækker at sørge for Deres forplejning og ophold en tid for at spare Dem for besværlighederne ved rejsen!"

Da dette var sagt, antydede Kalkreuth mig med en håndbevægelse, at jeg kunne gå. Denne gang var det ikke med en åben hånd, men med en knyttet næve.

Da jeg ikke havde stor lyst til at blive længere på dette politikontor, gjorde jeg omkring, måske lidt for militæragtigt, idet jeg gjorde en halvvending som en soldat! Det kan gerne være, at bæstet bemærkede det.

Jeg gik så tilbage til Kellers. Nu var jeg advaret. Man tabte mig ikke af syne.

Johan ventede mig. Jeg fortalte ham alt, hvad der var blevet sagt mellem Kalkreuth og mig, og at jeg virkelig var truet.

"Det forbavser mig ikke," sagde han, "og De er ikke færdig med det preussiske politi. Såvel for Dem som for os, Natalis, frygter jeg for, hvad fremtiden vil bringe."

8

Imidlertid gik dagene behageligt med spadsereture og arbejde. Min unge lærer kunne godtgøre mine fremskridt. Vokalerne var allerede godt gemt i mit hoved, og vi var i lag med konsonanterne. Af dem var der nogle, som voldte mig besvær – især de sidste. Nå, det gik jo – snart ville jeg kunne begynde at stave. Det så ud til, at jeg havde gode anlæg – 31 år gammel!

Kalkreuth hørte vi ikke mere fra. Jeg fik ingen ordre til at møde på hans kontor. Alligevel udspionerede han os uden tvivl og især mig, skønt min tilværelse ikke kunne vække mistanke. Jeg troede derfor, at jeg var sluppet med den første undersøgelse, og at politidirektøren hverken ville have umage med at give mig logis eller sende mig tilbage.

Den følgende uge måtte Johan være hjemmefra i nogle dage. Han skulle en rejse til Berlin angående sin forbandede proces. Han ville for enhver pris have en afgørelse, for situationen begyndte at blive lidt trykkende. Ville han komme tilbage uden at have fået dom i sagen? Søgte man at vinde tid? Der var fare for det.

I Johans fraværelse havde jeg på Irmas råd påtaget mig at holde et vågent øje med Franz von Grawerts opførsel. Men da frøken Martha ikke gik ud mere end én gang for at gå til kirke, mødte hun ikke løjtnanten. Hver dag passerede han gentagne gange forbi hr. de Lauranays hus, snart til fods, vigtigt trippende på sine knirkende støvler, snart knejsende og tumlende sin hest – et dejligt bæst – ligesom sin herre for

resten. Men vinduerne var tilskoddede og døren lukket. Jeg kan tænke mig til, hvor rasende han var, og derfor måtte vi skynde os med brylluppet.

Og det var netop grunden til, at Johan endnu en gang var rejst til Berlin. Hvad der end hændte, var det bestemt, at højtideligheden skulle finde sted, så snart han kom tilbage til Belzingen.

I de fire dage, Johan var borte, arbejdede jeg ivrigt. Fru Keller udfyldte sin søns plads og viste mig en utrættelig velvilje. Men med hvilken spænding ventede vi ikke den fraværendes tilbagekomst, for i virkeligheden forværredes forholdene. Man kan dømme om det af det efterfølgende, som jeg skal fortælle efter det, jeg senere har erfaret, for jeg tilstår gerne, at jeg ikke forstår mig den mindste smule på politik.

Siden året -90 havde de franske emigranter taget deres tilflugt til Koblenz. Året efter havde kong Ludvig 16. vedtaget konstitutionen og kundgjort dette for de fremmede magter. England, Østrig og Preussen gav så højtidelige forsikringer om deres venlige hensigter, men kunne man stole på det? Emigranterne fortsatte med at puste til krigsilden og opkøbte proviant og hvervede officerer. Skønt kongen havde befalet dem at vende tilbage til Frankrig, afbrød de ikke deres forberedelser og skønt den lovgivende forsamling havde opfordret kurfyrsterne af Trier og Mainz og andre fyrster i kejserdømmet til at trække deres troppesamlinger ved grænsen tilbage, var de der stadig, rede til at anføre fjenderne.

Og derfor blev der i det østlige Frankrig organiseret tre arméer på en sådan måde, at de kunne række hinanden en hjælpende hånd.

Min gamle general, grev Rochambeau, skulle tage kommandoen over nordarméen i Flandern, Lafayette kommandoen over mellemarméen i Metz og Luckner kommandoen over arméen i Alsace – i alt omtrent 200,000 mand, halvt kavaleri, halvt infanteri. Med hensyn til emigranterne, hvorfor skulle de egentlig have renonceret på deres planer og adlydt kongens befalinger, da Leopold af Østrig rustede sig for at komme dem til hjælp? Sådan stod sagerne i -91.

I -92 havde jakobinerne i Frankrig, med Robespierre i spidsen, sat sig voldsomt imod krigen. Cordeliererne, som frygtede fremkomsten af et militært diktatur, understøttede dem, hvorimod girondinerne for enhver pris forlangte denne krig for at tvinge kongen til at afsløre sine hensigter.

Så pludselig viste Dumouriez sig, som havde haft kommandoen i Vendée og i Normandiet. Han blev hidkaldt for at stille sit militære og politiske geni til fædrelandets tjeneste. Han gik ind på det og udkastede straks en feltplan: samtidig offensiv og defensiv krig. Med ham var man sikker på, at sagerne ikke ville trække i langdrag.

Indtil da havde Tyskland ikke rørt sig. Dets tropper truede ikke den franske grænse og det gentog endog, at intet ville have været skadeligere for Europas interesser.

Imidlertid døde Leopold af Østrig. Hvad ville hans efterfølger gøre? Ville han være moderat? Nej, fra Wien afsendtes en note, som krævede genoprettelsen af monarkiet i Frankrig på basis af den kongelige kundgørelse af 1789.

Som man vel kan tænke, kunne Frankrig ikke underkaste sig en sådan befaling, som overskred alle grænser. Noten gjorde

betydelig virkning over hele landet og Ludvig den 16. måtte foreslå nationalforsamlingen at erklære Franz, konge af Ungarn og Bøhmen, krig. Dette blev vedtaget og man besluttede først at angribe hans belgiske besiddelser.

Binon tøvede heller ikke med at bemægtige sig Quiévrain, og man kunne allerede håbe, at intet ville standse de franske troppers fremmarch, da en panik foran Mons forandrede stillingen. Efter at soldaterne havde råbt om forræderi, dræbte de officererne Dillon og Berthois.

Da Lafayette erfarede denne ulykke, mente han at burde standse sin march mod Givet.

Alt dette skete de sidste dage i april, inden jeg havde forladt Charleville, og som man ser, var Tyskland på det tidspunkt endnu ikke i krig med Frankrig.

Den 13. juni blev Dumouriez udnævnt til krigsminister, hvilket vi fik at vide i Belzingen, førend Johan var vendt tilbage fra Berlin. Denne efterretning var af stor vigtighed, for det var let at forudse, at begivenhederne var ved at skifte retning og situationen tegne sig tydeligere. Selv om Preussen indtil da havde bevaret en absolut neutralitet, kunne man i virkeligheden frygte for, at det beredte sig til at bryde den ved den første, den bedste lejlighed. Man talte allerede om 80.000 mand, som rykkede frem mod Koblenz.

På samme tid udbredte det rygte sig i Belzingen, at kommandoen over Frederik den Stores gamle soldater var givet til en general, som nød en vis anseelse i Tyskland, til hertugen af Braunschweig.

Man forstår virkningen af denne efterretning, endog inden den blev bekræftet, for troppemasserne var uophørlig i

bevægelse.

Jeg ville have givet meget for at se Livregimentet, oberst von Grawert og hans søn Franz drage afsted til grænsen. Disse personer havde stedse voldt os ubehageligheder, men uheldigvis fik dette regiment ingen marchordre. Løjtnanten vedblev at spadsere på Belzingens gader – især foran hr. de Lauranays lukkede hus.

Hvad mig angår, så blev min stilling lidt betænkelig. Jeg havde ganske vist en regulær orlov i et land, som endnu ikke havde brudt med Frankrig. Men kunne jeg glemme, at jeg hørte til det kongelige picardiske regiment, og at mine kammerater lå i garnison i Charleville, lige ved grænsen? Hvis det kom til et sammenstød med Frantz af Østrigs eller Frederik Vilhelm af Preussens soldater, ville det kongelige picardiske regiment ganske sikkert stå i første række for at modtage de første slag, og jeg ville have fortvivlet over ikke at være med og vise min tapperhed.

Jeg begyndte derfor at blive noget urolig, men holdt dog mine bekymringer for mig selv, idet jeg hverken ville forurolige fru Keller eller min søster, og jeg ikke vidste, hvilket parti jeg skulle tage.

Under sådanne forhold var en franskmands stilling virkelig vanskelig. Min søster erfarede det også i det, som angik hende. Af fri vilje ville hun ganske vist ikke samtykke i at skilles fra fru Keller, men kunne det ikke tænkes, at der blev taget forholdsregler mod udlændinge? Og hvis Kalkreuth kom og befalede os at forlade Belzingen inden 24 timer?

Man vil heraf forstå, af hvilken beskaffenhed vor frygt var. Og når vi tænkte på hr. de Lauranays stilling, var vi ikke gladere.

Hvis man befalede ham at forlade Tysklands territorium, at gennemrejse et land i krigstilstand, hvilken farefuld rejse ville det ikke være for ham og hans sønnedatter? Og det ikke fuldbyrdede ægteskab, hvordan ville det gå med det? Ville man få tid til at holde bryllup i Belzingen? I virkeligheden kunne man ikke regne med noget som helst.

Gennem byen drog der hver tag troppemasser, som skulle til Magdeburg – infanteri, kavaleri – ulaner især – foruden konvojer med krudt og kugler, vogne i hundredvis. Der var en uophørlig larm af trommer og trompet-appeller. Undertiden holdtes der nogle timers hvil ved det store torv – soldaterne løb frem og tilbage, drak snapse og kirsebærbrændevin, for det var allerede meget varmt.

Naturligvis kunne jeg ikke lade være at gå hen og se på det, selv om jeg derved mishagede hr. Kalkreuth og hans betjente. Så snart jeg hørte en fanfare eller en trommehvirvel, måtte jeg afsted, hvis jeg var fri. Jeg siger: hvis jeg var fri, for i det tilfælde, at fru Keller var i færd med at give mig en time, ville jeg for intet i verden have givet afkald på den. Det var kun i min fritid, jeg smuttede ud af døren, satte det længste ben foran, løb hen for at se troppernes gennemmarch og fulgte dem lige til det store torv, hvor jeg i ro og mag betragtede dem, skønt Kalkreuth havde forbudt mig at se på dem.

Med et ord, hvis hele denne bevægelse interesserede mig i min egenskab af soldat og franskmand, kunne jeg kun sige: Det er minsandten ikke af det gode! Det var tydeligt, at fjendtlighederne snart ville bryde løs.

Den 21. kom Johan tilbage fra sin rejse til Berlin, en unyttig rejse, som man kan tænke sig. Processen stod stedse på samme

standpunkt. Det var umuligt at forudse dens udfald eller hvornår den ville ende. Det var til at fortvivle over.

Efter hvad Johan havde hørt, kunne man vente, hvad dag det skulle være, at Preussen ville erklære Frankrig krig.

9

Den næste dag og de følgende dage gik vi begge på jagt efter nyheder. Det måtte komme til en afgørelse inden otte dage. Tropperne vedblev stadig at marchere gennem Belzingen, endog en general, som man fortalte mig var grev Kaunitz, fulgt af sin stab. Denne masse soldater rykkede i retning af Koblenz, hvor emigranterne ventede dem. Idet Preussen rakte Østrig hånden, lagde det ikke mere skjul på, at det rykkede frem mod Frankrig.

Min stilling i Belzingen forværredes dag for dag, og sandsynligvis ville det ikke blive bedre for hr. de Lauranays eller for min søster Irma, når krigen først var erklæret. At forblive i Tyskland under disse forhold ville volde dem mere end ubehageligheder – det kunne blive virkelige farer, og det var rådeligst at være belavet på alt.

Jeg talte ofte om dette med min søster. Den gode sjæl søgte forgæves at skjule sin angst, for frygten for at skulle skilles fra fru Keller lod hende ikke have ro et øjeblik. Forlade denne familie? Aldrig havde hun tænkt, at fremtiden havde gemt en sådan ulykke for hende! Fjerne sig fra disse elskede væsner, hos hvem det syntes, at hun skulle leve hele sit liv, sige sig selv, at hun måske aldrig skulle gense dem, hvis begivenhederne vendte sig til det værre – alt det var nok til at knuse hendes hjerte.

"Jeg dør af det," sagde hun; "ja, Natalis, jeg dør af det."

"Jeg forstår dig, Irma," svarede jeg; "situationen er vanskelig, men vi må forsøge at redde os ud af den. Lad os se! Kan man ikke få fru Keller til at forlade Belzingen, nu hun ingen grund har til at holde på dette land? Jeg finder endog, det ville være klogt at tage denne beslutning, førend sagerne er bragt fuldstændig i uorden."

"Det ville være fornuftigt, Natalis, og dog giver fru Keller aldrig sit samtykke til at rejse uden sin søn."

"Og hvorfor skulle Johan vægre sig ved at følge hende? Hvad holder ham tilbage i Preussen? Hans uordnede affærer? Dem kan han ordne senere! Denne proces, som ingen ende får? Vil der ikke under de nuværende omstændigheder kræves måneder og atter måneder, før der falder dom?"

"Sandsynligvis, Natalis!"

"For resten – hvad der især foruroliger mig, er dette ufuldbyrdede ægteskab mellem Johan og frøken Martha. Hvem ved, hvilke forhindringer, hvilke forsinkelser der kan indtræffe! Jager man franskmændene ud af Tyskland – og det er meget muligt – vil hr. de Lauranay og hans sønnedatter blive tvunget til at rejse inden 24 timer. Og hvilken grusom skilsmisse vil det ikke være for de unge mennesker! Hvis ægteskabet derimod er sluttet eller Johan fører sin hustru med sig til Frankrig eller – selv om han tvinges til at forblive i Belzingen – så bliver hun i det mindste hos ham."

"Du har ret, Natalis!"

"I dit sted, Irma, ville jeg tale om det til fru Keller, hun ville tale om det til sin søn, man vil skynde sig med giftermålet, og derefter kan vi roligt lade sagerne gå deres gang."

"Ja," svarede Irma, "det er nødvendigt, at ægteskabet sluttes uden ophold. Men forhindringerne kommer for resten ikke fra Martha!"

"Å nej, den prægtige pige! Og så, en mand, en mand som Johan, hvilken garanti for hende! Tænk dog, Irma, hun er ene med sin allerede gamle bedstefader, tvunget til at forlade Belzingen og gennemrejse det af tropper opfyldte Tyskland! Hvad skal der blive af dem begge? Vi må skynde os at få en ende på det, og ikke vente, til det er for sent."

"Og denne officer," spurgte min søster, "har du ikke undertiden mødt ham?"

"Næsten hver dag. Det er uheldigt, at hans regiment endnu er i Belzingen. Jeg kunne ønske, at frøken de Lauranays ægteskab ikke blev bekendtgjort, før efter regimentets afmarch!"

"Ja, det ville virkelig være ønskeligt!"

"Jeg frygter for, at denne Franz vil vove et eller andet, når han får det at vide. Johan er mand for at sætte ham tilbage på hans plads og så ... Nå, jeg er ikke rolig!"

"Heller ikke jeg, Natalis! Brylluppet må holdes så snart som muligt. Der er visse formaliteter at udfylde, og jeg frygter hver dag for, at den slemme efterretning kommer."

"Tal altså med fru Keller."

"Endnu i dag."

Ja, det var vigtigt at skynde sig, og dog var det måske allerede for sent!

En begivenhed var virkelig uden tvivl også i færd med at få Preussen og Østrig til at fremskynde angrebet. Det drejede sig om det attentat, som for nylig havde fundet sted i Paris den 20.

juni, og om hvilket rygtet med forsæt blev udbredt af de to koaliserede magters agenter.

Den 20. juni var Tuilerierne blevet stormet. Pøbelen, der anførtes af Santerre, trak forbi den lovgivende forsamling og styrtede sig over Ludvig den 16.s palads. Dørene blev angrebet med øksehug, murene sprængt, kanoner blev hejst op på første sal – alt viste, hvilke voldsomheder folkeopløbet kunne føre til. Kongens ro, hans koldblodighed og hans ro frelste såvel ham som dronningen, hans søster og hans to børn – men for hvilken pris? Efter at have samtykket i at pynte sit hoved med den røde hue.

Sandsynligvis blev dette angreb på paladset betragtet som en forbrydelse blandt hoffets tilhængere og de konservative. Men kongen vedblev at være konge og man ydede ham endnu en vis hyldest – men hvor længe ville det vare? De mest tillidsfulde ville ikke have givet ham 2 måneder at regere i efter disse trusler, disse fornærmelser. Og man ved, at de ikke tog fejl, eftersom Ludvig den 16. seks uger senere, den 10. august, blev jaget ud af Tuilerierne, berøvet sine rettigheder og indespærret i Temple, hvorfra han kun kom ud for at lægge sit hoved under revolutionens økse.

Skønt virkningen af dette attentat var stor i Paris, stor i hele Frankrig, kan man dog vanskeligt tænke sig, hvilken genlyd det gav i udlandet. I Koblenz udbrød skrig af smerte, af had, af hævn, så det ikke er så forbavsende, at ekkoet både nåede til den krog af Preussen, hvor vi var indespærrede. Og forudsat, at de emigrerede satte sig i bevægelse, at de kejserlige, som man allerede kaldte dem, kom dem til hjælp, ville det blive en frygtelig krig.

I Paris nærede man samme tanke og tog derfor energiske forholdsregler for at afværge ethvert uheld. På et øjeblik organiserede de konfødererede sig, patrioterne gjorde kongen og dronningen ansvarlige for det angreb, som truede Frankrig, og den lovgivende forsamling vedtog, at hele nationen skulle træde under våben, og at den selv skulle handle uden regeringens mellemkomst.

Hvad fordredes der for at begejstringsudbruddet kunne vise sig? En højtidelig formel, en deklaration, udstedt af den lovgivende forsamling: "Fædrelandet er i fare!"

Alt dette fik vi at vide nogle dage efter Johans hjemkomst, og det bragte stor bevægelse i skibene.

Disse efterretninger udbredtes den 23. om morgenen. Hver time kunne man vente, at Preussen ville svare Frankrig med en krigserklæring. Der blev et enormt røre over hele landet. Kurerer og stafetter sprængte gennem byen. Ordrer udveksledes stadig mellem de troppekorps, som marcherede mod vest og dem, som kom fra det østlige Tyskland. Man fortalte også, at *Sardinierne* skulle forene sig med de kejserlige, at de allerede rykkede frem og truede grænsen. Det var desværre kun alt for sandt!

Disse ting foruroligede i høj grad familierne Keller og de Lauranay. Min personlige stilling blev mere og mere vanskelig. Alle følte det, og jeg undlod kun at tale om det for ikke at forøge de kvaler, de to familier allerede led.

Kort sagt, der var intet øjeblik at spilde; eftersom man var enige om giftermålet, måtte man uden ophold se at få det i stand.

Samme dag blev det bestemt – af uopsættelig nødvendighed. Man blev enige om at fastsætte det til den 29. Denne udsættelse var tilstrækkelig til formaliteterne, som på den tid var meget simple. Ceremonien skulle foregå i kirken med de nødvendige vidner, som var valgt mellem slægtningene af familierne Keller og de Lauranay. Jeg skulle være den ene af disse vidner. Hvilken ære for en kvartermester!

Ligeledes blev det bestemt, at man skulle gå til værks så hemmeligt som muligt. Ingen skulle vide noget uden vidnerne, hvis nærværelse var nødvendig, for i disse uroens dage måtte man undgå at vække opmærksomhed, og Kalkreuth ville snart have stukket sin næse i sagen. Desuden var der denne løjtnant Franz, som af harme eller hævnlyst muligvis ville blive aldeles rasende, hvorved der igen kunne komme forviklinger, som man for enhver pris måtte undgå.

Hvad forberedelserne angik, så krævede de kun meget kort tid. De skulle være så simple som muligt, uden festligheder, som man senere, under mindre urolige omstændigheder, kunne afholde. Det skulle kort og godt være et giftermål, ikke en bryllupsfest.

Hvert øjeblik var kostbart. Det gamle ordsprog: "Den, som kører med stude, kommer også med," kunne vi ikke bruge her. Det gjaldt om at smede, mens jernet var varmt.

Men trods alle de tagne forholdsregler syntes det dog, at hemmeligheden ikke blev bevaret, som den skulle.

Sandsynligvis var naboerne – å, disse naboer i provinsbyerne – urolige over det, de to familier havde for. Der var naturligvis mere kommen og gåen end sædvanlig, og derved var nysgerrigheden blevet vakt.

Desuden vedblev Kalkreuth at holde øje med os, og uden tvivl havde hans betjente ordre til at bevogte os. Måske ville sagerne ikke gå ganske af sig selv.

Men det værste var dog, at rygtet om giftermålet nåede løjtnant von Grawerts ører. Det var min søster, som fik det at vide af fru Kellers pige, der igen havde det fra nogle officerer ved Livregimentet, som havde talt om det.

Da løjtnanten havde fået nyheden at vide, var han blevet aldeles ude af sig selv og havde sagt til sine kammerater, at han ville benytte alle mulige midler for at forpurre dette ægteskab.

Jeg håbede, at Johan ikke skulle få noget at vide om det, men uheldigvis blev det sagt til ham. Han talte med mig om det uden at kunne beherske sin indignation, og jeg havde stort besvær med at berolige ham. Han ville gå hen til løjtnant Franz og affordre ham en forklaring, skønt det var tvivlsomt, om en officer ville samtykke i at slås med en borger som ham.

Endelig fik jeg ham beroliget, efter at have gjort ham klart, at hans fremgangsmåde muligvis kunne ødelægge alt.

Johan gav efter. Han lovede mig ikke mere at bryde sig om løjtnantens snak, hvad han end hørte, og kun beskæftige sig med bryllupsformaliteterne.

Den 25. gik uden uheld; der var kun fire dage tilbage. Jeg talte timerne, minutterne. Når vielsen var slut, ville man afgøre det vigtige spørgsmål om at forlade Belzingen for stedse.

Men uvejret hang over vore hoveder, og lynslaget brød frem denne dags aften. Den skrækkelige efterretning ankom henimod klokken 9 om aftenen.

10

Preussen havde erklæret Frankrig krig. Det var det første voldsomme slag, og dog skulle det følges af andre, endnu voldsommere. Men lad os ikke fælde overilede domme, men underordne os Forsynets styrelse, som præsten siger oppe fra sin prædikestol.

Krigen var altså erklæret mod Frankrig, og jeg, en franskmand, befandt mig i fjendens land. Selv om preusserne ikke vidste, at jeg var soldat, var det – i mine egne tanker – en yderst pinlig situation. Pligten bød mig, hemmelig eller åbenlyst, at forlade Belzingen, ligegyldigt på hvilken måde, at vende tilbage så snart som muligt og atter indtage min plads i rækkerne. Min orlov eller de seks uger, som endnu var tilbage, spillede ikke mere nogen rolle. Det kongelige picardiske regiment lå i Charleville, blot nogle få mil fra den franske grænse, og måtte tage del i det første sammenstød, så jeg var nødt til at være på min plads.

Men hvad skulle der blive af min søster og hr. de Lauranay og frøken Martha? Ville deres nationalitet ikke volde dem de alvorligste besværligheder? Tyskerne er en hård race og ikke synderlig skånsomme, når først deres lidenskaber er vakt. Med rædsel forestillede jeg mig Irma, frøken Martha og hendes bedstefader kastet ud på landevejene i det øjeblik, den preussiske armé drog igennem Øvre- og Nedre-Sachsen.

Der var kun én ting at gøre: at rejse samtidig med mig, at drage fordel af min hjemrejse, for øjeblikkelig og ad den

korteste vej at komme tilbage til Frankrig. På min hengivenhed kunne de stole, og hvis Johan og hans moder ville slutte sig til os, syntes det mig, at vi endog kunne rejse ganske behageligt.

Men ville fru Keller og hendes søn gå ind på det? Mig forekom det ganske ligefremt, da fru Keller var af fransk herkomst og hendes blod rullede i sønnens årer. Han behøvede ikke at frygte for en dårlig modtagelse på den anden side Rhinen, når man først lærte ham at kende. Jeg rådede dem derfor til at rejse. Vi skrev den 26., og brylluppet var bestemt til den 29. Der var ikke noget andet påskud til at forblive i Preussen, og dagen efter kunne vi forlade territoriet. Ganske vist skulle vi vente tre dage – for mig tre århundreder, i hvilken tid jeg måtte skjule min harme. Ak, hvorfor var Johan Keller og frøken Martha ikke allerede gift!

Men dette ægteskab, som vi så inderligt ønskede, som jeg af hele min sjæl attråede, dette ægteskab mellem en tysker og en fransk pige, var det muligt nu, da krigen var erklæret mellem de to lande?

Oprigtig talt vovede jeg ikke at se sagen fra den side, og jeg var ikke ene om at føle alvorligheden ved dette. For øjeblikket undgik man at tale om det i de to familier – man følte ligesom en byrde, der var i færd med at knuse én. Hvad ville der ske? Jeg kunne næppe tænke mig, hvorledes begivenhederne ville spænde af, og desuden var vi jo ikke i stand til at kunne forandre deres gang.

Den 26. og 27. kom ingen nye efterretninger. Troppemasserne vedblev at drage gennem byen, men jeg troede at bemærke, at politiet mere opmærksomt iagttog fru Kellers hus. Adskillige gange mødte jeg Kalkreuths betjent med

trætøflerne. Han gloede så uforskammet på mig, at det ville have indbragt ham en generallussing, hvis det ikke havde kunnet forkvakle forholdene yderligere. Denne årvågenhed vedblev at forurolige mig, der især var genstand for den; jeg gik i en stadig angst, og familien Keller led ikke mindre.

Det var kun alt for tydeligt, at frøken Martha udgød mange tårer, og selv om Johan søgte at vise sig rolig, led han dog ikke mindre. Jeg iagttog ham, for han blev mere og mere mørk og indesluttet. I vor nærværelse tav han og holdt sig i en krog. Var han hos hr. de Lauranays, syntes han at være optaget af en tanke, han ikke turde sige, og troede man, han ville tale, lukkedes hans læber straks.

Om aftenen den 28. var vi forsamlede i hr. de Lauranays hus. Johan havde bedt os om at komme derhen, da han, som han sagde, ville give os en meddelelse, som ikke tålte opsættelse.

Man var begyndt at tale om dit og dat, men konversationen ville ikke gå. En pinefuld følelse kom over os – denne følelse, jeg havde lagt mærke til, vi alle havde følt, siden krigen blev erklæret.

I virkeligheden understregede denne krigserklæring racegrænsen mellem franskmænd og tyskere, og vi forstod meget godt, at Johan følte sig mest berørt ved denne sørgelige forvikling.

Skønt det var aftenen før brylluppet, talte ingen om det. Og dog – hvis der ingen ting var kommet i vejen – så havde Johan Keller og frøken Martha den næste dag kunnet begive sig til kirken, gå derind som forlovede, men gå ud som ægtefolk, sammenknyttede for hele livet. Og om alt dette ikke et ord!

Frøken Martha rejste sig og gik hen til Johan, som stod afsides, og spurgte med en stemme, der bævede af bevægelse:

"Hvad er der i vejen?"

"Hvad der er i vejen, Martha!" udbrød Johan med et så smerteligt tonefald, at det trængte mig igennem marv og ben.

"Tal, Johan!" vedblev Martha, "tal endelig, hvor pinefuldt det end kan være, som du har at sige."

Johan hævede hovedet – han følte sig allerede forstået.

Jeg glemmer aldrig denne scene, om jeg end levede i 100 år!

Johan stod foran frøken de Lauranay, med hendes hånd i sin og sagde, idet han søgte at beherske sig:

"Kære Martha, så længe krigen ikke var erklæret mellem Tyskland og Frankrig kunne jeg tænke på at gøre dig til min hustru. I dag vil mit og dit fædreland kæmpe med hinanden og nu – ved tanken om at rive dig bort fra dit fædreland, at berøve dig din nationalitet ved at ægte dig – jeg vover det ikke længere! Jeg har ingen ret til det! – Hele mit liv ville kun være samvittighedsnag! – Du forstår mig – jeg kan ikke ..."

Om man forstod ham! Stakkels Johan! Han kunne ikke finde ord – men han behøvede heller ikke at tale – vi havde forstået ham.

"Martha," gentog han, "der vil flyde blod mellem os, dette franske blod, som ruller i dine årer!"

Fru Keller, der sad i sin lænestol, sænkede øjnene og vovede ikke at se på sin søn. Men læbernes lette skælven, fingrenes sammentrækning, alt tydede på, at hendes hjerte var lige ved at briste!

Hr. de Lauranay havde ladet hovedet synke ned mellem sine hænder, og min søster havde tårer i øjnene.

"De folk, jeg tilhører," vedblev Johan, "vil marchere mod Frankrig, mod det land, jeg elsker. Og hvem ved, om ikke jeg snart får ordre til at forene mig –"

Han fuldførte ikke sin sætning. Hans stemme svigtede, kvalt af den hulken, han med overmenneskelig magt holdt tilbage, for det passer sig ikke, at en mand græder.

"Tal, Johan," sagde frøken de Lauranay, "tal, mens jeg endnu har kraft nok til at høre dig!"

"Martha," svarede han, "du ved, jeg holder af dig. Men du er fransk, og jeg har ikke ret til at gøre dig tysk, til en fjende af ..."

"Johan," svarede frøken Martha, "jeg holder også af dig. Hvad der end sker i fremtiden, så vil intet forandre mine følelser! Jeg elsker dig – jeg vil altid elske dig!"

"Martha," udbrød Johan, idet han faldt på knæ for hende, "elskede Martha, at høre dig tale således og ikke kunne sige: Ja, i morgen går vi til kirken. I morgen skal du blive min hustru, og intet skal skille os mere! Nej, det er umuligt!"

"Johan," sagde hr. de Lauranay, "det, som synes umuligt nu ..."

"- bliver det måske ikke senere!" udbrød Johan. "Ja, hr. de Lauranay, denne forhadte krig vil få en ende! – og så kommer jeg og henter dig, Martha! Så vil jeg uden samvittighedsnag kunne ægte dig. Å, hvor jeg lider!"

Den ulykkelige, som havde rejst sig, vaklede og var lige ved at falde.

Frøken Martha gik igen hen til ham og sagde i en øm og kærlighedsfuld tone:

"Johan, jeg har kun én ting at sige dig. Når som helst vil du finde mig den samme som i dag. Jeg forstår den følelse, som byder dig at handle således. Ja, jeg ser, at der i dette øjeblik er

en afgrund imellem os. Men jeg sværger dig til, ved den almægtige Gud, bliver jeg ikke din, bliver jeg ingens! Aldrig!"

I heftig bevægelse havde fru Keller trykket Martha i sine arme.

"Martha!" sagde hun, "ved dette er min søn dig endnu mere værdig! Ja, senere, ikke i dette land, som jeg allerede ønsker mig borte fra, men i Frankrig, skal vi ses igen! Du skal være min datter, min virkelige datter! Og det er dig, som vil bringe mig forsoning med min søn – at han er tysker!"

Fru Keller sagde dette i en så fortvivlet tone, at Johan afbrød hende og styrtede henimod hende.

"Moder! Moder!" udbrød han. "Skulle jeg gøre dig bebrejdelser! Er jeg så vanslægtet!"

"Johan," svarede Martha, "din moder er min!"

Fru Keller havde åbnet armene, og begge skjulte hovedet ved hendes bryst.

Var end ægteskabet på grund af de forhåndenværende omstændigheder ikke sluttet overfor menneskene, så var det i det mindste sluttet overfor Gud. Der stod kun tilbage at gøre de sidste forberedelser til rejsen.

Den aften blev det definitivt afgjort, at vi skulle forlade Belzingen, Preussen og dette Tyskland, hvor krigserklæringen bragte franskmændene i en uudholdelig stilling. Processpørgsmålet kunne ikke længere holde Kellers tilbage, og for resten var der ikke tvivl om, at afgørelsen ville blive trukket i langdrag, og man kunne ikke vente på den.

Desuden blev det bestemt, at hr. de Lauranay, min søster og jeg øjeblikkelig skulle vende tilbage til Frankrig, da vi var franske undersåtter. Fru Keller og hendes søn gjorde derimod

bedst i at forblive i udlandet, så længe denne skrækkelige krig varede. I Frankrig kunne de gerne træffe preussere i det tilfælde, at vort land blev oversvømmet af de allierede. De besluttede derfor at flygte til Nederlandene, hvor de ville afvente enden på begivenhederne. Med hensyn til at rejse sammen, så gik det af sig selv, og når vi skulle skilles, var vi ved den franske grænse.

Da man var kommet overens om dette, blev afrejsen fastsat til den 2. juli, i det forberedelserne ville kræve nogen tid.

11

Fra det øjeblik af blev der et noget friere forhold mellem de to familier. Når spændingen er forbi, slappes musklerne, som man siger.

Johan og Martha var stillet som ægtefolk, der for en tid må skilles. Den første del af rejsen, det vil sige rejsen gennem Tyskland, midt igennem de marcherende tropper, ville de gøre i fællesskab. Derpå skulle de skilles, til krigen fik ende, man forudså ikke, at det var begyndelsen til en lang kamp med hele Europa, en kamp forlænget gennem kejserdømmet i en række ærefulde år, og som ville falde ud til fordel for de mod Frankrig koaliserede magter.

Hvad mig angår, så skulle jeg endelig igen rejse hjem, og jeg håbede at ankomme i rette tid til, at kvartermester Natalis Delpierre kunne være på sin post, når det første skud løsnedes mod de preussiske og østrigske soldater.

Forberedelserne til rejsen skulle ske så hemmeligt som muligt. Det gjaldt om ikke at vække opmærksomhed, især ikke politiets. Det var bedst at forlade Belzingen, uden at nogen fik det at vide, for at vi ikke skulle komme i fedtefadet.

Jeg regnede allerede på, at der ingen hindringer ville komme i vejen. Nå, jeg gjorde regning uden vært, som man siger. Jeg måtte hellere sige gæst, for jeg ville ikke have givet vedkommende logis for to floriner pr. nat; det var nemlig løjtnant Franz.

Jeg har tidligere fortalt, at der, trods de tagne forholdsregler, var kommet rygter i omløb, angående Johan Kellers og Martha de Lauranays ægteskab, men folk vidste ikke, at det aftenen i forvejen var blevet udsat til et nærmere eller fjernere tidspunkt.

Det fulgte derfor af sig selv, at løjtnanten troede, at brylluppet snart skulle holdes, og man kunne frygte, at han ville bringe sine trusler til udførelse.

I virkeligheden var der kun én måde, Franz von Grawert kunne forhindre eller forhale dette ægteskab på; det var at udæske Johan, duellere med ham, og såre eller dræbe ham.

Men – var hans had stærkt nok til, at han kunne glemme sin stilling, sin fødsel i den grad, at han ville nedlade sig til at ville slås med Johan Keller?

Nu vel, vær forsikret om, at han ville finde karl for sin hat, hvis det kom så vidt, men under de forhåndenværende omstændigheder, da vi stod i begreb med at forlade det preussiske territorium, kunne man frygte følgerne af en duel. Jeg kunne ikke lade være at ængste mig angående denne dag og man fortalte mig, at løjtnanten var lige rasende endnu, så jeg frygtede for, at han ville begå en eller anden voldshandling.

Hvilken ulykke, at Livregimentet endnu ikke havde fået ordre til at forlade Belzingen! Obersten og hans søn kunne allerede have været langt borte, ad Koblenz eller Magdeburg til, og jeg, såvel som min søster ville have været mindre urolige. Ti gange om dagen gik jeg hen til kasernen for at se, om der var noget i gære. Det mindste kendetegn ville være faldet mig i øjnene, men endnu tydede intet på en snarlig afmarch.

Det blev den 29., det blev den 30. Med fornøjelse tænkte jeg på, at vi kun i 24 timer endnu skulle forblive hinsides grænsen.

Skønt vi skulle rejse sammen, var det bestemt, at fru Keller og hendes søn ikke skulle tage afsted samtidig med os andre, for ikke at vække mistanke, men slutte sig til os nogle mil på den anden side Belzingen. Var vi først ude af de preussiske provinser, ville vi have mindre frygt for Kalkreuth og hans støverhundes forfølgelser.

Denne dag passerede løjtnanten adskillige gange forbi fru Kellers hus. Han standsede endog, som om han ville gå derind for personlig at ordne sit mellemværende. Igennem vinduesgitret kunne jeg se ham, uden at han bemærkede det: læberne var sammenknebne, hænderne knyttedes og åbnedes igen, kort sagt, alt tydede på en til det yderste drevet ophidselse. Hvis han virkelig havde åbnet porten og spurgt efter Johan Keller, ville det ikke have overrasket mig synderligt. Heldigvis var Johans værelse til gården, så han mærkede intet til denne adfærd.

Men hvad løjtnanten ikke udførte denne dag, det udførte andre for ham.

Hen imod klokken fire kom en soldat fra Livregimentet og spurgte efter Johan Keller.

Denne befandt sig ene med mig i huset og modtog et brev, soldaten bragte ham.

Hvor stor var ikke hans vrede, da han havde læst det!

Brevet indeholdt de største uforskammetheder mod Johan og var tillige fornærmende for hr. de Lauranay. Ja, officeren von Grawert havde nedladt sig til at fornærme en mand i den alder! Desuden nærede han tvivl om Johan Kellers mod – en halv-franskmand, som blot kunne besidde en halv-tapperhed! Han tilføjede, at hvis hans rival ikke var en kryster, fik man det nok

at se af den måde, hvorpå han modtog de to af løjtnantens kammerater, som ville aflægge ham et besøg om aftenen. Jeg nærede ingen tvivl om, at løjtnant Frans vidste, at hr. de Lauranay var i færd med at forlade Belzingen, at Johan Keller skulle følge ham, og ved at ofre sit hovmod for sin lidenskab ville han forhindre denne rejse.

Overfor en fornærmelse, som ikke blot var rettet mod Johan, men også mod familien de Lauranay, troede jeg ikke, at jeg kunne stille ham tilfreds.

"Natalis," sagde han med en af vrede dirrende stemme, "jeg rejser ikke, førend jeg har tugtet denne slyngel! Jeg rejser ikke med denne plet på mig! Det er lumpent at komme og fornærme mig angående alt det, som er mig kærest! Jeg skal vise denne officer, at en halv-franskmand, som han kalder mig, ikke viger for en tysker!"

Jeg søgte at berolige ham og vise ham følgerne af en duel med løjtnanten. Hvis han sårede ham, kunne man vente en hævn, som ville volde os tusinde ulykker. Og hvis Johan blev såret, hvordan ville det så gå med vor rejse?

Johan ville intet høre, og i grunden gav jeg ham ret. Løjtnantens brev gik over alle grænser. Det var utilladeligt at skrive sligt. Hvis blot jeg havde kunnet tage det hele på min kappe, hvilken fornøjelse havde det ikke været! Møde denne slyngel, udæske ham, prøve kræfter med ham med kårde, pistoler eller hvad han ønskede, og slås med ham, til en af os blev på pletten! Hvis det blev ham, kunne jeg trænge til et seks kvarters lommetørklæde for at begræde ham!

Nå, eftersom løjtnantens to kammerater var anmeldt, måtte vi vente deres ankomst.

Om aftenen, hen imod klokken 8, kom de begge.

Heldigvis var fru Keller på denne tid et ærinde henne hos hr. de Lauranays. Det var bedst, hun intet fik at vide om, hvad der skulle gå for sig.

Min søster Irma var også gået ud for at gøre nogle sidste indkøb hos de handlende. Det ville altså forblive mellem Johan og mig.

Officererne, to løjtnanter, præsenterede sig med deres medfødte storsnudethed, hvilket ikke forbavsede mig. De ville gøre gældende, at når en adelsmand, en officer, nedlod sig til at slås med en simpel købmand … Men Johan duperede dem fuldstændig ved sin holdning og nøjedes med at sige, at han fuldstændig stod til Franz von Grawerts tjeneste. Det var unødvendigt at føje nye fornærmelser til dem, som udfordringsbrevet allerede indeholdt.

Officererne måtte altså stikke deres praleri i skeden. Den ene af dem bemærkede, at det var bedst straks at ordne betingelserne for duellen, for tiden var kostbar.

Johan svarede, at han forud gik ind på alle betingelser. Han forlangte kun, at der ikke blev blandet nogen fremmed ind i denne sag, og at duellen blev holdt så hemmelig som muligt.

Til dette gjorde officererne ingen indvending. De havde ikke mere at gøre, da Johan henstillede betingelserne fuldstændig til dem.

Vi skrev den 30. juni. Duellen blev bestemt til næste dag, klokken 9 om morgenen, og skulle finde sted i en lille skov, som ligger til venstre for vejen fra Belzingen til Magdeburg. Angående det var der ingen vanskeligheder.

De to modstandere skulle duellere på kårder og ikke standse, før en af dem var ukampdygtig.

Antoges også. Til alle disse betingelser svarede Johan kun med et nik.

En af officererne sagde så – storsnudetheden tog overhånd – at hr. Keller naturligvis ville møde præcis klokken 9, på den fastsatte tid ...

Johan Keller svarede hertil, at hvis hr. von Grawert ville være lige så præcis som han, skulle det hele være afgjort et kvarter over ni.

Ved dette svar rejste officererne sig, hilste temmelig stolt og forlod huset.

"Forstår De at håndtere en kårde?" spurgte jeg straks Johan.

"Ja, Natalis. Lad os nu se efter mine sekundanter. Vil De være den ene?"

"Jeg står til Deres tjeneste og er stolt af den ære, De viser mig. Hvad den anden angår, så har De vel i Belzingen en eller anden ven, som ikke vil vægre sig ved at gøre Dem denne tjeneste?"

"Jeg foretrækker at henvende mig til hr. de Lauranay, som jeg er vis på ikke vil undslå sig."

"Det vil han ganske sikkert ikke!"

"Hvad vi især må undgå, er, at moder, Martha og Deres søster får nys om dette. Det er unyttigt at gøre Dem mere urolige end de allerede er."

"Deres moder og Irma vil snart komme tilbage, og da de ikke mere forlader huset før i morgen, er det umuligt, at de får noget at vide."

"Det stoler jeg på, Natalis, og da der ingen tid er at spilde, vil vi nu gå hen hos hr. de Lauranay."

"Ja, lad os det! Deres ære kan ikke være i bedre hænder."

Fru Keller og Irma, ledsaget af frøken Martha, kom tilbage lige i det øjeblik, da vi ville gå ud. Johan sagde til sin moder, at vi blev borte en times tid, da han skulle afgøre en handel om de til rejsen nødvendige heste, og han bad hende ledsage Martha tilbage i det tilfælde, vi blev for længe borte.

Hverken fru Keller eller min søster fattede mistanke. Kun frøken de Lauranay kastede et uroligt blik på Johan Keller.

Ti minutter senere trådte vi ind hos hr. de Lauranay, som var ene, så vi kunne tale fuldstændig frit.

Johan gjorde begyndelsen og viste ham løjtnant von Grawerts brev. Hr. de Lauranay dirrede af harme, da han læste det. Nej! Johan kunne ikke rejse under vægten af en sådan uforskammethed! Han kunne regne med ham!

Hr. de Lauranay ville så følge med hen til fru Keller for at ledsage sin sønnedatter hjem.

Vi gik alle tre, og i det vi gik ned ad gaden mødte vi en af Kalkreuths betjente. Han tilkastede mig et blik, som forekom mig noget besynderligt, og da han kom henne fra fru Kellers hus, havde jeg ligesom en forudfølelse af, at slynglen glædede sig over at have gjort en eller anden ulykke.

Fru Keller, frøken Martha og min søster var i den lille sal nedenunder, og de forekom mig at være noget forvirrede. Vidste de mon et eller andet?

"Johan," sagde fru Keller, "her er et brev, som Kalkreuths betjent netop kom med til dig."

Brevet bar krigsbestyrelsens segl og indeholdt følgende linjer:

Hele det unge mandskab af preussisk herkomst indtil 25 års alderen indkaldes. Nævnte Johan Keller er sat i nummer i Livregimentet, i garnison i Belzingen. Han har at melde sig i morgen den 1. juli, inden klokken 11 om formiddagen.

12

Hvilket slag! En almindelig udskrivningsordre vedtaget af den preussiske regering! Og Johan Keller, der ikke var 25 år gammel, ramt af denne udskrivning! Han skulle afsted, gå i geled sammen med Frankrigs fjender! Og der var ikke noget middel til at unddrage sig denne forpligtelse!

Ville han for resten ikke derved have svigtet sin pligt? Han var preusser! Tænke på at desertere? – – – Nej, det var umuligt, det kunne ikke lade sig gøre!

Og for ret at gøre ulykken større, skulle Johan tjene i dette Livregiment, som kommanderedes af oberst von Grawert, faderen til hans rival, løjtnant Franz, som nu blev hans overordnede!

Hvad mere kunne ulykken gøre for at tilintetgøre familien Keller og alle dem, som stod den nær!

Det var virkelig et stort held, at brylluppet var udsat, for ellers skulle den unge ægtemand dagen efter sit giftermål være rejst til sit regiment for at slås med sin hustrus landsmænd.

Vi stod alle overvældede og tavse. Frøken Martha og min søster fløder hen i tårer, men fru Keller græd ikke. Hun kunne ikke; hun var så ubevægelig som en død. Johan stod med korslagte arme og stirrede frem for sig, trodsende skæbnen. Jeg var ude af mig selv. Skulle de folk, som gjorde os så meget ondt, ikke en skønne dag få det betalt?

"Mine venner," sagde Johan endelig, "lad intet blive forandret i jeres planer. I skal i morgen rejse til Frankrig, rejs! Forbliv ikke

en time længere i dette land. Moder og jeg håbede at kunne trække os tilbage til en eller anden afkrog uden for Tyskland. Det er nu umuligt; Natalis, De må tage Deres søster med Dem ..."

"Johan," svarede min søster, "jeg forbliver i Belzingen! Jeg forlader ikke Deres moder!"

"Det kan De ikke."

"Vi bliver også!" udbrød frøken Martha.

"Nej," sagde fru Keller, som lige havde rejst sig, "rejs alle! Lad kun mig blive, jeg har intet at frygte af preusserne! Er jeg ikke tysk!"

Og hun gik nogle skridt hen mod døren, som om hendes nærværelse havde kunnet være os modbydelig.

"Moder!" råbte Johan og styrtede sig hen imod hende.

"Og hvad vil du, min søn?"

"Jeg vil" – svarede Johan – "jeg vil, at du rejser med. Jeg ønsker, at du følger dem til Frankrig, til dit fædreland! Jeg derimod er soldat! Mit regiment kan måske en skønne dag blive forflyttet. Så står du ene, ganske ene her, og det er ikke nødvendigt."

"Jeg bliver, min søn! – Jeg bliver, da du nu ikke kan ledsage mig ..."

"Og når jeg så forlader Belzingen?" sagde Johan, som havde grebet sin moders arm.

"Så følger jeg med dig, Johan!"

Dette blev sagt i en så bestemt tone, at Johan tav. For øjeblikket kunne man ikke diskutere med fru Keller. Senere, næste dag, kunne han måske tale med hende og få hende til at se roligere på forholdene. Kunne en kvinde følge en armé på

marchen? Hvilke farer ville hun ikke være udsat for! Men modsigelse nyttede, som jeg har sagt, ikke i dette øjeblik. Når hun fik tid til eftertanke, ville hun nok lade sig overtale.

Derpå skiltes man med meget bevægede følelser.

Fru Keller havde ikke en gang kysset Martha, som hun, en time tidligere, kaldte sin datter.

Jeg gik op på mit lille kammer, men gik ikke i seng, da jeg ikke kunne sove. På vor afrejse tænkte jeg slet ikke, og dog var det aldeles nødvendigt, at den skete den bestemte dag. Jeg tænkte blot på Johan Keller, der var indlemmet i dette regiment og måske under løjtnant Franz' kommando. Voldshandlinger viste sig for mit blik. Hvordan skulle Johan kunne tåle dem af denne officer? Og dog skulle han! Han var soldat! Han turde ikke mukke, ikke gøre en bevægelse! Den skrækkelige preussiske disciplin ville lamme ham. – – Det var forfærdeligt!

"Soldat! Nej, han er det ikke endnu," sagde jeg til mig selv. "Han er det ikke før i morgen, når han får sin plads i geleddet – indtil da er han sin egen herre!"

Det var den måbe, jeg ræsonnerede på, – eller vrøvlede, rettere sagt. Den slags tanker gik i flokke gennem min hjerne. Jeg tænkte op ad stolper og ned ad vægge angående alle disse sager.

"Ja," gentog jeg for mig selv, "i morgen, klokken 11, når han støder til regimentet, så er han soldat! Men indtil den tid har han lov til at slås med denne Franz! – Og han dræber ham! – Det er nødvendigt, at han dræber ham, ellers vil løjtnanten senere finde alt for mange lejligheder til at hævne sig."

Hvilken nat jeg tilbragte! Ja, jeg ønsker ikke min værste fjende en lignende!

Henimod klokken 3 kastede jeg mig, fuldt påklædt, på min seng. klokken 5 stod jeg atter op og gik sagte hen og satte mig uden for døren til Johans værelse.

Også han var stået op. Jeg holdt åndedrættet tilbage og lyttede ...

Jeg troede at høre, at Johan skrev. Uden tvivl nogle sidste bestemmelser for det tilfælde, at denne duel blev skæbnesvanger for ham. Undertiden gik han et par skridt, satte sig igen, og pennen begyndte atter at kradse på papiret. Ellers var der aldeles stille i huset.

Da jeg ikke ville forstyrre Johan, gik jeg tilbage til mit kammer, og hen imod klokken 6 gik jeg ned på gaden.

Rygtet om udskrivningen havde bredt sig og frembragte en overordentlig bevægelse. Denne ordre ramte næsten alle de unge mænd i byen, og efter hvad jeg lagde mærke til, så må jeg sige, at den blev modtaget med almindelig misfornøjelse. Det var i det hele taget hårdt, for familierne var slet ikke forberedt på det. Man ventede det ikke. Og om nogle timer skulle man afsted med bøssen på skulderen og tornystret på ryggen.

Jeg spadserede lidt frem og tilbage foran huset. Det var en aftale, at Johan og jeg omtrent klokken 8 skulle gå hen og hente hr. de Lauranay for at begive os til kamppladsen. Det kunne nemlig let vække mistanke, hvis hr. de Lauranay kom hen hos os.

Jeg ventede til klokken halv otte, men Johan var endnu ikke kommet ned.

Fru Keller havde heller ikke vist sig i salen neden under.

I dette øjeblik kom Irma hen til mig.

"Hvad bestiller Johan?" spurgte jeg.

"Jeg har ikke set ham," sagde hun, "men han kan ikke være gået ud. Måske gjorde du bedst i at se ..."

"Det er unødvendigt, Irma; jeg har hørt ham gå frem og tilbage i sit værelse."

Så snakkede vi, ikke om duellen – min søster måtte jo ikke vide noget – men om den pinefulde situation, som denne udskrivningsordre havde bragt Johan Keller i. Irma var mismodig og fortvivlet over at skulle skilles fra sin frue under sådanne omstændigheder.

Der hørtes lidt støj på første sal. Min søster gik ind, men kom lidt efter igen og sagde mig, at Johan var hos sin moder.

Jeg tænkte, at han ville give hende et morgenkys, som han plejede. I hans tanke var det måske et sidste farvel, et afskedskys, han gav hende.

Hen imod klokken 8 lød der skridt på trappen. Johan viste sig i døren.

Irma var netop gået.

Johan kom hen til mig og rakte mig hånden.

"Hr. Johan," sagde jeg, "klokken er allerede 8, og vi må gå ..."

Han nikkede blot, som om det ville have kostet ham alt for meget at svare.

Det var på høje tid at gå hen og hente hr. de Lauranay.

Vi gik altså op ad gaden, og havde vel taget henved 300 skridt, da en soldat af Livregimentet standsede lige foran Johan.

"Er De Johan Keller?" spurgte han.

"Ja!"

"Værs'go!"

Og han rakte ham et brev.

"Hvem har sendt Dem?" spurgte jeg.

"Løjtnant von Melhis."

Det var en af løjtnant Franz' sekundanter. En gysen gik igennem mig. Johan åbnede brevet, som indeholdt følgende:

> Ifølge indtrufne omstændigheder er en duel nu umulig mellem løjtnant Franz von Grawert og menig soldat Johan Keller.
>
> *R.-G. von Melhis.*

Blodet standsede i mine årer. En officer kan ikke slås med en menig, lad gå! Men Johan Keller var ikke "soldat." Endnu nogle timer var han sin egen herre!

Jeg tror, Gud døde mig, ikke, en fransk officer havde handlet på den måde. Den mand, han havde krænket, fornærmet dødeligt, ville han have ydet retfærdighed. Han ville være mødt.

Men det skal jeg ikke opholde mig ved! Jeg ville snakke for meget om det. Men, når man tænkte over det, var så denne duel mulig?

Johan havde sønderrevet brevet og kastet det fra sig med foragt. Kun disse ord undslap hans læber:

"Den elendige!"

Derpå gjorde han tegn til mig om at følge med, og vi gik langsomt tilbage mod huset.

Vreden overvældede mig i den grad, at jeg måtte forblive udenfor. Jeg fjernede mig uden at vide, til hvilken side jeg gik. Min hjerne lammedes af de forviklinger, som beredtes os. Alt, hvad jeg huskede, var, at jeg burde underrette hr. de Lauranay om, at duellen ikke ville finde sted.

Jeg tror næsten, jeg også glemte tiden, for det syntes mig, at jeg lige havde forladt Johan, da jeg cirka klokken 10, atter befandt mig foran fru Kellers hus.

Hr. og frøken de Lauranay var der, og Johan var ved at sige dem farvel.

Den scene, som fulgte, forbigår jeg. Min pen vil ikke kunne skildre omstændighederne ved den. Jeg vil nøjes med at sige, at fru Keller viste sig meget energisk, idet hun ikke ville give sin søn et eksempel på svaghed. Johan var også tilstrækkelig herre over sig selv til ikke at forråde sine følelser i sin moders og frøken de Lauranays nærværelse.

I adskillelsens øjeblik kastede han og Martha sig endnu en gang i fru Kellers arme … Så lukkedes døren. Johan var rejst! – Preussisk soldat! – Ville vi nogen sinde få ham at se igen?

Samme aften fik Livregimentet ordre til at begive sig til Borna, en lille landsby nogle mil fra Belzingen, næsten ved grænsen af Potsdamer-distriktet.

Trods alle hr. de Lauranays fornuftgrunde, trods vore inderligste bønner, holdt fru Keller fast på den tanke – at følge sin søn. Regimentet skulle til Borna – følgelig ville hun til Borna. I det stykke havde Johan ikke kunnet indvirke på hende.

Med hensyn til de andre, så skulle vi rejse næste dag. Jeg belavede mig på en hjerteskærende scene, når min søster skulle sige det sidste farvel til fru Keller. Irma ville blive, ville ledsage sin frue overalt, hvor hun ville rejse hen. – Og jeg – jeg havde ikke magt til at føre hende med mig mod hendes vilje. – Men fru Keller afslog det … Min søster måtte finde sig i det.

Om eftermiddagen var vore forberedelser fuldendte, da alt på ny blev udsat. Omtrent klokken 5 modtog hr. de Lauranay

besøg af Kalkreuth i egen høje person. Politidirektøren forkyndte ham, at, da hans rejseplaner var godt kendte, så han sig nødsaget til at give ham ordre til at opsætte dem – i det mindste foreløbig. Man måtte afvente de forholdsregler, regeringen ville tage, med hensyn til de franskmænd, som boede i Preussen. Indtil da kunne Kalkreuth ikke udstede noget pas, uden hvilket enhver rejse blev umulig.

Med hensyn til såkaldte Natalis Delpierre, så blev det noget ganske andet. Jeg var *misliebig*, som man siger. Det synes, som om Irmas broder var blevet angivet og anklaget for spionage, og Kalkreuth, der for resten ikke ønskede andet end at betragte ham som spion, skyndte sig at behandle ham derefter. Alt vel overvejet, havde man måske erfaret, at han hørte til det kongelige picardiske regiment. For de kejserliges succes var det uden tvivl af vigtighed, at der var en soldat mindre i den franske armé. I krigstid kan man ikke formindske fjendens kræfter for meget.

Samme dag blev jeg anholdt, trods min søsters og fru Kellers bønner, derpå ført fra rastested til rastested lige til Potsdam, hvor jeg til sidst blev indespærret i fæstningen.

Hvilket raseri, jeg følte, behøver jeg vel næppe at fortælle. Skilt fra alle dem, jeg elskede! Og ikke kunne undslippe for atter at indtage min plads ved grænsen i det øjeblik, de første skud løsnedes!

Men hvorfor opholde mig ved det. Jeg vil kort og godt fortælle, at man ikke en gang forhørte mig, at man smed mig i en celle, så jeg ingen kunne tale med, og at jeg i seks uger intet hørte fra omverdenen. Men fortællingen om mit fangenskab ville føre mig for vidt. Mine venner i Grattepanche gør nok

regning på, at jeg fortæller dem den en anden gang ved lejlighed, for øjeblikket må de nøjes med at vide, at tiden faldt mig lang, og at timerne gled så langsomt som røgen i maj måned. Alligevel synes det, at jeg måtte være lykkelig ved ikke at blive stillet for en domstol, for Kalkreuth havde sagt, at "min sag var klar". Efter det kunne jeg frygte for at blive siddende, så længe krigen varede.

Det blev der dog ikke noget af. Halvanden måned efter, den 15. august, skænkede fæstningskommandanten mig friheden og lod mig føre til Belzingen, uden at være så høflig at sige mig, hvorfor jeg havde været arresteret.

Jeg påstår ikke, jeg blev lykkelig ved at gense fru Keller og min søster og hr. og frøken de Lauranay, som ikke havde kunnet forlade Belzingen. Da Livregimentet endnu ikke var rejst fra Borna, var fru Keller forblevet i Belzingen. Johan skrev undertiden – så tit han kunne, uden tvivl – og trods forsigtigheden i hans breve, følte man godt, hvor skrækkelig hans stilling var.

Men om man end havde skænket mig friheden, tillod man mig dog ikke at blive i Preussen; – hvilket De kan tro, jeg ikke beklagede mig over.

I virkeligheden havde regeringen besluttet at jage franskmændene ud af Tyskland. Hvad os angik, så skulle vi forlade Belzingen inden 24 timer, og være ude af Tyskland inden 20 dage.

Fjorten dage før havde hertugen af Braunschweig udsendt et manifest, som truede Frankrig med de koaliseredes angreb.

13

Der var ikke en dag at spilde. Vi havde omtrent 150 franske mil at rejse, førend vi nåede den franske grænse – 150 mil midt igennem et fjendtligt land, på veje, der var fyldt af marcherende regimenter, kavalerister og infanterister, uden at medregne alle efternølerne, som følger en armé i felten. Skønt vi havde sikret os transportmidler, kunne det godt hændes, at de blev taget fra os undervejs. Hvis det skete, var vi nødt til at rejse til fods. I ethvert tilfælde måtte man være belavet på besværligheder på en så lang rejse. Var vi sikre på fra station tit station at finde gæstgivergårde, hvor vi kunne få mad og husly? Nej, sandsynligvis ikke. Ene, vant som jeg var til savn og lange veje, kunne jeg hamle op med de dygtigste fodgængere og ville med lethed have kunnet klare mig. Men med hr. de Lauranay, en olding på 70 år, og to kvinder, frøken Martha og min søster, måtte man ikke forlange det umulige.

Nå, jeg ville gøre mit bedste for at føre dem raske og i god behold til Frankrig, og jeg vidste, at de andre ligeledes ville gøre deres pligt.

Som jeg allerede har sagt, havde vi ingen tid at tabe. For resten var politiet i hælene på os. Inden 24 timer skulle vi forlade Belzingen, inden 20 dage skulle vi være ude af det tyske territorium, hvilken tid måtte være tilstrækkelig, hvis vi ikke blev opholdt undervejs. De pas, som Kalkreuth samme aften leverede os, gjaldt kun for dette tidsrum, og når den var udløbet, kunne vi blive stoppet og holdt tilbage, til krigen var

endt. Hvad disse pas angik, så påbød de en rejserute, som vi ikke måtte fjerne os fra, og vi skulle fremvise dem i de angivne byer og landsbyer.

Desuden var det sandsynligt, at begivenhederne ville udvikle sig med en rasende fart. Måske spillede kardæskerne og kuglerne i dette øjeblik på den franske grænse!

På hertugen af Braunschweigs manifest havde nationen gennem sine deputerede svaret, som det sømmede sig, og præsidenten for den lovgivende forsamling havde nylig henvendt de manende ord til Frankrig:

"Fædrelandet er i fare!"

Tidligt om morgenen, den 16. august, var vi færdige til at rejse. Alt var i orden. Hr. de Lauranays hus skulle bestyres af en gammel tjener, en schweizer, som i mange år havde været i hr. de Lauranays tjeneste og på hvis hengivenhed han kunne stole. Denne brave mand ville drage al mulig omsorg for sin herres ejendom.

Indtil der fandtes en køber til fru Kellers hus, skulle det bebos af tjenestepigen, som var af preussisk nationalitet.

Denne morgen fik vi også at vide, at Livregimentet for nylig havde forladt Borna og var på vej til Magdeburg.

Hr. de Lauranay, frøken Martha, min søster og jeg gjorde et sidste forsøg for at få fru Keller til at følge os.

"Nej, mine venner, lad mig være i fred!" svarede hun. "Endnu i dag begiver jeg mig til Magdeburg. Jeg har forudfølelsen af en eller anden stor ulykke, og jeg vil være der!"

Vi forstod, at alle vore bestræbelser ville være forgæves, at fru Keller havde fattet en bestemt beslutning, som hun ikke ville opgive. Der stod kun tilbage at sige hinanden farvel, efter at vi

havde sagt hende, gennem hvilke byer politiet befalede os at rejse.

Hr. de Lauranay havde en gammel postkaret, som han ikke mere benyttede. Denne karet syntes mig passende til denne rejse på 150 mil, som vi skulle gøre. Under ordinære omstændigheder er det let at rejse med forspandsheste, som står opstaldede på poststationerne. Men da man på grund af krigen alle vegne fra søgte heste til hæren for at transportere munition og levnedsmidler, ville det have været uklogt at stole på regelmæssigt forspand.

For at undgå denne ubehagelighed havde vi besluttet at rejse på en anden måde. Hr. de Lauranay bad mig købe to gode heste, uden at tage hensyn til prisen. Da jeg havde nogen forstand på den slags, kom jeg mig heldigt ud af sagen. Jeg fandt et par heste, der måske nok var lidt tunge, men som havde en god bringe. Da jeg mente, at der også behøvedes en kusk, tilbød jeg mig til at udfylde denne plads, hvilket naturligvis blev modtaget. En kavalerist af det kongelige picardiske regiment behøvede man ikke at fortælle, hvordan han skulle styre et køretøj.

Klokken 8 om morgenen, den 16. august, var alt parat. Jeg havde kun at stige op på bukken. Af våben havde vi et par gode saddelpistoler, hvormed vi kunne holde røverne i respekt, og af levnedsmidler havde vi tilstrækkeligt i vore kufferter til de første dage. Man kom overens om, at hr. og frøken de Lauranay skulle sidde på det bagerste sæde i kareten, mens min søster skulle tage plads på det forreste, lige over for den unge pige. Jeg, der var klædt i en varm klædning og som desuden havde en tyk vams på, kunne nok trodse vejret.

De sidste farvel udveksledes. Vi omfavnede fru Keller med denne triste følelse, som trykkede vort hjerte: Skal vi nogen sinde ses igen?

Vejret var temmelig smukt, men varmen ville sandsynligvis blive meget stærk hen imod middagstid. Derfor tænkte jeg, at jeg ville vælge denne tid, mellem klokken 12 og 2, til at lade hestene hvile ud – en hvile, der var aldeles nødvendig, hvis vi ønskede, at de skulle blive ved at holde ud.

Endelig kom vi afsted, og idet jeg fløjtede for at opmuntre hestene, kløvede jeg luften med mine piskeknald. Det første stykke vej fra Belzingen kørte vi uden at hindres alt for meget af armeen, som spærrede færdslen, idet den marcherede mod Koblenz.

Man regner med, at der kun er omtrent et par mil fra Belzingen til Borna, og efter en times kørsel nåede vi denne lille by.

Det var der, at Livregimentet havde ligget i garnison i nogle uger, hvorefter det var marcheret mod Magdeburg, hvor fru Keller ville slutte sig til det. Frøken Martha følte en stærk bevægelse, da vi rullede igennem Bornas gader. Hun forestillede sig Johan under løjtnant Franz' kommando på denne vej, som vor rejseplan nu bød os at dreje af fra for at rejse i sydvestlig retning.

Jeg standsede ikke i Borna, da jeg først ville holde rast omkring fire mil længere borte på et sted, som nu danner grænsen for provinsen Brandenburg. Men på den tid var det, ifølge de gamle inddelinger af det tyske territorium, vejene til Øvre-Sachsen, vi skulle følge.

Klokken slog 12, da vi nåede denne grænse, hvor nogle kavaleriafdelinger holdt feltvagt. Ved vejen lå en ensom kro, hvor jeg kunde få foder til mine heste. Her forblev vi i godt tre timer. På den første tag af rejsen syntes det mig fornuftigt at skåne hestene, for at de ikke, ved overanstrengelse i begyndelsen, skulle blive trætte på halvvejen. Her måtte vi også fremvise vore pas. Det, at vi var franskmænd, skaffede os nogle skæve blikke. Men lige meget. Alt var i orden. Eftersom man jog os ud af Tyskland og vi havde ordre til straks at forlade den tyske jordbund, kunne vi forlange, at man ikke standsede os undervejs.

Vor plan var at tilbringe natten i Zerbst. Med undtagelse af ekstraordinære omstændigheder, havde vi besluttet, hovedsagelig kun at rejse om dagen. Vejene syntes ikke sikre nok til at det var fornuftigt at vove sig ud i mørket; landet gennemstrejfedes af snaphaner og det var ikke værd at udsætte sig for ubehageligheder. Jeg vil tilføje, at i de nordlige lande er natten kort i august måned. Solen står op inden klokken 3 om morgenen og går ikke ned før klokken 9 om aftenen. Der ville altså kun blive et ophold på nogle timer – netop tid nok til at lade heste og folk hvile ud. Når det blev nødvendigt rigtig at anstrenge sig, ville vi gøre det.

Fra grænsen, hvor kareten var standset ved middagstid, og til Zerbst er der ikke mere end en syv-otte mil. Vi kunne altså nå derhen fra klokken 3 om eftermiddagen til klokken 8 om aftenen.

Alligevel så jeg nok, at vi mere end en gang kunne gøre regning på hindringer og forsinkelser.

Den dag havde vi en del vrøvl med en hestehverver, en stor tør karl, så mager som en langfredag, men en rigtig skryder og pralhals som en hestepranger, som absolut ville købe vore heste.

Det var, sagde han, til statens tjeneste. Jo, hør ham, det æsel! Jeg tror nok, at staten, det var ham, som Ludvig den 14. sagde, og at han drev forretningen for sin egen regning. Men lige meget! Hvordan det end var, så måtte han respektere vore pas og politidirektørens underskrift. Men vi tabte alligevel en god time med at forhandle med denne slyngel, indtil kareten igen rullede afsted for at indhente den tabte tid.

Vi befandt os nu på det territorium, som senere har dannet fyrstendømmet Anhalt. Vejene var mindre besværlige, da hovedstyrken af den preussiske hær marcherede i mere nordlig retning, mod Magdeburg.

Vi havde ingen vanskelighed med at nå Zerbst – en slags flække af liden betydning, næsten aldeles blottet for hjælpekilder – hvortil vi ankom hen mod klokken 9 om aftenen. Man så tydeligt, at den havde været i marodørernes kløer, og de generede sig ikke ved at brandskatte landet. Hvor lidet fordringsfuld man end er, så er det ikke for meget at forlange en seng om natten. Men denne seng, midt imellem disse huse, som man af forsigtighed havde lukket, var temmelig vanskelig at erholde. Jeg forudså det øjeblik, da vi hele natten måtte blive i kareten. For os kunne det endda gå an, men vore heste! Trængte de ikke til foder og strøelse? Jeg tænkte frem for alt på dem, og gyste ved tanken om, at vi kunne miste dem undervejs.

Jeg foreslog derfor at vi skulle fortsætte rejsen for at nå et andet bedested – Acken, for eksempel, tre en halv mil fra Zerbst mod sydvest. Derhen kunne vi nå inden midnat og behøvede

ikke at rejse igen førend den næste dag, henimod klokken 10, for ikke at berøve hestene noget af deres hviletid.

Hr. de Lauranay gjorde mig da opmærksom på, at vi skulle over Elben, at denne overfart foregik med en færge, og at det var bedre at benytte dagen til dette.

Hr. de Lauranay havde ret. Vi skulle over Elben inden vi kunne komme igennem Acken. Der kunne gerne vise sig nogle vanskeligheder.

For ikke at glemme det, må jeg omtale følgende: Hr. de Lauranay kendte det tyske territorium fra Belzingen til den franske grænse udmærket. Mens hans søn levede, havde han i flere år befaret denne vej på enhver årstid, og orienterede sig let ved at se på sit kort. Derimod var det kun anden gang jeg rejste den. Hr. de Lauranay måtte derfor være en meget pålidelig fører, og det var fornuftigt at henholde sig til ham.

Endelig nåede vi Zerbst, og med pungen i hånden lykkedes det mig at skaffe staldplads og foder til hestene og logi og fødemidler til os.

Således forløb natten bedre, end vi havde ventet, i den lille by Zerbst.

14

Lidt før vi nåede Zerbst var vi kørt ind på det område, som udgør fyrstendømmet Anhalt og dets tre hertugdømmer. Den næste tag skulle vi krydse det fra nord til syd for at nå den lille by Acken – hvilket ville føre os ind på sachsisk jordbund og ind i det virkelige Magdeburger-distrikt. Så ville vi igen nå Anhalt, når vi begav os afsted i retning efter Bernsburg, hovedstaden i hertugdømmet af samme navn. Derfra skulle vi igen køre ind i Sachsen, tværs igennem Merseburger-distriktet. Se, sådan var på den tid den germanske konføderation med sine hundreder af små stater eller enklaver, som kæmpen Tommeliden kunne have skrævet over i et skridt.

Man kan nok tænke, jeg fortæller disse ting efter hr. de Lauranay. Han viste mig sit kort, og antydede mig med fingeren, hvor provinserne og de større byer lå, samt flodernes løb. Ved regimentet havde jeg ikke fået noget kursus i geografi, og desuden kunne jeg jo ikke læse.

Ak, mit stakkels alfabet, som pludselig blev afbrudt i det øjeblik, jeg begyndte at sammenføje vokaler og konsonanter! Og min brave professor, Johan, som nu havde tornystret på ryggen og var indbefattet i denne udskrivning tilligemed skolernes og handelsstandens hele ungdom! Dog, lad os ikke dvæle ved disse ting, men fortsætte vor vej.

Fra den foregående dag til om aftenen var vejret varmt, tordensvangert og lummert med små blå pletter mellem skyerne, men som man siger, næppe så store, at man kunne lave

et par gendarmbukser af dem. Den dag lod jeg hestene trave ud, for det var af vigtighed at nå Bernsburg inden natten – en vejlængde på 10-12 mil. Det var ikke umuligt, forudsat at vejret ikke forværredes og der ingen hindringer kom i vejen.

Nå, det var akkurat Elben, som spærrede vejen for os, og jeg frygtede for, at den skulle opholde os længere, end det var rådeligt.

Vi kørte fra Zerbst klokken 6 om morgenen og nåede et par timer efter den højre bred af Elben, en meget smuk flod, som er temmelig bred med høje bredder, bevoksede med tusinder og atter tusinder af roser.

Heldigvis var skæbnen os gunstig. Færgen befandt sig på den højre bred, og da hr. de Lauranay hverken sparede på floriner eller kreutzer, lod færgemanden os ikke vente alt for længe. I løbet af et kvarters tid var vognen og hestene indskibet.

Overfarten foregik uden uheld. Hvis det er lige sådan ved andre floder, må man ikke beklage sig.

Vi var nu ved den lille by Acken, som vi kørte igennem uden at standse, for at begive os i retning af Bernsburg.

Jeg kørte så rask til, jeg kunne, men man kan nok tænke, at vejene ikke var sådan, som de er nu til dags. På den ujævne jord var der nogle ubanede spor, som snarere syntes lavet med vognhjulene end med menneskehænder. I regntiden måtte de være aldeles ufremkommelige, og selv om sommeren lod de meget tilbage at ønske. Men det kunne ikke nytte at gøre ophævelser over det.

Hele formiddagen rejste vi uden uheld. Men ved middagstid – heldigvis mens vi holdt hvil – kom et pandur-regiment [Note 2)] forbi os. Det var første gang, jeg så disse dragoner, nogle rigtige

barbarer. De red i strakt karriere. En vældig støvsky hævede sig mod himlen, og i denne hvirvel viste sig genskinnet af disse vildmænds røde kapper og sorte hjelmbuske.

Det var godt, at vi på dette tidspunkt var skjult ved siden af vejen, i udkanten af en lille birkeskov, som jeg havde kørt vognen ind i. De så os ikke. Med sådanne gavtyve ved man næppe, hvad der kunne være hændt. Vore heste havde måske tiltalt disse pandurer, og vor vogn deres officerer. Havde vi været på vejen, ville de sandsynligvis ikke have ventet, til man kunne gøre plads for dem, men redet os ned.

Hen imod klokken 4 om eftermiddagen viste jeg hr. de Lauranay et temmelig højt punkt, hvorfra der var god udsigt over sletten, en lille mils vej mod vest.

"Det må være Bernsburg slot," svarede han.

Dette slot, der ligger på toppen af en høj, kan man virkelig se på lang afstand.

Jeg lod hestene trave ud. En halv time efter rullede vi igennem Bernsburg, hvor vore papirer blev efterset. Meget trætte på grund af den besværlige dag nåede vi Alstleben omtrent klokken 10 om aftenen, efter at vi var blevet færget over floden Saale, som vi endnu en gang skulle passere. Natten forløb godt. Vi tog ind på et nogenlunde ordentligt hotel, hvor der ingen preussiske officerer var – hvilket beroligede os – og vi rejste igen den næste dag, da klokken var 10.

Jeg skal ikke opholde mig med at give oplysninger om byerne, flækkerne og landsbyerne. Vi så kun meget lidt til dem, da vi ikke rejste for vor fornøjelse, men som folk, man jager ud af et land, som de dog forlader uden beklagelser.

Det vigtigste på disse forskellige steder var, at der ikke hændte os noget ubehageligt, og at vi frit kunne rejse fra det ene til det andet.

Den 18. om middagen var vi i Hettstadt. Vi måtte færges over Wipper, som man ved regimentet nok ville have kaldt *la vipère* [Note 3)], ikke langt fra nogle kobberminer. Hen imod klokken 3 nåede vi Laimbach, hvor Wipper og Thalbach løber sammen – ligeledes et grinagtigt navn for spøgefuglene i det kongelige picardiske regiment. Efter at være kommet forbi Mansfeld, der lå foran en høj bakke, som en solstråle kærtegnede midt i regnen, og dernæst Sangerhausen ved Gena, rullede vort køretøj igennem et landskab, der var fuldt af miner, med Harzens takkede tinder i baggrunden, og ved aftenstid nåede vi Artern ved Unstrüt.

Det havde virkelig været en anstrengende dag – næsten 15 mil og et eneste ophold. Jeg sørgede derfor godt for hestene, idet jeg skaffede dem godt foder og god strøelse for natten. Det kostede sølvtøj. Men hr. de Lauranay så ikke på nogle kreutzer mere eller mindre, og han havde ret. Når hestene ikke har ondt i benene, risikerer de rejsende heller ikke at få ondt i benene.

Den næste dag rejste vi først klokken 8, efter at vi havde haft noget vrøvl med værten. Jeg ved nok, at der skal noget for noget, men jeg erklærer denne hotelejer i Artern for en af se værste blodsugere i hele det tyske kejserrige.

Den dag blev det et afskyeligt vejr. Et heftigt uvejr brød løs. Lynene blændede os, og voldsomme tordenskrald forskrækkede vore heste, som blev aldeles gennemblødte af et stærkt regnskyl, – et af den slags regnskyl, der, som man siger hos os, falder ned fra præsterne.

Næste dag, den 19. august, så det ud til bedre vejr. Landskabet var badet af dug og der blæste en let østenvind, det regnede ikke, men himlen var stadig overtrukket og varmen trykkende. Terrænet var bakket, og hestene var ved at blive trætte. Jeg mærkede, at jeg snart ville blive nødt til at lade dem få en fireogtyve timers hvile, men jeg håbede, at vi først kunne nå Gotha.

Vejen gik nu igennem veldyrkede marker, som strækker sig hen ad Heldmungen til, ved Schmuke, hvor vi gjorde holdt.

Når alt kom til alt, havde vi ikke lidt ret meget i de fire dage, siden vi forlod Belzingen. Og jeg tænkte:

"Hvis vi alle havde rejst sammen, så ville man nok have trykket sig ordentlig sammen i vognen for at skaffe plads til fru Keller og hendes søn! Nåda!"

Vor rejserute skar nu den landstrækning, som udgør Erfurther-distriktet, et af de tre distrikter i provinsen Sachsen. Vejene, som her var vel vedligeholdte, tillod os at køre hurtigt. Ganske vist ville jeg have ladet hestene trave bedre ud, hvis der ikke var gået noget i stykker ved det ene vognhjul, som ikke kunne blive gjort i stand i Weissensee. Det blev repareret i Tennstedt af en temmelig dårlig hjuler og vedblev at ængste mig resten af vejen.

At vi den dag kørte så længe uden at holde rast, havde sin grund i, at vi håbede at nå Gotha samme aften. Dér ville vi hvile ud – hvis vi da kunne finde en ordentlig seng.

Ikke for min skyld, Vorherre bevares! Jeg, der var bygget af kalk og sand, kunne udholde langt anderledes besværligheder. Men hr. og frøken de Lauranay syntes mig allerede meget

anstrengte, selv om de ikke beklagede sig. Min søster holdt sig mere tapper. Og desuden var vort lille selskab så sørgmodigt.

Fra klokken 5 til klokken 9 om aftenen havde vi tilbagelagt en 7-8 mil efter at have passeret Schambach, forladt Sachsens territorium og var nu i Sachsen-Coburg. Endelig klokken 11 standsede vognen i Gotha, hvor vi havde besluttet at opholde os i 24 timer. Vore stakkels heste havde nok fortjent at hvile et døgn. Jeg havde rigtignok været heldig med valget af dem.

Det gælder om at forstå sine ting og ikke tage hensyn til prisen.

Jeg har fortalt, at vi nåede Gotha klokken 11 om aftenen. Formaliteterne ved byens porte havde forsinket os noget. Havde vore papirer ikke været i orden, havde man ganske sikkert holdt os tilbage. Både civile og militære embedsmænd viste en overordentlig strenghed. Det var heldigt, at den preussiske regering havde skaffet os midler, så vi kunne adlyde den, samtidig med at den jog os ud af landet. Jeg sluttede deraf, at hvis vi havde udført vor første plan, at rejse inden Johan blev udskrevet, ville Kalkreuth ikke have udstedt pas til os, og vi havde aldrig kunnet nå grænsen. Vi måtte derfor først takke Gud og dernæst Hans Majestæt Friedrich Wilhelm, fordi han havde gjort vor rejse lettere. Men det er unyttigt at krybe til korset, inden det kniber. Det er et af vore picardiske ordsprog, og det er lige så godt som så mange andre,

Der er gode hoteller i Gotha. I *Les Armes de Prusse* fandt jeg snart tre meget anstændige værelser og god staldplads til hestene. Trods det, at jeg var ked af dette ophold, følte jeg godt, at man måtte finde sig i det. Heldigvis havde vi kun brugt fire af de tyve dage, som var tilstået os, og næsten en tredjedel af vejen

var tilbagelagt. Hvis vi altså fortsatte med denne kørsel, kunne vi nå Frankrigs grænse inden den foreskrevne tid. Jeg forlangte kun én ting – det var, at det kongelige picardiske regiment ikke ville løsne sine første skud førend i de sidste dage af måneden.

Klokken 8 den næste dag gik jeg ned i hotellets gæstestue, hvor nu min søster også kom ned.

"Hr. de Lauranay og frøken Martha?" spurgte jeg.

"De har endnu ikke forladt deres værelse," svarede Irma, "og vi må lade dem være i ro, til vi skal spise frokost."

"Det forstår sig, Irma! Og hvordan går det med dig?"

"Så nogenlunde, Natalis. Men i eftermiddag skal jeg ud at gøre nogle indkøb og supplere vore levnedsmidler. Hvis du vil komme med mig?"

"Så gerne. Jeg skal holde mig parat. Indtil da går jeg og driver lidt omkring i gaderne."

Derpå gik jeg ud i byen på lykke og fromme.

Hvad skal jeg fortælle om Gotha? Jeg så ikke ret meget. Der var mange tropper, infanteri, kavaleri og ammunitionsvogne. Jeg hørte fanfarer og så vagterne blive afløst. Mit hjerte krympede sig ved den tanke, at alle disse soldater marcherede imod Frankrig. Hvilken smerte var det ikke at tænke, at fædrelandets jord måske ville blive oversvømmet af disse fremmede! Hvor mange af vore kammerater ville ikke falde, når de skulle forsvare den! Ja, jeg måtte være med for at kæmpe på min plads! Kvartermester Delpierre var ikke som disse tinfade, der ikke kan tåle at komme i ilden!

For at vende tilbage til Gotha, kan jeg fortælle, at jeg gennemstrejfede nogle kvarterer og så nogle kirker, hvis tårne tittede frem gennem tågen. Ganske sikkert kunne man dér

møde en masse soldater, og det hele forekom mig som én stor kaserne.

Klokken 11 gik jeg hjem igen efter at have været så forsigtig at lade vore pas undersøge, som det var os pålagt. Hr. de Lauranay var endnu på sit værelse tillige med frøken Martha. Man kan nok forstå, at den stakkels pige ikke havde lyst til at gå ud.

Hvad kunne hun i virkeligheden også have set? Kun ting, som ville minde hende om Johans stilling. Hvor var han nu? Havde fru Keller kunnet forene sig med ham eller i det mindste følge regimentet fra by til by? Hvordan gik det denne modige kone? Hvad kunne hun udrette, hvis de ulykker, hun anede, skulle indtræffe? Og Johan, preussisk soldat, der rykkede frem mod et land, som han ville have været lykkelig ved at forsvare, for hvilket han gerne ville have udgydt sit blod?

Naturligvis var frokosten ikke animeret. Hr. de Lauranay havde ladet den anrette på sit værelse, for der kom en del tyske officerer for at spise i *Les Armes de Prusse*, og dem var det bedst at undgå.

Efter frokosten forblev hr. og frøken de Lauranay på hotellet tillige med min søster. Jeg gik derimod hen for at se, om hestene manglede noget. Gæstgiveren fulgte mig ud i stalden, og jeg mærkede nok, at krabaten ville have mig til at fortælle mere, end det var nødvendigt, angående hr. de Lauranay og vor rejse, kort sagt, angående ting, som ikke ragede ham. Det var en ordentlig sludrebøtte! Den, der havde skåret ham for tungebåndet, havde ikke snydt ham! Derfor var jeg noget tilbageholdende og lod ham snakke.

Klokken 3 gik min søster og jeg ud for at gøre nogle indkøb. Da Irma talte tysk, kunne hun ikke komme i forlegenhed,

hverken på gaderne eller i butikkerne. Alligevel kunne man let mærke, at vi var franskmænd, og det beredte os ikke den bedste modtagelse.

I et par timers tid travede vi omkring i byen, og jeg tror nok, at jeg var i de vigtigste kvarterer i Gotha.

Jeg ville gerne have nogle efterretninger om Frankrigs indre og ydre politik og bad derfor Irma høre efter, hvad der blev talt om på gaderne og i butikkerne. Vi nærmede os endog nogle grupper, hvor man talte noget højrøstet, for at høre, hvad der blev snakket om, skønt det ikke var særlig fornuftigt af os.

Det, som vi kunne få fat i, var i virkeligheden ikke af en natur, at det kunne tilfredsstille en franskmand. Men det var bedre at få efterretninger, selv om de var dårlige, end at være uden.

Jeg så også mange plakater, som var slået op på murene. De fleste indeholdt kun bekendtgørelser om troppebevægelser og leverancer til hæren, men min søster standsede dog undertiden og læste de første linjer.

En af disse bekendtgørelser tiltrak sig især min opmærksomhed. Den var skrevet med store sorte bogstaver på gult papir. Jeg ser den endnu, slået op på en mur, på hjørnet af en skomagerbutik.

"Hør Irma," sagde jeg, "læs en gang denne plakat. Er det ikke tal, som står først?"

Min søster nærmede sig plakaten og begyndte at læse. – – –

Et skrig undslap hende. Heldigvis var vi ene. Ingen havde hørt det.

Plakaten indeholdt følgende bekendtgørelse:

1000 floriner udloves til den, som
udleverer soldaten
Johan Keller
fra Belzingen, dømt til døden for at have
slået en officer af Livregimentet, på
marchen til Magdeburg.

Note 2: **Pandurerne** var irregulære tropper fra den kroatiske del af det østrig-ungarske rige. *Red. anm.*

Note 3: **La vipère:** Hugormen

15

Hvordan jeg og min søster kom tilbage til hotellet *Les Armes de Prusse*, og hvad vi talte om undervejs, har jeg ikke nogen idé om. Måske har vi ikke vekslet et ord. Man kunne have bemærket vor forvirring og være blevet urolig over det. Der behøvedes ikke mere for at føre os for øvrigheden, som ville have forhørt os, ja, måske arresteret os, hvis den havde opdaget, hvilke bånd der forenede os med familien Keller.

Nå, vi nåede tilbage til vort værelse uden at møde nogen. Min søster og jeg ville tale et par ord sammen, inden vi gik ind til hr. og frøken de Lauranay, for at vi kunne blive enige om, hvad der skulle gøres.

Vi stod og så på hinanden, overvældede, uden at vove at sige noget.

"Den ulykkelige! – Den ulykkelige! – Hvad har han dog gjort?" udbrød endelig min søster.

"Hvad han har gjort?" svarede jeg. "Han har gjort det, jeg i hans sted også ville have gjort. Johan må være blevet mishandlet og sjoflet af denne Franz! – og så har han banket ham – det måtte hænde tidligere eller senere! – Jo, jeg ville have gjort lige sådan!"

"Stakkels Johan! – Stakkels Johan!" mumlede min søster, mens tårerne trådte hende i øjnene.

"Irma," sagde jeg, "du må fatte mod – det er nødvendigt!"

"Dømt til døden!"

"Skidt! Han har taget flugten! – Nu er han uden for skudvidde, og hvordan det end går, så er det altid bedre end ved regimentet under disse slyngler Grawerts kommando."

"Og de 1000 floriner, man lover til den, det udleverer ham, Natalis!"

"Der er endnu ingen, som har disse 1000 floriner i lommen, Irma, og sandsynligvis er der heller ingen, som får fat i dem!"

"Men hvordan kan han undslippe, den stakkels Johan! Plakaten er slået op i alle byer og landsbyer. Hvor mange slyngler vil ikke være glade ved at udlevere ham! Skikkelige folk vil ikke en gang give ham husly en time!"

"Tab ikke modet, Irma!" svarede jeg. "Nej, endnu er intet tabt! Så længe bøssepiberne ikke peger mod en mand – – –"

"Natalis! – – Natalis!"

"Og desuden kan bøsserne slå klik – det har man hørt før! – Tab bare ikke modet! – Johan er flygtet og er søgt ud på landet! – Han er i live og er ikke den mand, som lader sig fange! – Han skal nok klare sig!"

At jeg talte sådan, var ikke blot for at trøste min søster, men jeg nærede også tillid. Det vanskeligste for Johan havde naturligvis været at tage flugten. – Nå, det *var* lykkedes ham, og det syntes ikke at bære så let at nappe ham, eftersom plakaterne udlovede en belønning på 1000 floriner til den, der fangede ham.

Nej, jeg ville ikke tabe modet, skønt min søster intet ville høre!

"Og fru Keller!" sagde hun.

– Ja! Hvad var der blevet af fru Keller?

– Havde hun sluttet sig til sin søn? – Vidste hun, hvad der var passeret? – Ledsagede hun Johan på flugten?

"Stakkels kone! Stakkels moder!" gentog min søster. "Da hun har kunnet slutte sig til regimentet i Magdeburg, kan hun ikke være uvidende om noget! Hun ved, at hendes søn er dømt til døden. Ak, herregud, hvilken sorg og smerte!"

"Irma," svarede jeg, "jeg beder dig om at være rolig. Hvis nogen hørte dig! Du ved, at fru Keller er en energisk kone! Måske har Johan truffet hende!"

Det synes muligvis påfaldende, men jeg gentager, at jeg talte i fuldt alvor. Det ligger ikke i min natur at hengive mig til fortvivlelsen.

"Og Martha?" sagde min søster.

"Mit råd er, at vi lader hende være uvidende om alt," svarede jeg. "Det er det bedste, Irma. Ved at tale risikerer vi let, at hun taber modet. Rejsen er lang endnu, og frøken Martha har brug for hele sin sjælsstyrke. Hvis hun fik at vide, at Johan er dømt til døden, at han er flygtet, at der er sat en pris på hans hoved, ville hun ikke overleve det! Hun ville nægte at følge os."

"Ja, du har ret, Natalis! Men skal vi holde det hemmeligt overfor hr. de Lauranay?"

"Ja, Irma. Det ville ikke gavne at fortælle ham det. Ak! Var det blot muligt for os at finde fru Keller og hendes søn! Ja, vi burde sige alt til hr. de Lauranay. Men vor tid er kostbar. Det er forbudt os at blive i dette land. Vi ville snart blive arresteret, og jeg indser ikke, hvad det kunne hjælpe Johan. – Nå, Irma, vi må være fornuftige. Pas endelig på, at frøken Martha ikke ser, du har grædt."

"Men hvis hun går ud, Natalis, kan hun så ikke læse denne bekendtgørelse og således få at vide ..."

"Det er ikke sandsynligt, at hr. og frøken de Lauranay forlader hotellet om aftenen, når de ikke er gået ud om dagen. Når natten kommer, vil det også være meget vanskeligt at læse en bekendtgørelse. Vi behøver altså ikke at frygte for, at de skal få noget at vide ... Pas derfor på at beherske dig, lille søster, og vær stærk!"

"Det skal jeg, Natalis! Jeg føler, du har ret! – Ja! – Jeg skal nok beherske mig. Man skal intet se udvendig, intet indvendig ..."

"Indvendig, Irma, græd bare der, for det er alt sammen meget sørgeligt, græd, men ti! – Det er mit råd."

Ved aftensbordet snakkede jeg hen i vejret for at henvende opmærksomheden på mig selv og komme min søster til hjælp. Da vi havde spist, forblev hr. og frøken de Lauranay på deres værelse, hvilket jeg havde forudset, og det var det bedste. Efter at jeg havde været ude i hestestalden, gik jeg igen ind til dem og bad dem om at gå tidligt til ro, da jeg ønskede at rejse klokken 5 om morgenen, for vi skulle gøre en dagsrejse, om end ikke ret lang, så i det mindste meget besværlig, gennem en bjergfuld egn.

Man gik til ro. Jeg for min del sov temmelig dårligt. Alle begivenhederne passerede revy gennem min hjerne. Den tillid, jeg følte, da det drejede sig om at indgyde min søster mod, syntes nu at svigte mig. – Det gik dårligt. – Johan Keller var fanget, udleveret. – Er det ikke altid sådan, når man tænker i en halvslummer?

Klokken 5 stod jeg op. Jeg vækkede hele mit selskab og gik ud for at lade spænde for. Jeg havde hastværk med at forlade

Gotha.

Klokken 6 havde alle indtaget deres plads i vognen, og jeg satte hestene i bevægelse, som var godt udhvilede og som jeg lod trave godt ud en fem mils vej. Vi nåede de første bjerge i Thüringen.

Dér begyndte vanskelighederne at blive store, og vi måtte køre forsigtigt.

Det er ikke fordi disse bjerge er særlig høje – det er sandsynligvis hverken Pyrenæerne eller Alperne – men landet er vanskeligt for køretøjer, og vi måtte være lige så varsomme med vognen som med hestene. Der var næsten ikke en banet vej på den tid. Det var pas, der ofte var meget snævre, som man skulle følge, ikke uden fare, tværs igennem skovbegroede kløfter eller tætte ege-, bøge-, birke- og lærketræ-skove. Desuden var der ofte bugtede stier, hvor kareten lige netop kunne passere mellem stejle klipper og dybe afgrunde, i hvis bund nogle bjergstrømme brusede.

Fra tid til anden steg jeg ned fra bukken for at lede hestene ved bidslet. Hr. de Lauranay, frøken Martha og min søster stod af vognen, når vi skulle op ad de stejleste bjergskråninger. Alle vandrede tappert fremad uden at beklage sig, frøken Martha trods sin svage konstitution, hr. de Lauranay trods sin alder. Men vi måtte ofte gøre holdt for at trække vejret. Jeg var rigtig glad ved, at jeg intet havde sagt om det, som angik Johan, for hvis min søster tabte modet til trods for mine fornuftgrunde, hvor stor ville så ikke frøken Marthas og hendes bedstefaders fortvivlelse have været!

Denne dag, den 21. august, tilbagelagde vi ikke fem mil – i lige linje forstår sig – for vejen strakte sig igennem tusinde

krumninger, så vi undertiden syntes, at vi kørte i en rundkreds.

Måske havde en fører været nødvendig, men hvem kunne man stole på? Franskmænd overladt til en tyskers forgodtbefindende, når krigen var erklæret! – Nej, det var nok bedst at stole på sig selv!

For resten havde hr. de Lauranay ofte rejst igennem dette Thüringen, så han kunne orientere sig uden alt for stort besvær. Det vanskeligste var at finde vej, midt inde i skoven. Det lykkedes os dog, idet vi rettede os efter solen, som ikke kunne bedrage os, for den er i det mindste ikke af tysk herkomst.

Kareten standsede hen imod klokken 8 om aftenen, i udkanten af en birkeskov, som strakte sig op ad siderne på en høj klippe i bjergkæden Thüringerwald. Det ville have været meget ufornuftigt at vove sig længere frem om natten.

På dette sted var der hverken en kro eller en brændehuggerhytte. Vi måtte sove i kareten eller under skovens træer.

Vor aftensmad bestod af de levnedsmidler, vi havde i vore kufferter. Jeg havde spændt hestene fra, og lod dem frit græsse ved foden af klippen, hvor der var rigeligt græs, da jeg havde i sinde at holde vagt ved dem om natten.

Hr. de Lauranay, frøken Martha og min søster fik jeg atter anbragt på deres sæder i kareten, hvor de i det mindste kunne hvile i ly. Det regnede så småt, en isnende kold støvregn, for landskabet nåede allerede en betydelig højde.

Hr. de Lauranay tilbød at tilbringe natten sammen med mig. Jeg afslog tilbuddet. Nattevågen er ikke for en mand i hans alder. For resten kunne det være nok med mig alene. Indhyllet i min tykke vams, med træernes kroner over mit hoved, var jeg

ikke at beklage. Jeg havde tilbragt langt værre nætter på Amerikas prærier, hvor vinteren er strengere end i noget andet klima, og jeg ængstede mig ikke ved at tilbringe en nat under åben himmel.

Alt gik efter ønske. Vor ro blev ikke forstyrret. Når det kom til stykket, var kareten lige så god som et hvilket som helst værelse i landsbykroerne. Når vinduerne var lukket, kunne regnen ikke trænge ind, og rejsekapperne tog af for kulden. Havde vi ikke været urolige for de fraværendes skæbne, kunne vi have sovet fuldkommen roligt.

Da sagen gryede henad klokken 4, steg hr. de Lauranay ud af kareten og foreslog mig, at han ville våge i stedet for mig, så jeg kunne sove en time eller to. Idet jeg frygtede for at vise mig uhøflig, hvis jeg atter afslog det, modtog jeg tilbuddet, og med hænderne over øjnene og hovedet på min vams fik jeg en god søvn.

Klokken halv syv var vi alle på benene.

"Er De ikke meget træt, hr. Natalis?" spurgte frøken Martha.

"Træt!" svarede jeg. "Jeg har sovet som et murmeldyr, mens Deres bedstefader har våget. Det er en prægtig gammel mand!"

"Natalis overdriver lidt," svarede hr. de Lauranay smilende, "og næste nat må han tillade mig ..."

"Jeg tillader Dem ingen ting, hr. de Lauranay," svarede jeg muntert. "Det ville være et smukt syn at se herren våge hele natten, mens tjeneren ..."

"Tjeneren!" udbrød frøken Martha.

"Ja, tjeneren ... kusken, hvis De vil. Er jeg ikke kusk – og det en rask kusk, skulle jeg mene. Lad os sige postillon for at smigre min egenkærlighed. Det er ikke mindre at være Deres tjener ..."

"Nej … vor ven," svarede frøken Martha, idet hun rakte mig hånden, "og det den mest hengivne ven, Gud kunne give os, for at føre os til Frankrig!"

– Ak, den ædle pige! Hvad kan man ikke gøre for folk, der siger en sådanne ting i en så venlig tone! Ja, kunne vi blot nå grænsen! Kunne fru Keller og hendes søn blot nå udlandet, og vi så en gang kunne træffe hinanden igen alle sammen!

Hvis der endnu en gang gives mig lejlighed til at opofre mig for dem … *Sufficit!* … og selv om jeg skulle vove livet … *Amen!* som sognepræsten siger hjemme hos os.

Klokken 7 var vi undervejs. Hvis denne dag ikke ville volde os flere kvaler end den forrige, kunne vi komme igennem Thüringen, inden natten faldt på.

I alle tilfælde begyndte den godt. De første timer var det ganske vist besværligt, fordi vejen går op ad så stejle klipper, at vi undertiden måtte skubbe på vognen. Men vi kom dog over det uden alt for stort besvær.

Ved middagstid havde vi nået den øverste del af et pas, som kaldes Gebauer, hvis jeg ikke husker fejl, og som går over den dybeste kløft i bjergkæden. Der var ikke andet for, end at køre mod øst. Uden at lade det gå i strakt karriere – hvilket ville have været ufornuftigt – kunne vi dog køre temmelig rask til.

Vejret vedblev at være stormfuldt. Det havde vel ikke regnet, siden solen stod op, men himlen var dækket af disse tykke skyer, som ligner uhyre bomber. Der behøvedes kun et stød, for at de kunne sprænges. Det er uvejret, man altid må frygte i disse bjergegne.

Hen imod klokken 6 om aftenen lød der virkelig nogle tordenskrald. De var langt borte, men nærmede sig med en

rasende fart.

Frøken Martha, som sad længst tilbage i kareten, fordybet i sine egne tanker, syntes ikke at være bange. Min søster lukkede øjnene og sad ubevægelig.

"Var det ikke bedre at gøre holdt?" sagde hr. de Lauranay til mig, idet han lænede sig ud af karetvinduet.

"Jo, sandsynligvis," svarede jeg, og standsede for at finde et sted, hvor vi kunne tilbringe natten. På denne skråning var det næppe muligt.

"Forsigtig, Natalis!"

"Vær ganske rolig, hr. de Lauranay!" Jeg var ikke færdig med at svare ham, da et vældigt lyn oplyste kareten og hestene. Lynet havde kløvet en stor birk på højre side af os. Heldigvis faldt træet over mod skoven til.

Hestene var blevet forfærdelig urolige. Jeg mærkede, at jeg ikke mere havde magten over dem. De fo'r i strakt karriere ned ad vejen, trods mine anstrengelser for at holde dem tilbage. Både de og jeg var blændede af lynene og døvede af tordenbragene. Hvis de forskrækkede dyr gjorde en drejning, ville vognen styrte ned i de dybe kløfter, som omgav vejen.

Pludselig sprang tømmerne. Hestene, som følte sig friere, styrtede endnu mere rasende fremad. En uundgåelig katastrofe truede os.

På én gang mærkedes et stød. Vognen var stødt imod en træstamme, som lå tværs over vejen. Skaglerne gik i stykker og hestene sprang over træet. På dette sted gjorde vejen en brat drejning, og de stakkels dyr forsvandt i afgrunden.

Kareten var knust ved stødet, begge forhjul var gået i stykker, men den var ikke væltet. Hr. de Lauranay, frøken Martha og

min søster steg uskadte ud. Jeg var nok styrtet ned fra bukken, men var ligeledes uskadt og i god behold.

Hvilket uerstatteligt uheld! Hvad skulle der blive af os, nu da vi ingen befordringsmidler havde; midt i dette øde Thüringen! Hvilken nat vi tilbragte!

Den næste dag, den 23. august, måtte vi atter fortsætte denne besværlige vej, efter at have forladt kareten, som vi ikke kunne gøre brug af, selv om vi havde haft andre heste i stedet for dem, vi havde mistet.

Jeg havde fyldt en sæk med levnedsmidler og rejsesager, som jeg bar over skulderen på enden af stok. Vi steg ned gennem det snævre pas, der, efter hr. de Lauranays mening, nåede ud til sletten. Jeg gik foran, og min søster, frøken Martha og hendes bedstefader fulgte efter, så godt de kunne. Jeg antager, at vi den dag tilbagelagde en strækning på mindst tre mil. Da aftenen kom og vi gjorde holdt, oplyste den nedgående sol de uhyre sletter, som udstrækker sig mod vest, ved Thüringer-bjergene.

16

Situationen var alvorlig. Og den kunne blive meget værre endnu, hvis vi ikke fik erstattet vort ødelagte forspand og kareten, vi havde forladt i Thüringerwalds bjergpas.

Det drejede sig dog først og fremmest om at finde et tilflugtssted om natten. Bagefter kunne vi lægge planer.

Jeg var i stor forlegenhed. Der var ikke en hytte i omegnen. Jeg vidste ikke, hvad jeg skulle gøre, da jeg, ved at stige op ad vejen til højre, fik øje på en slags hytte, som lå i udkanten af skoven, som strækker sig op ad den sidste klippe i bjergkæden.

Denne hytte var åben til begge sider og foran. De ormstukne bræddevægge lod regnen og blæsten have frit spillerum, men tagspånerne havde holdt stand, og man kunne i det mindste være i ly, hvis det gav sig til at regne.

Uvejret den foregående dag havde renset luften så godt, at der ikke faldt en byge hele dagen. Hen imod aften viste der sig uheldigvis mørke skyer mod vest, og nedenunder dem dannede der sig en fugtig tåge, som syntes at krybe hen ad jorden. Jeg var meget glad ved, at jeg havde fundet denne hytte, så elendig, den end var, nu da vi havde mistet kareten.

Hr. de Lauranay var blevet meget bekymret ved ulykken, især for sin sønnedatters skyld. En lang vej skilte os endnu fra Frankrigs grænse. Hvordan kunne vi fuldende rejsen til den givne frist, hvis vi blev nødt til at rejse til fods? Der var nok at tale om, men først måtte vi i lag med det vigtigste.

I det indre af hytten, som ikke syntes at have været beboet i lang tid, var jorden dækket med tørt hø. Det var uden tvivl et tilflugtssted for hyrderne, som lod deres hjorde græsse mellem bjergene, på grænsen af Thüringerwald. Nedenfor udstrakte sig de sachsiske sletter, i retning af Fulda, tværs igennem Øvre-Rhin provinsen.

Under strålerne fra den nedgående sol, som beskinnede disse sletter på skrå, hævede de sig i den modsatte horisont som svage bølger. De lignede nogle udørkener, et navn, man giver de landstrækninger, der er mere ufrugtbare end hederne. Skønt disse udørkener var ujævne som klippetinder, kunne de ikke frembyde besværligere veje, end vi havde fulgt fra Gotha.

Ved aftenstid hjalp jeg min søster at udpakke nogle levnedsmidler til aftensmad. Hr. og frøken de Lauranay, der uden tvivl var alt for anstrengte af at have gået hele dagen, spiste næppe af det. Irma havde heller ingen appetit. Trætheden overvandt sulten.

"Det er galt!" udbrød jeg. "Først spise og så hvile sig, det er den metode, en soldat må bruge i felten. Nu vil vi få brug for vore ben. De må virkelig spise noget, frøken Martha."

"Jeg ville gerne, min gode Natalis, men det er mig umuligt! – I morgen, inden vi skal afsted, vil jeg forsøge at spise lidt ..."

"Det er altid et måltid mindre!" indskød jeg.

"Ganske vist, men vær ikke bange; jeg skal ikke forsinke Dem undervejs."

Jeg kunne intet opnå, trods mine indtrængende bønner, selv om jeg foregik dem med et godt eksempel. Jeg havde besluttet at erhverve mig fire mands kræfter, ret som om jeg den næste dag havde ventet mig firdobbelt arbejde.

Nogle skridt fra hytten løb en klar bæk, som tabte sig i bunden af en snæver kløft. Nogle dråber af dette vand, blandet med cognac, som jeg havde i en græskarflaske, var tilstrækkeligt til at danne en forfriskende drik.

Frøken Martha samtykkede i at drikke to eller tre mundfulde. Hr. de Lauranay og min søster efterlignede hende og befandt sig vel ved det.

Derpå udstrakte de sig alle tre i hytten, hvor de snart faldt i søvn.

Jeg havde lovet at tage min del af søvnen, med den skjulte hensigt ikke at gøre det. Grunden til, at jeg talte således, var, at hr. de Lauranay havde villet våge sammen med mig, og det var ikke nødvendigt, at han pålagde sig denne ny anstrengelse.

Jeg holdt altså vagt, mens jeg gik frem og tilbage. Man kan nok forstå, at det ikke var noget nyt for en soldat, der var vant til turen. Af forsigtighedshensyn havde jeg taget de to pistoler af vognen og stukket dem i mit bælte. Det var bedst at tage sig i agt, tænkte jeg.

Ligeledes havde jeg taget den faste beslutning ikke at bukke under for søvnen, skønt mine øjenlåg var tunge. Når mine ben vaklede, lagde jeg mig undertiden uden for hytten, men lyttede spændt og holdt øjnene åbne.

Natten var meget mørk, skønt den tætte tåge lidt efter lidt havde lettet sig. Der var ikke et hul i dette tætte slør, ikke en stjernes glimten. Månen var gået ned næsten samtidig med solen. Der var ikke et lysglimt.

Dog var horisonten fri for tåge. Hvis der var blevet tændt en ild i skovens tykninger eller på sletten, kunne jeg virkelig have set den i en god mils afstand.

Alt var mørkt – såvel foran, henad prærierne til, som bagved, under det tætte buskads, der voksede op ad den skrå klippe og standsede ved hytten.

Tavsheden var lige så dyb som mørket. Ikke et vindpust forstyrrede atmosfærens ro, således som det ofte hænder, når luften er lummer, og uvejret ikke en gang viser sig i kornmod.

Og dog! Der hørtes en lyd: Det var en uafbrudt fløjten, som mindede om det kongelige picardiske regiments march og fanfarer. Man kan nok gætte, at Natalis Delpierre ufrivilligt hengav sig til sin dårlige vane. Det var ham, som fløjtede på en tid, da fuglene sov under birkenes og egenes løv.

Og idet jeg fløjtede, tænkte jeg på fortiden. Jeg tænkte på alt det, der var sket i Belzingen siden min ankomst, ægteskabet, der var blevet udsat i det øjeblik, det skulle sluttes, den forfejlede duel med løjtnant von Grawert, Johans indrullering i hæren og vor udjagelse af Tyskland. I fremtiden skimtede jeg de vanskeligheder, som tårnede sig op: Johan Keller, på hvis hoved, der var sat en pris, flygtende – dømt til døden – og hans moder, der ikke vidste, hvor hun skulle finde ham!

Og hvis han var blevet opdaget, hvis nogle skurke havde udleveret ham for at få fat i de 1000 floriner? – Nej! Jeg kunne ikke tro det! Dristig og resolut, var Johan ikke den mand, som lod sig fange eller sælge!

Mens jeg hengav mig til disse betragtninger, mærkede jeg, at mine øjenlåg lukkede sig mod min vilje. Jeg rejste mig derfor, da jeg ikke ville bukke under for søvnen. Det var til skade for mig, at naturen denne nat var så stille og mørket så dybt. Der var ikke en eneste lyd at lytte efter, ikke et lysglimt ud over landet eller på himlen, som jeg kunne knytte mit blik til, og der

måtte en stadig viljesanstrengelse til for ikke at bukke under for trætheden.

Dog henrandt tiden. Hvad kunne klokken være? Var det over midnat? Måske, for natten er meget kort på denne årstid. Jeg søgte at finde et blegt skær i den østlige horisont, på toppen af de sidste bjerge, men der var endnu intet, som tydede på morgenrødens frembrud. Jeg måtte altså tage fejl, og jeg bedrog mig virkelig.

Det randt mig da i sinde, at om dagen havde hr. de Lauranay og jeg studeret landkortet og fundet, at den første by, vi skulle igennem, var Tann, i distriktet Cassel, en provins af Hessen-Nassau. Der kunne vi sikkert få en ny vogn. Det var ligegyldigt, hvordan den var, blot vi kunne nå Frankrig, for var vi først der, kunne vi sagtens klare os. Men vi havde en ti-tolv mil at rejse, inden vi nåede Tann, og jeg drømte netop om alt dette, da jeg pludselig fo'r sammen.

Jeg havde rejst mig og lyttede. Det syntes mig, at jeg havde hørt et knald i det fjerne. Var det et skud?

Næsten i samme øjeblik lød et andet knald tæt ved mig. Der var ingen tvivl mulig – det kom fra en bøsse eller en pistol. Desuden troede jeg at se ligesom et flygtigt glimt imellem træerne bagved hytten.

I vor stilling, midt i et næsten øde land, kunne man frygte alt. Hvis en bande efternølere eller marodører passerede vejen, stod vi i fare for at blive opdaget. Hvad modstand kunne vi gøre, selv om der kun var en fem-seks mand?

Et kvarter forløb. Jeg havde ikke villet vække hr. de Lauranay, da det kunne være, at dette skud var affyret af en jæger, der lå på lur efter et vildsvin eller en råbuk. I alle tilfælde havde jeg,

efter glimtet at dømme, anslået afstanden til omtrent en halv mils vej.

Jeg blev stående, ubevægelig, med blikket fæstet i den retning. Da jeg ikke mere hørte noget, begyndte jeg at berolige mig og spørge mig selv, om det ikke havde været en hallucination. Undertiden tror man, at man er vågen, når man sover. Det man tager for virkeligheden er kun en drøms flygtige indtryk.

Bestemt på at kæmpe mod søvnen, gav jeg mig til at gå rask, på kryds og tværs, idet jeg, uden at tænke over det, fløjtede de mest skingrende fanfarer. Jeg gik endog helt hen til hjørnet af skoven, bagved hytten, og vandrede et hundrede skridt ind imellem træerne.

Snart syntes jeg at høre en slags raslen i krattet. Muligvis var det en ræv eller en ulv, og med mine ladte pistoler var jeg rede til at tage imod dem. Og så stor er vanens magt, at jeg i dette øjeblik, med fare for at røbe min nærværelse, vedblev at fløjte, hvilket jeg senere fik at vide.

Pludselig troede jeg at se en skygge springe frem. Min pistol gik af, næsten på lykke og fromme. Men samtidig med at skuddet løsnedes, rejste et menneske sig op foran mig.

Jeg havde genkendt ham ved glimtet, da jeg skød: – Det var Johan Keller!

17

Ved støjen vågnede pludselig hr. de Lauranay, frøken Martha og min søster og løb ud af hytten. De kunne ikke gætte, at den mand, som fulgte med mig ud af skoven, var Johan eller at det var fru Keller, som i det samme kom til. Johan styrtede sig hen imod dem. Førend han kunne få et ord frem, havde frøken Martha genkendt ham, og han trykkede hende til sit bryst.

"Johan!" stammede hun.

"Ja, Martha! ... Mig ... og min moder! Endelig!"

Frøken de Lauranay kastede sig i fru Kellers arme.

Det gjaldt om at bevare sin koldblodighed og ikke at begå en eller anden dumhed.

"Lad os igen gå ind i hytten," sagde jeg. "Det gælder Deres hoved, Johan!"

"Hvad! – De ved det, Natalis?" svarede han.

"Min søster og jeg – vi ved alt!"

"Og du, Martha, og De, hr. de Lauranay?" spurgte fru Keller.

"Hvad er der dog i vejen?" udbrød Martha.

"Det skal De nok få at vide," svarede jeg. "Lad os nu gå ind igen."

Et øjeblik efter sad vi sammen i baggrunden af hytten. Selv om vi ikke kunne se hinanden, kunne vi høre. Jeg havde sat mig ved døren for at have et øje med vejen, samtidig med at jeg lyttede til samtalen.

Johan fortalte, hvad han havde oplevet, og afbrød kun, når der hørtes en lyd udenfor.

Han talte i en flammende tone, i afbrudte sætninger og åndede kort og tungt, som om han havde været forpustet efter et langt løb.

"Kære Martha," sagde han, "det måtte ske ... og det er bedre, jeg er her ... skjult i denne hytte – – end dernede, under oberst von Grawerts kommando og i selve løjtnant Franz' kompagni."

Og i nogle få ord fik Martha og min søster så at vide, hvad der var passeret inden vor afrejse fra Belzingen; løjtnantens uforskammede opfordring, den aftalte duel og afslaget efter Johan Kellers indrullering i Livregimentet.

"Ja," sagde Johan, "jeg skulle stå under denne officers kommando! Han kunne hævne sig efter behag i stedet for at møde mig med kården i hånden. Ha! Denne karl, som har fornærmet dig, Martha, jeg kunne have dræbt ham!"

"Johan – min stakkels Johan!" mumlede den unge pige.

"Regimentet blev sendt til Borna," vedblev Johan Keller. "Der blev jeg i en måneds tid sat til det hårdeste hoveriarbejde, sjoflet i tjenesten, straffet uretfærdigt, behandlet værre end en hund, og det af denne Franz! – Jeg søgte at beherske mig. – Jeg tålte alt – idet jeg tænkte på dig, Martha, på min moder, på alle mine venner! – Hvor jeg har lidt! – Endelig rejste regimentet til Magdeburg – hvor min moder kunne støde til det. Men det er også der, at jeg en aften – for fem dage siden – i en gade, hvor jeg var ene med løjtnant Franz, som overfusede mig med skældsord og til sidst slog mig med sin ridepisk – det var for mange krænkelser og fornærmelser – at jeg kastede mig over ham og gav ham en ordentlig dragt prygl!"

"Johan – min stakkels Johan!" vedblev frøken Martha at gentage.

"Jeg havde været fortabt, hvis det ikke var lykkedes mig at flygte," gentog Johan, "heldigvis fandt jeg min moder på den gæstgivergård, hvor hun boede ... Nogle øjeblikke efter havde jeg ombyttet min uniform med en bondedragt, og vi havde forladt Magdeburg. Den næste dag var jeg, som jeg snart fik at vide, dømt til døden af en krigsret. – – Man satte en pris på mit hoved! – – 1000 floriner til dem, som udleverede mig! – Hvordan skulle jeg undslippe? – Jeg vidste det ikke! – Men jeg ville leve, Martha – leve for at se jer alle igen!"

I dette øjeblik afbrød Johan sig selv.

"Jeg synes, jeg hører noget!" sagde han.

Jeg lod mig glide ud af hytten. Vejen var stille og forladt. Jeg lagde øret til jorden. Der var ikke en mistænkelig lyd at høre fra skoven.

"Det var ingen ting," sagde jeg, idet jeg igen trådte ind.

"Min moder og jeg," vedblev Johan, "havde begivet os igennem Sachsen i det håb måske at forene os med jer, eftersom min moder kendte den rejserute, politiet har pålagt jer at følge! – Vi rejste især om natten og købte en smule levnedsmidler i udflyttergårdene og drog igennem landsbyerne, hvor jeg kunne læse det avertissement, som satte en pris på mit hoved."

"Ja," svarede jeg, "dette avertissement, som min søster og jeg har læst i Gotha!"

"Min plan var," vedblev Johan, "at forsøge at nå Thüringen, hvor jeg havde beregnet, I endnu måtte være. – Der ville jeg for resten også være mere i sikkerhed. Endelig nåede vi bjergene! De ved, hvor besværlig vejen er, Natalis, da De har måttet rejse en del af den til fods."

"Det ved jeg virkelig, Johan," svarede jeg. "Men hvem har kunnet fortælle Dem – –?"

"I aftes, da vi nåede over passet Gebauer," sagde Johan, "så jeg en postkaret, halvt splintret, som var ladt tilbage på vejen. Jeg genkendte hr. de Lauranays køretøj. – – Der var hændt en ulykke! – Var De uskadte og i behold? – Ak, hvilken angst!"

"Min moder og jeg har gået hele natten. Så, da det blev dag, måtte vi skjule os."

"Skjule Dem!" sagde min søster. "Hvorfor? – Bliver De da forfulgt?"

"Ja," svarede Johan, "forfulgt af tre slyngler, som jeg mødte nedenfor passet Gebauer, krybskytten Buch og hans to sønner fra Belzingen. Jeg havde allerede set dem i Magdeburg, blandt hærens bagtropper, tilligemed mange andre banditter og tyveknægte. Uden tvivl vidste de, at der var 1000 floriner at vinde ved at efterspore mig. – Og det har de gjort, og i nat, for knap et par timer siden, blev vi angrebet en halv mils vej herfra – i udkanten af skoven."

"Det var altså de to skud, jeg troede at høre?" spurgte jeg.

"Det var dem som skød, Natalis. Min hat er gennemboret af en kugle. Men ved at flygte ind i underskoven undslap vi disse slyngler. De troede vist at vi havde taget en anden retning, for de løb hen ad bjergene til. Vi fortsatte på vor vej over sletten og da vi kom til grænsen af skoven, genkendte jeg Dem, Natalis, på Deres fløjten."

"Og jeg, som skød på Dem, Johan! – Ved at se en mand springe frem ..."

"Bryd Dem ikke om det, Natalis! Men det kan være, at Deres skud er blevet hørt, jeg må straks afsted."

"Alene?" udbrød Martha.

"Nej! Lad os rejse allesammen!" svarede Johan. "Hvis det er muligt, vil vi ikke skilles, førend vi har nået den franske grænse. Har vi nået den, kan det være tid til at tænke på en adskillelse, som kan blive så lang! ..."

Vi vidste alt, hvad vi behøvede at vide, det vil sige, hvor truet Johans liv var, hvis krybskytten Buch og hans sønner kom på sporet af ham. Uden tvivl måtte man forsvare sig mod disse bøller, man kunne ikke overgive sig uden kamp! Men hvad ville følgen blive, hvis Buch'erne havde lejet nogle banditter af samme slags som de selv var – der var slyngler nok, der strejfede om i landet.

Med få ord blev Johan underrettet om alt, hvad der var passeret siden vor afrejse fra Belzingen, og hvor heldigt rejsen var gået lige til ulykken ved Gebauer.

Nu satte manglen af heste og vogn os i en stor forlegenhed.

"Vi må have transportmidler, hvad de end koster," sagde Johan.

"Jeg håber, vi kan få nogle i Tann," svarede hr. de Lauranay. "Lab os i hvert tilfælde, min kære Johan, ikke blive længere i denne hytte. Buch og hans sønner er måske slået ind på denne vej ... Vi må drage fordel af natten."

"Kan du følge med os, Martha?" spurgte Johan.

"Jeg er rede!" sagde frøken de Lauranay.

"Og du, moder, som har udholdt så mange besværligheder?"

"Ja, afsted, min søn!" svarede fru Keller.

Vi havde nogle levnedsmidler tilbage, så vi kunne gå til Tann uden at gøre holdt i landsbyerne, som Buch og sønner kunne eller havde kunnet passere igennem.

Så længe der ingen fare var forbundet med det, var vi bestemt på ikke mere at skilles. Ganske vist ville det, som måtte være forholdsvis let for hr. de Lauranay og frøken Martha, for min søster og mig, da vore pas beskyttede os til den franske grænse, være mere vanskeligt for fru Keller og hendes søn. Derfor måtte de tage den forsigtighedsregel ikke at gå ind i de byer, vi havde ordre til at rejse igennem. De skulle standse på den ene side, gå uden om byen og igen forene sig med os. På denne måde kunne det måske være muligt at gøre rejsen i fællesskab.

"Ja, lad os blot komme afsted," svarede jeg. "Hvis jeg kan købe en vogn og et par heste i Tann, vil det spare Deres moder, frøken Martha, min søster og hr. de Lauranay for mange besværligheder. Hvad os angår, Johan, så er vi ikke bange for nogle dages march eller nogle nætter under åben himmel, og De skal se, hvor smukke de stjerner er, som lyser over Frankrigs jord!"

Da jeg havde sagt dette, gik jeg en snes skridt hen ad vejen. Klokken var to om morgenen. Et tæt mørke indhyllede hele landet, men man så dog morgenrødens første bleghed på bjergkammene.

Om jeg end ikke kunne se noget endnu, så kunne jeg i det mindste høre. Jeg lyttede med spændt opmærksomhed. Luften var så rolig, at lyden af skridt i krattet eller på vejen ikke ville have undgået mig.

Intet ... Man kunne deraf slutte, at Buch og hans sønner havde tabt sporet af Johan Keller.

Vi stod alle uden for hytten. Hvad der var tilbage af levnedsmidler, havde jeg taget på ryggen, og De kan tro, det

tyngede ikke ret meget. Af vore to pistoler gav jeg Johan den ene og beholdt selv den anden. Ved lejlighed kunne vi få brug for dem.

I dette øjeblik gik Johan hen og tog frøken de Lauranays hånd og sagde til hende med bevæget stemme:

"Martha, da jeg ville gøre dig til min hustru, var jeg herre over mit liv! – Nu er jeg kun en flygtning, som er dømt til døden. – – Jeg har ikke mere ret til at knytte din skæbne til min!"

"Johan," svarede frøken Martha, "vi er forenede over for Gud! ... Gid han må lede vore skridt!"

18

Jeg vil kun flygtigt berøre de to første dage, vi rejste sammen med fru Keller og hendes søn. Fra vi forlod Thüringen, havde der tilfældigvis ikke mødt os noget ondt.

Skønt vi var meget overanstrengte, gik vi rask fremad. Trætheden syntes ikke mere at have magt over os. Man skulle næsten tro, at fru Keller, frøken Martha og min søster ville give os et eksempel på udholdenhed. Vi måtte holde dem tilbage. Der holdtes regelmæssigt hvil hver fjerde time, og det giver et godt stykke vej i løbet af dagen.

Landskabet var ufrugtbart, gennemkrydset af bugtede hulveje, dækket af pile- og espetræer. Der var en temmelig øde udsigt over den del af provinsen Hessen-Nassau, som senere har dannet distriktet Cassel. Få landsbyer, kun nogle bøndergårde med fladt tag uden tagrender.

Vi rejste så igennem Schmalkalden, i et behageligt vejr, skyet himmel og en frisk brise, som vi havde på ryggen. Ikke desto mindre var vore ledsagere meget trætte, da vi, den 24. august, henimod klokken 10 om aftenen nåede Tann efter at have gået en halv snes mil fra Thüringerwald.

Der skiltes Johan og hans moder fra os, som vi havde bestemt. Det ville ikke have været fornuftigt at rejse igennem denne by, hvor Johan kunne blive kendt, og man ved, hvor det ville have ført ham hen!

Det var en aftale, at vi skulle mødes igen den næste dag, omtrent klokken 8, på vejen til Fulda. Var vi der ikke nøjagtig til

tiden, så var det købet af heste og vogn, som havde opholdt os. Men hverken fru Keller eller Johan måtte under noget som helst påskud gå ind i Tann. Og det var meget godt, for betjentene viste sig meget strenge i undersøgelsen af vore pas. Jeg forudså det øjeblik, da man ville tilbageholde de folk, man jog ud af landet. Vi måtte fortælle, hvordan vi rejste, under hvilke omstændigheder vi havde mistet vort køretøj, osv.

Dette hjalp os dog. En af betjentene tilbød, i håb om en god belønning, at sætte os i forbindelse med en vognmand. Hans forslag blev antaget. Efter at have ledsaget frøken Martha og min søster til hotellet, gik hr. de Lauranay, som talte meget godt tysk, hen hos denne vognmand.

Rejsevogne havde han ingen af. Vi måtte nøjes med en slags tohjulet postvogn med en sejldugspresenning over og den eneste hest, som kunne spændes for mellem enspænderstængerne. Det er unødvendigt at tilføje, at hr. de Lauranay måtte betale hestens værdi to gange og vognens tre gange.

Den næste dag, klokken 8, traf vi atter fru Keller og Johan på vejen. I en ussel kro havde de haft natteophold. Johan havde tilbragt natten på en stol, hvorimod hans moder havde benyttet en slags briks. Hr. og frøken de Lauranay, fru Keller og Irma satte sig op i vognen, hvor jeg havde lagt nogle levnedsmidler, der var købt i Tann. Da de var kommet til sæde og havde trykket sig sammen, var der en femte plads tilbage, som jeg tilbød Johan. Han afslog den. Endelig blev vi dog enige om, at vi skiftevis skulle benytte den, og det meste af tiden måtte vi begge gå ved siden af vognen for ikke at overanstrenge hesten.

Jeg havde ingen haft at vælge imellem. Ak, vore stakkels heste fra Belzingen!

Om aftenen, den 26., ankom vi til Fulda, efter i det fjerne at have set dens domkirkes tårn, og oppe på en høj, et franciskanerkloster. Den 27. kørte vi igennem Schlinchtern, Sodon, Salmunster, ved sammenløbet af Salza og Kinzig. Den 28. nåede vi Gelnhausen, og hvis vi havde rejst for vor fornøjelse, ville vi sikkert have set slottet, som er bygget af Frederik Barbarossa, efter hvad man senere har fortalt mig. Men flygtninge og den slags folk har andet at gøre.

Dog rullede vognen ikke så rask afsted, som jeg havde ønsket, på grund af den dårlige beskaffenhed af vejen, som – især i omegnen af Salmunster – går igennem uendelige skove, der gennemskæres af disse uhyre damme, som vi i Picardiet kalder "indskæringer". Vi måtte køre i skridt, hvorved vi blev lidt forsinkede, hvilket voldte os nogen uro. Det var tretten dage siden vi rejste. Endnu syv dage, og vore pas ville være uden værdi.

Fru Keller var meget anstrengt. Hvad ville der blive af hende, hvis kræfterne svigtede hende, så vi måtte lade hende tilbage i en eller anden by eller landsby. Hendes søn kunne ikke blive hos hende, og hun ville heller ikke have tilladt ham det. Så længe den franske grænse ikke var mellem Johan og de preussiske sporhunde, løb han fare for døden.

Hvor mange besværligheder havde vi ikke med at komme igennem skoven ved Lomboy, som strækker sig fra venstre til højre lige fra floden Kinzig til bjergene i Hessen-Darmstadt. Jeg troede vi aldrig var nået til den anden side af floden, og det tog lang tid inden vi fandt et vadested.

Endelig, den 29., standsede vognen lidt uden for Hanau. Vi skulle overnatte i denne by, hvor der var en betydelig bevægelse af tropper og vogne. Da Johan og hans moder skulle have gået en omvej på et par mil for at komme uden om byen, blev hr. de Lauranay og frøken Martha hos dem i vognen, og min søster og jeg gik ene ind i byen for at købe nogle flere levnedsmidler. Den næste dag, den 30., traf vi atter sammen på den vej, som går igennem distriktet Wiesbaden. Hen imod middagstid kørte vi uden om den lille by Offenbach og om aftenen nåede vi Frankfurt am Main.

Om denne store by vil jeg ikke fortælle andet, end at den ligger på højre side af floden og vrimler af jøder. Da vi var blevet sat over Main i Offenbach-færgemandens pram, var vi kommet et godt stykke ned ad vejen som fører til Mainz. Men da vi ikke kunne undlade at køre ind i Frankfurt for at fremvise vore pas, opfyldte vi denne formalitet, hvorpå vi vendte tilbage til Johan og hans moder. Denne nat nødte os altså ikke til den altid pinefulde skilsmisse, men hvad vi satte endnu højere var, at vi fandt et logi – ganske vist et meget tarveligt – i forstaden Salhsenhausen på Mains venstre bred.

Efter at vi havde spist til aften sammen, skyndte enhver sig at komme til ro, med undtagelse af min søster og mig, som havde nogle indkøb at gøre. Blandt andet hørte Irma hos bageren, at nogle personer talte om soldaten Johan Keller. Man sagde, at han var blevet fanget henad Salmunster til, og fortalte meget omstændeligt, hvordan det var gået til. Det kunne virkelig have været morsomt, hvis vi havde været i humør til at spøge.

Det, som dog syntes mig meget vigtigere, var, at man også snakkede om Livregimentets snarlige ankomst, som skulle

drage fra Frankfurt til Mainz og fra Mainz til Thionville.

Hvis det forholdt sig således, skulle oberst von Grawert og hans søn følge den samme vej som vi. For at forebygge et møde, ville det så ikke være fornuftigt at forandre vor rejserute og tage en mere sydlig retning, selv om vi risikerede at udsætte os for ubehageligheder ved at undgå de byer, det preussiske politi havde anvist os?

Den næste dag, den 31., fortalte jeg Johan denne dårlige nyhed. Han bad mig, at jeg ikke måtte sige noget om det, hverken til hans moder eller frøken Martha, som allerede var bekymrede nok. På den anden side Mainz ville vi få at se, hvilken beslutning det var bedst at tage, og om det var nødvendigt at skilles, til vi nåede grænsen. Når vi skyndte os, kunne vi måske distancere Livregimentet, så vi kunne nå Lothringen førend det.

Klokken 6 om morgenen tog vi afsted. Uheldigvis var vejen vanskelig og besværlig. Vi måtte køre gennem skovene ved Neilruh og La Ville, som støder op til Frankfurt. Det forsinkede os flere timer, som vi måtte bruge til at komme uden om flækkerne Höchst og Hochheim, der var spærrede af en kolonne militærtrain. Jeg forudså det øjeblik, da vor gamle karosse, forspændt med den magre kleppert, blev taget fra os for at transportere flere centner brød. Skønt der fra Frankfurt kun var en 14-15 mil at rejse, nåede vi først Mainz om aftenen, den 31. Vi var da ved grænsen af Hessen-Darmstadt.

Man kan nok forstå, at det var af største interesse for fru Keller og hendes søn at undgå Mainz. Denne by ligger på den venstre bred af Rhinen, ved Mainz udløb og lige over for Cassel,

der er ligesom en slags forstad og forenet med byen ved en bådebro på 600 fods længde.

For atter at nå de veje, som fører til Frankrig, er det nødvendigt at komme over Rhinen, enten ovenfor eller nedenfor byen, når man ikke vil over broen.

Vi måtte altså se at finde en færge, som kunne sætte Johan og hans moder over. Vi fandt ingen. Brugen af færger var forbudt ved en ordre fra de militære autoriteter.

Klokken var 8 om aftenen. Vi vidste virkelig ikke, hvad det skulle blive til.

"Det er aldeles nødvendigt, at min moder og jeg kommer over Rhinen!" sagde Johan Keller.

"Hvor og hvordan?" svarede jeg.

"Ad broen ved Mainz, da det ellers er umuligt at komme over!"

Derpå lagde vi følgende plan:

Johan tog min vams, og indhyllede sig i den fra top til tå. Derefter tog han hesten ved bidslet og begav sig hen imod Cassels port.

Fru Keller sad længst tilbage i kareten, indpakket i sine rejseklæder, hr. og frøken de Lauranay, min søster og jeg indtog de to sæder. Vi nærmede os således nogle gamle fæstningsværker af mosbegroede mursten, mellem udenværkerne, og vognen standsede foran posthuset, som ligger ved den forreste ende af broen.

Der var en mængde mennesker på grund af et marked, som den dag holdtes i Mainz. Nu viste Johan sin dumdristighed.

"Deres pas?" råbte han til os.

Jeg rakte ham vore pas, som han egenhændigt overgav postmesteren.

"Hvad er det for folk?" spurgte man ham.

"Nogle franskmænd, som jeg skal køre til grænsen."

"Og hvem er De?"

"Nicolas Friedel, vognmand i Höchst."

– Vore pas blev undersøgt med en minutiøs opmærksomhed. Skønt de var i orden, kan man nok tænke sig, hvor bange vi var.

"Disse pas gælder ikke længere end fire dage!" bemærkede postmesteren. "Det er derfor nødvendigt, at disse folk om fire dage må være ude af Tyskland."

"Det skal De være," svarede Johan Keller, "men vi har ingen tid at spilde!"

"Passér!"

En halv time senere var vi på den anden side Rhinen og standsede ved Hotel Anhalt, hvor Johan måtte spille sin vognmandsrolle til ende. Jeg husker endnu vort indtog i Mainz!

Tiderne skifter! Hvilken anderledes modtagelse havde ikke ventet os nogle måneder senere, da Mainz i oktober havde overgivet sig til franskmændene! Hvilken glæde ville det ikke have været, at finde vore landsmænd dér? Hvordan ville de ikke have modtaget, ikke blot os, som man jog ud af det tyske territorium, men også fru Keller og hendes søn, når de hørte deres historie! Og skulle vi end have blevet en seks-otte måneder i denne by, nu vel, så ville vi være rejst derfra sammen med vore brave regimenter og krigens æresbevisninger for at vende tilbage til Frankrig!

Men man ankommer ikke, når man vil, og hovedsagen er, når man er ankommet, at kunne vende tilbage, når det passer én.

Da fru Keller, frøken Martha og Irma var gået ind på deres værelse i Hotel Anhalt, gav Johan sig til at sysle med sin hest. Hr. de Lauranay og jeg gik ud for at få lidt nyt at vide.

Det bedste var at gå ind på en ølknejpe og forlange de sidste aviser. Det var nok umagen værd at få at vide, hvad der var passeret Frankrig siden vor afrejse. Det var den skrækkelige dag, den 10. august, stormen på Tuilerierne, schweizernes nedsabling, den kongelige families indespærring i Templetårnet og Ludvig den 16.s provisoriske afsættelse fra regeringen!

Det var ting, som kunne jage de koaliseredes masse fremad mod den franske grænse.

Frankrig var også fuldstændig forberedt på at slå angrebet tilbage.

Der var stadig tre armeer, Luckner mod nord, Lafayette i midten og Montesquieu mod syd. Hvad Dumouriez angår, så gjorde han tjeneste under Luckner som generalløjtnant.

Men – en nyhed, som kun var tre dage gammel – Lafayette tilligemed nogle af sine kammerater havde nylig overgivet sig til det østrigske hovedkvarter, hvor man, trods hans protest, havde behandlet ham som krigsfange.

Efter det kan man nok tænke sig til vore fjenders sindelag mod alt, hvad der var fransk, og hvilken skæbne, der ventede os, hvis de militære embedsmænd nappede os uden pas.

I avisernes beretninger var der uden tvivl blandet løgn og sandhed sammen, men sagernes stilling var i virkeligheden følgende:

Dumouriez, som havde overkommandoen over nord- og centrumshæren var, som man ved, en dygtig karl. Kongerne af

Preussen og Østrig, som derfor ønskede at prøve kræfter med ham, rykkede frem imod Mainz. Hertugen af Braunschweig førte koalitionens hære. Efter at være trængt ind i Frankrig gennem Ardennerne, skulle de marchere mod Paris ad vejen til Châlons. En kolonne på 60.000 preussere rykkede igennem Luxembourg frem mod Longwy. 36.000 østrigere i to korps, under Clairfayts og prinsen af Hohenlohes kommando, flankerede den preussiske armé. Det var de frygtelige masser, som truede Frankrig.

Jeg fortæller straks alt dette, som jeg senere fik at vide, for at De kan forstå situationen.

Dumouriez lå i Sedan med 23.000 mand. Kellermann, som indtog Luckners plads, lå i Metz med 20.000 mand. 15.000 i Landau under Custine, 30.000 i Alsace under Biron, var i nødstilfælde rede til at forene sig dels med Dumouriez, dels med Kellermann.

De sidste efterretninger, avisen bragte os, var at preusserne nylig havde Longwy, at de blokerede Thionville, og at hovedstyrken af deres armé marcherede mod Verdun.

Vi vendte tilbage til hotellet, og da fru Keller fik kort at vide, hvad der var i gære, forbød hun os – selv om hun var meget afkræftet – at spilde 24 timer i Mainz – en hvile, som kunne have været meget nødvendig for hende. Men hun skælvede for, at hendes søn skulle blive opdaget. Vi rejste derfor næste dag, den første dag i september. Der var endnu omkring 30 mil, som skilte os fra den franske grænse.

Hvordan jeg end bar mig ad, kunne jeg ikke få hesten til at trave ud. Men hvor vigtigt var det ikke! Den aften så vi kun ruinerne af en gammel borg på toppen af Schlossberg. Ved

foden af bjerget lå Kreuznach; en betydelig by i Koblenz-distriktet, ved floden Nahe, som efter at have tilhørt Frankrig i 1801, kom tilbage til Preussen i 1815.

Den næste dag nåede vi flækken Kirn, og 24 timer senere Birkenfeld. Da vi ikke manglede levnedsmidler, havde vi heldigvis kunnet dreje uden om disse små byer, som ikke stod opført på vor rejseplan. Men vi måtte nøjes med vognen som ly, og at tilbringe nætterne under sådanne omstændigheder er meget ubehageligt.

Det var det samme, da vi gjorde holdt om aftenen den 3. september. Næste midnat udløb den frist, som var os tilstået for at forlade det tyske territorium. Og vi var endnu to dages rejse fra grænsen! Hvad skulle der blive af os, hvis vi blev standset undervejs af de preussiske embedsmænd uden gyldige pas?

Måske havde vi kunnet dreje mod syd, hen efter Sarrelouis til, den nærmeste franske by. Men derved risikerede vi at støde på den masse preussere, som rykkede frem for at forstærke blokeringen af Thionville. Derfor syntes det bedre at forlænge vejen for at undgå dette farlige møde.

Når alt kom til alt, var vi ikke mere end nogle få mil fra fædrelandet, alle raske og i god behold. At hr. og frøken de Lauranay, min søster og jeg var nået så vidt, var der ganske vist ikke noget overraskende ved, men man kan nok sige, at fru Keller og hendes søn havde været heldige. Da Johan Keller traf os i skovene i Thüringen, tænkte jeg næppe på, at vi skulle trykke hinandens hånd på Frankrigs grænse.

Alligevel var det af vigtighed at undgå Saarbrücken, ikke blot for Johans og hans moders skyld, men også for vor egen. Denne

by havde snarere tilbudt os gæstfrihed i et fængsel end på et hotel.

Vi tog derfor ind i en kro, hvor gæsterne ikke plejede at være af første rang. Mere end en gang betragtede kromanden os med en besynderlig mine, og det forekom mig endog, at han vekslede et par ord med nogle personer, som sad i baggrunden af et lille værelse, og som vi ikke kunne se.

Endelig, den 4. om morgenen, slog vi ind på vejen mellem Thionville og Metz, belavede på i nødstilfælde at søge tilflugt i denne store by, som franskmændene den gang havde okkuperet.

Hvilken besværlig vej tværs igennem den masse småskove, som findes over hele landet! Den stakkels hest kunne ikke mere. Hen imod klokken 2 om eftermiddagen måtte vi derfor alle stå af vognen – med undtagelse af fru Keller, der var alt for udmattet til at forlade vognen – ved foden af en lang bakke, som hæver sig mellem tætte skove, hist og her omgivet af humlemarker.

Vi skred langsomt fremad. Jeg holdt hesten i tømmen, og min søster gik ved siden af mig. Hr. de Lauranay, frøkenen og Johan kom lidt bag efter. Med undtagelse af os var der ikke et menneske på vejen. I det fjerne, til venstre, hørtes tunge drøn. Uden tvivl sloges man i den retning, under Thionvilles mure.

Pludselig lød et skud til højre. Vor hest styrtede dødelig såret om og knækkede enspænderstængerne. Samtidig hørtes råb:

"Endelig har vi dem!"

"Ja! Det er Johan Keller!"

"De 1000 floriner er vore!"

"Ikke endnu!" udbrød Johan.

Et andet skud knaldede. Denne gang var det Johan, som havde skudt, og en mand styrtede til jorden ved siden af vor hest.

Alt dette var sket så hurtigt, at jeg ikke havde fået tid til at blande mig i det.

"Det er Buch'erne!" råbte Johan til mig.

"Nuvel – så lad os bukke dem!" svarede jeg. Disse skurke var virkelig i kroen, hvor vi havde overnattet. Efter at have vekslet nogle ord med kromanden, var de sat efter os.

Men af de tre var der nu kun to tilbage, faderen og den ene af sønnerne. Den anden havde lige draget sit sidste suk, med hjertet gennemboret af en kugle.

Og med to mod to var kampen lige. Den varede for resten ikke længe. Jeg affyrede min pistol mod den unge Buch, men sårede kun fyren. Da han og faderen nu så slaget tabt, løb de ind i skoven til venstre for vejen og smurte haser det bedste de havde lært.

Jeg ville sætte efter dem, men Johan holdt mig tilbage. Havde han måske uret?

"Nej," sagde han, "lad os komme over grænsen så hurtigt som muligt. Afsted! – Afsted!"

Da vi ingen hest havde, måtte vi lade vognen blive stående. Fru Keller måtte stå af og støtte sig til sin søns arm.

Endnu nogle timer, og vore pas gjaldt ikke mere!

Vi gik, lige til natten faldt på. Vi lejrede os så under træerne og spiste resten af vore levnedsmidler. Endelig den næste dag, den 5. september, hen imod aften, nåede vi grænsen.

Ja! Det var ganske vist den franske jord, vore fødder trådte på, men den franske jord erobret af fremmede soldater!

19

Vi var altså nær ved enden af denne lange rejse, som krigserklæringen havde tvunget os til at gøre midt igennem et fjendtligt land. Denne besværlige vej til Frankrig havde vi rejst, udsatte for store anstrengelser, man kan gerne sige store farer. Med undtagelse af to eller tre gange – blandt andet, da Buch'erne angreb os – havde vore liv ikke været i fare, så lidt som vor frihed.

Hvad jeg fortæller om os, angår ligeledes Johan, siden vi mødte ham i Thüringer-bjergene. Han var frisk og uskadt. Nu skulle han kun se at nå en eller anden by i Nederlandene, hvor han i sikkerhed kunne afvente udfaldet af begivenhederne.

Men grænsen var oversvømmet af soldater. Østrigere og preussere gjorde denne egn, som strækker sig henimod Argonner-skoven, lige så farlig, som om vi skulle have gennemrejst distrikterne Potsdam eller Brandenburg. Efter de overvundne besværligheder, beredte fremtiden os anderledes alvorlige farer.

Hvad skal man sige! Man tror, man har nået sit mål, og man er næppe undervejs.

For at komme forbi fjendens forposter og kantonnements havde vi i virkeligheden kun en snes mil at rejse, men hvor meget ville denne vej ikke forlænges ved omveje og tilbagemarcher.

Måske havde det været fornuftigere at forsøge at nå Frankrig gennem det sydlige eller nordlige Lothringen, men i vor

elendige stilling, da vi var berøvet ethvert transportmiddel, uden noget håb om at forskaffe os nogle, måtte man betænke sig to gange, inden man gjorde en så lang omvej.

Dette forslag var blevet debatteret mellem hr. de Lauranay, Johan og mig. Efter at vi havde diskuteret *pro et contra*, fandt jeg, at vi gjorde bedst i at forkaste det.

Klokken var 8 om aftenen, da vi nåede grænsen. Foran os udstrakte der sig store skove, som det ikke var rådeligt at vove sig ud i om natten.

Vi gjorde altså holdt for at hvile os til om morgenen. Om det end ikke plejer at regne på disse højsletter, så er det derimod en bidende kulde i begyndelsen af september.

At tænde ild ville have været alt for uforsigtigt af flygtninge, som søgte at rejse ubemærkede. Vi satte os derfor sammen så godt vi kunne, under en bøgs lave grene. Levnedsmidlerne, som jeg havde taget med fra vognen, brød, koldt kød og ost blev udbredt på vore knæ. Fra en bæk fik vi frisk vand, som vi blandede med nogle dråber cognac. Idet vi derefter lod hr. de Lauranay, fru Keller, frøken Martha ag min søster tage nogle timers hvile, gik Johan og jeg en halv snes skridt bort fra dem for at holde vagt.

Johan, som var meget tankefuld, talte ikke i førstningen, og jeg respekterede hans tavshed. Så sagde han:

"Hør mig, min kære Natalis, og glem aldrig, hvad jeg nu vil sige Dem. Vi ved ikke, hvad der kan hænde, især mig. Jeg kan blive nødt til at flygte. – Men min moder må ikke forlade Dem. Den stakkels kones kræfter er udtømte, og hvis jeg bliver tvunget til at skille mig fra jer, ønsker jeg ikke mere, at hun følger mig. De ser, hvor svag hun er, trods hendes energi og

mod. Jeg betror hende derfor til Dem, Natalis, ligesom jeg betror Dem Martha, det vil sige alt, hvad jeg har kærest i denne verden!"

"Stol på mig, Johan," svarede jeg. "Jeg håber, at intet mere skal adskille os. – Men hvis det hændte, skal jeg gøre alt, hvad De kan vente af en mand, som er Dem fuldstændig hengiven."

Johan trykkede min hånd.

"Natalis," vedblev han, "hvis man napper mig, behøver jeg ikke at tvivle om min skæbne. Den vil snart blive afgjort. Husk så på, at min moder aldrig må vende tilbage til Preussen. Før sit giftermål var hun fransk, og når hendes mand og søn er døde, skal hun ende sit liv i det land, hvor hendes vugge stod."

"Hun *var* fransk, siger De, Johan? Sig, at hun er det den dag i dag og altid har været det i vore øjne."

"Lad gå, Natalis! De vil altså føre hende tilbage til Deres kære Picardi, som jeg aldrig har set, og som jeg så gerne ville se. Lad os håbe, at min moder, i mangel af lykken, på sine gamle dage må finde den hvile, som hun har fortjent. Den stakkels kone, hvad har hun ikke lidt!"

Og Johan! Havde han ikke haft sin del af lidelserne?

"Ak, dette land!" fortsatte han. "Hvis vi allesammen havde kunnet rejse dertil, og Martha var min hustru, og boede hos min moder og mig, hvilken tilværelse havde det ikke været, og hvor hurtigt ville vi ikke have glemt vore sorger! Men jeg er ikke så vanvittig, at jeg tænker på det, jeg, en flygtning, en domfældet, som døden kan ramme hvert øjeblik!"

"Passiar, Johan! Tal ikke sådan! Man har Dem ikke endnu, og jeg ville blive temmelig overrasket, hvis De var den mand, som lader sig tage!"

"Nej, Natalis! – Nej, ganske vist! – Jeg vil kæmpe til det yderste, tvivl ikke om det!"

"Og jeg skal hjælpe Dem, Johan!"

"Det ved jeg. Ak, min ven, lad mig omfavne Dem! Det er første gang det forundes mig at omfavne en franskmand på Frankrigs jord!"

"Det bliver ikke den sidste!" svarede jeg. Ja, min tro og tillid var ikke svækket trods så mange prøvelser. Det var ikke uden grund, at jeg i Grattepanche gik for en af de mest egensindige, en af de værste stivnakker i hele Picardiet.

Imidlertid forløb natten. Skiftevis sov Johan og jeg. Det var så mørkt, så mørkt under træerne, at Satan selv ikke kunne have kendt sit eget afkom! Men han måtte ikke være langt borte, denne Satan, med alle sine baghold. Mon han ikke snart er træt af at gøre de stakkels mennesker så meget ondt?

Mens jeg holdt vagt, lyttede jeg, med øret stadig vendt mod vinden. Den mindste lyd syntes mig mistænkelig. Midt i disse skove kunne man frygte, om ikke soldaterne af den regulære armé, så dog i det mindste efternølerne. Vi havde fået prøver på det med Buch'erne.

Uheldigvis var to af disse Buch'er undsluppet os. De ville naturligvis straks søge at fange os igen, og – for at have held med sig – forene sig med nogle andre skurke af samme slags, der var villige til at dele prisen, de 1000 floriner.

Ja, jeg grundede på alt dette, – og det holdt mig vågen. Jeg tænkte desuden, at hvis Livregimentet havde forladt Frankfurt 24 timer efter os, måtte det være kommet over grænsen. Kunne det ikke være i nærheden af os, midt i Argonner-skovene?

Denne frygt var naturligvis overdrevet. Men er det ikke altid således, når hjernen er overanstrengt? Det var i det mindste tilfældet med mig. Jeg troede at høre skridt under træerne. Jeg syntes at se skygger glide forbi stammerne. Det falder af sig selv, at Johan havde den ene af vore pistoler og jeg den anden, og vi var fast bestemt på ikke at lade nogen komme os nær.

Denne nat gik imidlertid uden fare. Adskillige gange hørte vi ganske vist fjerne trompetsignaler, ja, endog trommehvirvler, som hen ad morgenstunden spillede reveillen, men disse lyde kom i almindelighed fra syd – hvilket tydede på, at der til den side var troppekantonnement.

Sandsynligvis lå dér nogle østrigske kolonner og ventede på, at de skulle rykke frem mod Thionville, eller endog mod Montmédy, længere mod nord. Som man senere har fået at vide, havde de allierede aldrig haft til hensigt at erobre disse forskellige steder, men at lamme vore garnisoner ved at foretage et forstilt angreb, for at rykke frem tværs igennem Ardenner-territoriet.

Vi kunne altså godt møde en kolonne af disse tropper, og vi havde øjeblikkeligt været taget. Om vi faldt i hænderne på østrigerne eller preusserne, ville i virkeligheden være to alen af et stykke. Den ene part var lige så rå som den anden.

Vi tog derfor den beslutning at dreje lidt mere mod nord, hen efter Stenay eller Sedan til, for at nå ind i Argonne, idet vi undgik de veje, som sandsynligvis fulgtes af de kejserlige.

Så snart dagen gryede, satte vi os atter i bevægelse.

Vejret var smukt. Vi hørte dompappernes fløjten, og i udkanten af de lyse pletter sang cikaderne som tegn på varmen.

Længere borte hævede lærkerne sig lodret op i luften og slog deres små triller.

Vi gik så hurtigt, som fru Kellers svaghed tillod det. Under træernes tætte løv kunne solen ikke genere os. Vi holdt hvil hver anden time. Det, som foruroligede mig, var, at det lakkede mod enden med vore fødevarer, for hvordan skulle vi få nogle igen?

Som aftalen var, holdt vi os lidt længere mod nord og gik uden om nogle landsbyer og udflyttergårde, som fjenden rimeligvis holdt besat.

Dagen forløb uden uheld, og hvis vi havde gået i lige linje ville vi have tilbagelagt et godt stykke vej. Om eftermiddagen kunne fru Keller ikke mere holde sig oprejst. Hun, som jeg havde kendt i Belzingen, og som da var rank som et lys, var nu krumbøjet, hendes ben rystede for hvert skridt, og jeg forudså det øjeblik, da hun ikke kunne gå længere.

Om natten vedblev der uafbrudt at lyde fjerne drøn. Det var artilleriet, som snorkede, i retning af Verdun.

Landskabet, vi kom igennem, vekslede med små skove og sletter, som vandes af talrige vandløb. I den tørre årstid er det kun bække, og man kan let komme over dem. Vi holdt os så meget som muligt i skjul af træerne, for ikke at blive opsporet.

Fire dage tidligere, den 2. september, havde Verdun, som vi senere fik at vide, åbnet sine porte for 50.000 preussere, efter et uforfærdet forsvar af den tapre Beaurepaire, som foretrak at dræbe sig frem for at overgive sig. Denne erobring tillod de koaliserede i nogle dage at holde rast på sletterne ved Maas. Braunschweig måtte nøjes med at indtage Stenay, mens Dumouriez – den gavtyv – holdt sin forsvarsplan hemmelig og blev ved Sedan.

For at komme tilbage til det, som angår os, og som jeg ikke vidste, må jeg fortælle, at den 30. august – det var 8 dage siden – var Dillon rykket ind mellem Argonne og Maas med 8000 mand. Efter at have fordrevet Clairfayt og østrigerne, som havde besat begge flodbredder, fra den anden side af floden, rykkede han frem for at finde en overgang længere nede ved den sydlige ende af skoven.

Havde vi vidst det, kunne vi have været lige ved denne overgang, i stedet for at forlænge vor vej ved at gå mod nord. Dér, midt imellem de franske soldater, ville vor frelse have været sikker. Men vi havde ingen idé om denne manøvre, og det lod til, at vi skulle tåle endnu mere af skæbnens hårde omskiftelser.

Den næste dag, den 7. september, havde vi fortæret vore sidste fødevarer, og vi måtte have fat i nogle, hvad de end kostede. Da aftenen kom, fik vi øje på et ensomt liggende hus ved randen af en sump i udkanten af en lille skov, nær ved en gammel brønd med en stenrand om. Der hjalp ingen kære mor. Jeg bankede på døren, folkene lukkede op, og vi trådte ind. Jeg må skynde mig at sige, at vi var hos nogle skikkelige bønder.

Først fortalte disse brave folk os, at hvis preusserne blev liggende i deres kantonnement, kunne man vente østrigerne fra den kant. Med hensyn til franskmændene, så gik det rygte, at Dumouriez endelig havde forladt Sedan i følge med Dillon, og at han rykkede frem mellem Argonne og Maas for at kaste Braunschweig tilbage over grænsen.

Det var en fejltagelse, som man snart skal se – en fejltagelse, som heldigvis ikke kunne forårsage os nogen skade.

Den gæstfrihed, disse bønder viste os, var så fuldstændig, som det var muligt under de sørgelige omstændigheder, de

befandt sig i. En god ild – hvad vi kalder en feltild – blev tændt på arnen, og vi spiste et godt måltid, æg, stegt medisterpølse, frisk rugbrød, nogle af disse hvedekager, som man i Lothringen kalder "kisch", nogle grønne æbler og en lille flaske hvid moselvin.

Vi fik også levnedsmidler med for nogle dage, og jeg glemte ikke tobak, som jeg begyndte at savne. Hr. de Lauranay havde noget besvær med at få de brave folk til at modtage, hvad de skulle have. Det gav Johan Keller en forsmag på franskmændenes gode hjertelag. Efter en nats hvile rejste vi igen næste dag, så snart morgenen gryede.

Det lod virkelig til, at naturen havde opdynget vanskeligheder på denne vej, skiftevis høje og dale, uigennemtrængeligt tornekrat og sumpe, hvor man risikerede at plumpe i til midt op på livet. For resten var der ikke en sti, man kunne gå sikkert på. Der var tætte skove, lige som jeg havde set i den ny verden, inden nybyggernes økser havde gjort sit arbejde i dem. Kun i visse træer, hvor der var hugget fordybninger i, stod nogle små statuer af jomfru Maria og helgener. Hist og her med lange mellemrum, mødte vi nogle kvæg- og gedehyrder, brændehuggere med deres filtskødskind og svinehyrder, som førte deres svin rundt i skovene for at æde agern. Så snart de fik øje på os, skyndte de sig gerne ind mellem buskene, og hvis vi en eller to gange fik nogle underretninger af dem, så var det det hele.

Vi hørte også enkelte skud, som tydede på en forpostfægtning.

Dog nåede vi efterhånden hen imod Stenay, skønt der var så mange hindringer og besværligheder at gennemgå, at vi næppe

kom to mil om dagen. Men var vejen besværlig, så ydede den os også al mulig sikkerhed. Vi havde ingen ubehagelige møder og behøvede ikke frygte for at høre det skrækkelige "*Wer da!*" – det preussiske "hvem der!"

Idet vi tog denne retning, håbede vi at støde på Dumouriez' korps. Nå, vi kunne jo ikke vide, at han allerede havde trukket sig mere mod syd for at bemægtige sig Grand-Pré-passet i Argonner-skoven.

Undertiden hørte vi som sagt skydning. Når skuddene nærmede sig alt for meget, gjorde vi holdt. Sandsynligvis kæmpedes der ikke på bredderne af Maas; men det var angreb på flækker eller landsbyer. Man kunne gætte sig til det af de lange røgskyer, som af og til steg op over træerne, og af det fjerne ildskær, som oplyste skovene om natten.

Endelig den 11. om aftenen, tog vi den beslutning at afbryde marchen mod Stenay for dristigt at begive os ind i Argonner-skoven.

Denne plan udførte vi næste dag. Vi slæbte os frem, idet den ene understøttede den anden. Synet af disse stakkels kvinder, der var så modige, men så så ynkelige ud, med blege, gustne ansigter, med klæderne revet i pjalter af krat og tjørn, krybende frem som ræven efter hønsene, kort sagt, aldeles udmattede af de stadige anstrengelser – det skar os i hjertet.

Hen imod middagstid nåede vi en skovudhugning, som gav udsigt over en stor, øde sandstrækning.

Der havde for nylig stået en kamp. Jorden var dækket af lig. Jeg kendte disse døde i deres blå uniform med røde skøder, deres blanke støvletter, deres korsdannede kårdegehæng, der er

så forskellig fra preussernes i himmelblå, eller fra østrigerne i hvide uniformer med deres spidse pikkelhuer.

Det var franskmænd, frivillige. De måtte være blevet overrumplede af en kolonne af Clairfayts eller Braunschweigs korps. Guds død! De var ikke bukket under uden at forsvare sig! Nogle tyskere lå udstrakte ved siden af dem, endog nogle preussere med deres kædebesatte læderchakoter. Jeg havde nærmet mig og betragtede med rædsel denne masse lig, for jeg har aldrig kunnet vænnet mig til synet af en valplads.

Pludselig udstødte jeg et skrig. Hr. de Lauranay, fru Keller, Johan, frøken Martha og min søster, der var standset i udkanten af skoven, henved halvtreds skridt bag mig, betragtede mig, uden at turde vove at komme hen i lysningen

Johan løb straks hen til mig.

"Hvad er der i vejen, Natalis?"

Ak! Hvor jeg beklagede ikke at have været tilstrækkelig herre over mig selv. Jeg ville få Johan væk derfra, men det var for sent. På et øjeblik havde han gættet, hvorfor jeg havde udstødt dette skrig.

Et lig lå ved mine fødder! Johan behøvede ikke at se længe på det for at genkende det. Derpå lagde han armene overkors, bøjede sig og sagde:

"Lad ikke min moder og Martha få det at vide!"

Men fru Keller havde slæbt sig hen til os og så, hvad vi ville skjule for hende, liget af en preussisk soldat, en *feldwebel* af Livregimentet, som lå udstrakt på jorden, midt imellem en tredive stykker af hans kammerater.

Altså havde regimentet, måske for 24 timer siden, passeret dette sted, og strejfede nu rundt i omegnen.

Faren havde aldrig været større for Johan Keller. Hvis han blev nappet, ville hans identitet øjeblikkelig være bevist, og dødsstraffen ville ikke lade vente på sig.

Afsted! Det gjaldt om så hurtigt som muligt at flygte bort fra dette territorium, der var så farligt for ham! Vi måtte styrte os ind i det tykkeste af Argonner-skoven, hvor en fremrykkende kolonne ikke kunne trænge ind. Vi måtte øjeblikkelig skjule os i nogle dage; det var vor sidste chance for frelse!

Vi gik resten af dagen, vi gik hele natten, vi gik, nej! vi slæbte os afsted den følgende dag, og den 13. om aftenen nåede vi udkanten af denne berømte Argonner-skov, hvorom Dumouriez havde sagt: "Det er Frankrigs Thermopylæ, men jeg vil være heldigere end Leonidas!"

Dumouriez blev det virkelig. Og derved var der tusinder af uvidende lige som jeg, der fik at vide, hvem Leonidas og hvad Thermopylæ var.

20

Argonner-skoven indtager en strækning på 30-40 mil fra Sedan mod nord, til den lille landsby Passavant mod syd og er i gennemsnit 2-3 mile bred. Den ligger lige som en forpost, der dækker vor grænse mod øst med en linje af næsten uigennemtrængeligt buskads. Skov og sø ligger i blandet forvirring, midt imellem bakker og dale, bjergstrømme og damme, som det er umuligt for en fremrykkende kolonne at trænge igennem.

Denne skov er indesluttet af to floder. Aisne begrænser den på hele udsiden til venstre fra de første træer i syd til landsbyen Semuy mod nord. Aire løber ved siden af den fra Fleury til hovedpasset. Der gør floden en brat vending og flyder hen imod Aisne, som den løber ud i, ikke langt fra Senuc.

Langs med Aire er de største byer Clermont, Varennes, hvor Ludvig den 16. blev indhentet under sin flugt, Buzancy og Le Chêne-Populeux; langs med Aisne, Sainte-Menehould, Ville-sur-Tourbe, Monthois og Vouziers.

Hvad formen angår, så ved jeg ikke noget bedre at sammenligne denne skov med end et stort insekt, med sammenfoldede vinger, siddende ubevægelig eller sovende mellem to vandløb. Dets bug indtager hele den lavere del, som er den vigtigste. Brystet og hovedet afbildes ved hjælp af den øvre del, som udbreder sig oven for Grand-Pré-passet, som gennemløbes af floden Aire, jeg tidligere har talt om.

Om end Argonner-skoven i hele sin udstrækning er gennemskåret af vandløb og opfyldt af tætte tykninger, kan man dog komme igennem den ad forskellige veje, som ganske vist er snævre, men farbare, selv for fremrykkende regimenter.

Det er bedst, at jeg anfører dem her, så jeg bedre kan sætte Dem ind i sagernes gang.

Fem veje gennemskærer Argonner-skoven fra den ene side til den anden. I insektets bug findes to: Den sydligste, Islettes-passet, går temmelig lige fra Vermont til Sainte-Menehould, den anden, Chalade-passet, er kun en slags sti, som fører over Aisne i nærheden af Vienne-le-Chateau.

I den øvre del af skoven er der ikke mindre end tre gennemveje. Den bredeste og den vigtigste, den, som skiller brystet fra bagkroppen, er Grand-Pré-passet. Aire løber igennem hele passet fra Saint-Juvin, flyder ind mellem Termes og Senuc, hvor på den styrter sig ud i Aisne, en halvanden mil fra Monthois. Omtrent et par mil oven for Grand-Pré passet ligger passet Croix-aux-Bois – husk dette navn – som gennemskærer Argonner-skoven fra Boult-aux-Bois til Longwé, og kun benyttes af brændehuggere. Et par mil højere oppe ligger endelig passet Chêne-Populeux, som vejen fra Réthel til Sedan går igennem, og som efter et par bugter nærmer sig Aisne lige over for Vouziers.

Nå, det var blot igennem denne skov de kejserlige kunne rykke frem mod Châlons-sur-Marne, hvorfra de så ville finde vejen åben lige til Paris.

Franskmændene måtte derfor søge at hindre Braunschweig eller Clairfayt i at trænge igennem Argonner-skoven, ved at spærre de fem veje, som kunne yde adgang for deres kolonner.

Dumouriez, som var en dygtig militær, havde øjeblikkelig forstået det. Det synes at være som fod i hose. Men man havde ikke tænkt på det, og de koaliserede havde endnu ikke fået den idé at besætte disse veje,

En anden fordel, som denne plan frembød, var, at vi ikke behøvede at trække os tilbage til Marne, som er vor sidste forsvarslinje før Paris. På samme tid ville de allierede blive nødt til at opholde sig i dette lusede land, hvor de savnede alle forsyningskilder, i stedet for at nå de frugtbare sletter på den anden side af Argonner-skoven, hvor de kunne tilbringe vinteren, hvis de fik det i sinde.

Denne plan blev derfor studeret i alle sine enkeltheder. Begyndelsen skete den 30. august, da Dillon i spidsen for 8000 mand havde udført en truende bevægelse, hvorved østrigerne, som jeg har fortalt, blev jaget tilbage til den højre bred af Maas. Derpå havde denne kolonne bemægtiget sig den sydligste vej, Islettes-passet, efter at have besat Chalade-passet.

Denne bevægelse var virkelig udført med en vis dristighed. I stedet for at rykke frem fra Aisne, i læ af skovtykningerne, havde Dillon udført bevægelsen fra Maas, hvorved han blottede sig for fjenden. Men Dumouriez havde villet det for bedre at skjule sine planer for de koaliserede.

Hans plan skulle lykkes.

Den 4. september nåede Dillon Islettes-passet; Dumouriez, som var afrejst efter ham tilligemed 15.000 mand, havde lidt tidligere bemægtiget sig Grand-Pré og spærrede således hovedpassagen gennem Argonner-skoven.

Fire dage senere, den 7., rykkede general Dubourg frem mod Chêne-Populeux, for at forsvare den nordlige del af skoven mod

de kejserliges indfald.

Straks skyndte man sig at omhugge træer, at lave forskansninger, at befæste fodstierne og opkaste batterier for at spærre disse pas. Grand-Pré blev en virkelig lejr med tropperne ordnet amfiteatralsk op ad højderne, med floden Aire i forgrunden.

I det øjeblik var de fire af Argonner-skovens fem porte spærret lige som udfaldsportene i en fæstning med deres faldgitre og ophejsede vindebroer.

Men der var en femte passage, som endnu var åben. Den var forekommet Dumouriez så ufremkommelig, at han ikke havde skyndt sig at besætte den. Og jeg må tilføje, at det netop var denne passage, vor onde skæbne førte os hen imod.

Croix-aux-Bois-passet, der ligger mellem Chêne-Populeux og Grand-Pré, lige langt fra begge – omtrent i halv snes mil – tillod virkelig de fjendtlige kolonner at trænge igennem Argonner-skoven.

Og nu kommer jeg til det, som angår os.

Den 13. september, om aftenen, nåede vi den ene side af Argonner-skoven, efter at vi var kørt uden om landsbyerne Briquenay og Boult-aux-Bois, som skulle være besat af østrigerne.

Da jeg kendte vejene i skoven og flere gange havde passeret dem, mens jeg lå i garnison i den østlige del af Frankrig, havde jeg netop valgt Croix-aux-Bois, som syntes mig at yde mest sikkerhed. Af overdreven forsigtighed ville jeg endda ikke følge passet, men snarere en snæver sti, som er der i nærheden og går fra Briquenay til Longwé. Ved at vælge denne vej ville vi komme igennem et af de tætteste partier af skoven, i læ af

egene, bøgene, avnbøgene, rønnetræerne, pilene og kastanjetræerne, som skyder frem i underskoven, hvor de er mindst udsat for vinterfrosten. Der havde vi garanti for ikke at møde røvere og efternølere og endelig at nå den venstre bred af Aisne, henad Vouziers til, hvor vi ikke havde mere at frygte.

Natten mellem den 13. og 14. tilbragte vi som sædvanlig under træerne.

Hvert øjeblik kunne vi vente at se en dragons *kolback* – en lodden militærhue – eller en preussisk grenaders chakot. Derfor skyndte jeg mig at komme ind i det tætte af skoven, og jeg begyndte at ånde friere, da vi den næste dag vandrede hen ad stien, som fører til Longwé, idet vi på højre hånd havde landsbyen Croix-aux-Bois.

Denne dags rejse blev meget besværlig. Det bakkede terræn, der var fuldt af sumpe og opfyldt af omstyrtede træer, gjorde det yderst besværligt at komme frem.

At vejen ikke var meget befærdet, gjorde den blot mere ufremkommelig. Hr. de Lauranay gik temmelig rask til, trods de store anstrengelser for en mand i hans alder. Frøken de Lauranay og min søster var bestemte på ikke at vise nogen svaghed, da de troede, at det var det sidste stykke vej. Men fru Keller kunne ikke mere. Vi måtte understøtte hende, for at hun ikke skulle falde ved hvert skridt. Og dog klagede hun ikke. Selv om legemet var afkræftet, vedblev ånden at være stærk. Jeg tvivlede om, at hun kunne nå målet for vor rejse.

Om aftenen gjorde vi holdt som sædvanligt. Sækken med levnedsmidlerne forsynede os med det nødvendige til at stille sulten, som altid viger for trangen til hvile og søvn.

Da jeg blev ene med Johan, talte jeg til ham om hans moders tilstand, som blev meget foruroligende.

"Hun bliver ved, til hun styrter," sagde jeg, "og hvis vi ikke kan skaffe hende nogle dages hvil ..."

"Jeg ser det nok, Natalis!" svarede Johan. "Ved hvert skridt, min moder gør, er det, som om hun trådte på mit hjerte! Men hvad skal vi gøre?"

"Vi må se at nå den nærmeste landsby, Johan. De og jeg kan bære hende derhen. Østrigerne og preusserne vover sig ikke igennem denne del af skoven, og så må vi vente i et eller andet hus, til der bliver mere ro her på egnen."

"Ja, Natalis, det er det fornuftigste. Men kan vi ikke nå Longwé?"

"Det er alt for langt borte, Johan. Deres moder kan ikke nå derhen."

"Hvor skal vi da gå hen?"

"Jeg foreslår, at vi drejer til højre, tværs igennem skoven, for at nå landsbyen Croix-aux-Bois."

"Hvor langt er det borte?"

"Godt en mils vej."

"Ja, lad os så gå derhen," svarede Johan, "i morgen, så snart solen står op."

Jeg troede fuldt og fast, at det var det bedste, vi kunne gøre, da jeg var overbevist om, at fjenden ikke ville vove sig ind i den nordlige del af Argonner-skoven.

Denne nat tilbragte vi i stor uro på grund af geværsalver og, fra tid til anden, kanonernes tunge drøn. Da denne skydning endnu var fjern og lød bag ved os, antog jeg, tilsyneladende rigtigt, at Clairfayt eller Braunschweig søgte at tage Grand-Pré-

passet, som er den eneste vej, der kunne yde tilstrækkelig bred passage for deres kolonner. Hverken Johan eller jeg kunne gå til ro blot en times tid. Vi måtte stadig være på vor post, skønt vi sad inde i det tætteste af skoven, lidt borte fra stien til Briquenay.

Så snart dagen gryede, brød vi op. Jeg havde hugget nogle grene af, hvoraf vi fremstillede en slags bærebør. En favnfuld tørt hø tillod fru Keller at udstrække sig på den, og med nogen forsigtighed kunne det måske lykkes os at skåne hende for marchens besværligheder.

Men fru Keller forstod, hvilken ny anstrengelse det ville blive for os.

"Nej," sagde hun, "nej, min søn! Jeg har endnu kræfter til at gå."

"Du kan ikke, moder!" svarede Johan.

"Nej, fru Keller," tilføjede jeg, "De kan virkelig ikke! Vi har i sinde at nå den nærmeste landsby, og det er af vigtighed at komme derhen så hurtigt som muligt. Vi er i alle tilfælde i Frankrig og vil nok finde en åben dør!"

Fru Keller gav ikke så let tabt. Hun rejste sig og forsøgte at gøre nogle skridt, men ville være faldet, hvis Johan og min søster ikke havde understøttet hende.

"Fru Keller," sagde jeg så, "det, som vi vil, er frem for alt Deres frelse. I nat er der affyret skud i udkanten af Argonner-skoven. Fjenden er ikke langt borte, men jeg håber, at han ikke kommer fra denne side. I Croix-aux-Bois behøver vi ikke at frygte for at blive overrumplet, men vi må derhen endnu i dag."

Frøken Martha og min søster forenede deres bønner med vore, og hr. de Lauranay mæglede. Fru Keller måtte til sidst give

efter.

Et øjeblik efter lå hun på bærebøren, som Johan og jeg bar. Vi satte os igen i bevægelse og gik forsigtigt hen ad stien til Briquenay, i nordlig retning.

Lad os ikke opholde os ved vejens besværligheder tværs igennem den tætte skov, hvor vi måtte søge de mest farbare gennemgange og hyppigt gøre holdt. Vi kom over det, og ved middagstid, den 15. september, nåede vi Croix-aux-Bois, efter at have gået en halvanden mil, som havde taget 5 timer.

Til min store forbavselse og ærgrelse var landsbyen forladt. Alle beboerne var flygtet, dels til Vouziers, dels til Chêne-Populeux. Hvad var der i vejen?

Vi gik omkring i gaderne. Døre og vinduer var lukkede. Skulle den hjælp, jeg regnede med, udeblive?

"Der ryger det," sagde min søster, idet hun pegede hen mod udkanten af landsbyen.

Jeg løb hen til det lille hus, som røgen steg op fra, og bankede på døren.

En mand viste sig. Han havde et ærligt ansigt – et af disse lothringske bondeansigter, som indgyder sympati. Det måtte være en brav mand.

"Hvad ønsker De?" spurgte han.

"En god modtagelse for mig og mine ledsagere."

"Hvem er De?"

"Franskmænd, som er jaget ud af Tyskland, og som ikke ved, hvor vi skal flygte hen."

"Kom indenfor!"

Denne bonde hed Hans Stenger. Han beboede dette hus tillige med sin svigermoder og sin kone. De havde ikke forladt

byen, fordi hans svigermoder ikke kunne rejse sig fra sin lænestol, da hun i mange år havde været lam.

Hans Stenger fortalte os, hvorfor byen var forladt. Alle pas i Argonner-skoven var blevet besat af franske tropper. Kun det til Croix-aux-Bois var åbent. Derfor ventede man, at de kejserlige ville bemægtige sig det, hvilket varslede store ulykker. Som man ser, havde vor onde skæbne ført os den vej, vi ikke skulle. Og at forlade Croix-aux-Bois, på ny at gå tilbage til Argonner-skovens tykninger, det tillod fru Kellers tilstand ikke mere. Det var endda heldigt, at vi havde truffet på ærlige franskmænd som disse Stengers.

Det var grundskikkelige bønderfolk, som syntes lykkelige ved at kunne hjælpe deres landsmænd i trængslens dage. Naturligvis fortalte vi dem ikke, af hvilken nationalitet Johan Keller var, hvilket kun ville have forviklet situationen.

Den 15. september gik uden uheld, og den 16. retfærdiggjorde ikke den frygt, Hans Stenger havde indgydt os. Om natten hørte vi ikke en gang skydning i skoven. Måske var de koaliserede uvidende om, at Croix-aux-Bois-passet var frit. Da dets snæverhed ville have hindret marchen af en kolonne med proviant- og ammunitionsvogne, måtte de i alle tilfælde hellere søge at erobre Grand-Pré eller Islettes-passet. Vi fik derfor atter håb. Hvilen og plejen begyndte også at bringe en synlig forbedring i fru Kellers tilstand. Den modige kone! Det var den fysiske kraft, hun manglede, og ikke den moralske!

Forbandede skæbne! Om eftermiddagen den 16. begyndte der at vise sig nogle mistænkelige ansigter i landsbyen, disse hønsekræmmere, som roder rundt omkring hønsegårdene. Uden tvivl var der også nogle tyveknægte mellem dem. Det var

kun alt for let at se, at de tilhørte den tyske race, og at de fleste drev spionhåndværket.

Til vor store forskrækkelse måtte Johan skjule sig, af frygt for at blive genkendt. Da det kunne synes familien Stenger besynderligt, var jeg næsten bestemt på at sige alt, men hen ad klokken 5 om eftermiddagen kom Hans Stenger ind og råbte: "Østrigerne! – Østrigerne!"

Flere tusinde mand med hvide veste, med chakoter med høje metalplader og tvehovedede ørne – de kejserlige – rykkede virkelig frem gennem passet Croix-aux-Bois, som de havde fulgt fra landsbyen Boult. Uden tvivl havde nogle spioner fået at vide, at vejen var fri. Hvem ved, om det ikke kunne lykkes hele arméen at komme igennem der?

Ved Hans Stengers råb, var Johan igen kommet ind i det værelse, hvor hans moder lå.

Jeg ser ham endnu. Han stod foran ildstedet. Han ventede! – Hvad ventede han på? – At enhver udvej spærredes for ham? Blev han fange hos østrigerne, skulle preusserne nok fordre ham udleveret, og det var døden for ham.

Fru Keller rejste sig op i sengen.

"Johan," sagde hun, "flygt – flygt øjeblikkelig!"

"Uden dig, moder!"

"Ja, jeg ønsker det!"

"Flygt, Johan," sagde frøken Martha. "Din moder er min! – Vi skal ikke forlade hende!"

"Martha!"

"Ja, jeg ønsker det også!"

Overfor disse to viljer var der ikke andet at gøre end adlyde. Larmen fordobledes. Den forreste del af kolonnen udbredte sig

i landsbyen, og snart ville østrigerne bemægtige sig Hans Stengers hus.

Johan kyssede sin moder og frøken Martha og forsvandt.

Derefter hørte jeg fru Keller mumle:

"Min søn! – Min søn! – ene – i dette land, som han ikke kender! – Natalis!"

"Natalis!" gentog frøken Martha, idet hun pegede mod døren.

Jeg forstod, at disse to stakkels kvinder ventede sig noget af mig.

"Farvel!" sagde jeg til mig selv.

Et øjeblik efter var jeg ude af landsbyen.

21

Adskilte, efter en tre ugers rejse, som lidt mere held ville have givet et godt udfald! Adskilte nu, da der var sikker frelse for os nogle mil borte! Adskilte, med den frygt aldrig mere at skulle gense hinanden!

Og disse to kvinder, som var ladt tilbage i en bondegård, i en af fjenden besat landsby, og som ikke havde anden forsvarer end en olding på 70 år!

Skulle jeg for resten ikke være blevet hos dem?

– Men, når jeg tænkte på flygtningen, midt inde i denne skrækkelige Argonner-skov, som han ikke kendte, kunne jeg så nøle med at slutte mig til Johan, for hvem jeg ville være så nyttig? For hr. de Lauranay og hans ledsagere gik kun friheden tabt – håbede jeg i det mindste. Men for Johan gjaldt det livet. Alene denne tanke havde holdt mig tilbage, hvis jeg var blevet fristet til at vende tilbage til Croix-aux-Bois.

Jeg skal for resten fortælle Dem, hvad der var passeret, og hvorfor denne landsby blev oversvømmet den 16.

De erindrer, at det ene af Argonner-skovens fem pas, Croix-aux-Bois, var forblevet ubesat af franskmændene.

Men for at sikre sig mod enhver overrumpling havde Dumouriez sendt en oberst med to eskadroner og to bataljoner hen til udgangen af dette pas, hen imod Longwé til. Det var for langt borte fra Croix-aux-Bois, til at Hans Stenger kunne vide besked om det, og for resten var man så overbevist om, at de kejserlige ikke ville vove sig igennem dette pas, at man ingen

ting gjorde for at forsvare det. Der blev hverken lavet forhugninger eller palisader. Og overbevist om, at intet truede Argonner-skoven herfra, bad obersten om at måtte sende en del af sine tropper til hovedkvarteret – hvilket blev ham tilstået.

Så var det, at østrigerne, der var mere betænksomme, havde sendt nogle folk hen at undersøge passagen. Det var grunden til dette besøg af en hob tyske spioner, som viste sig i Croix-aux-Bois, samt til, at passet var blevet besat. Således var, i følge en falsk beregning, en af Argonner-portene åben ud mod Frankrig.

Så snart som Braunschweig erfarede, at Croix-aux-Bois-passet var forblevet frit, gav han ordre til at besætte det. Og dette skete i samme øjeblik, som han hindredes i at rykke ud på Champagnes sletter og derfor beredte sig til at trække sig tilbage mod Sedan for at komme nord om Argonner-skoven. Men når han var herre over Croix-aux-Bois, kunne han – ganske vist ikke uden forhindringer – trænge frem gennem dette pas, og han afsendte derfor en østrigsk kolonne tillige med de emigrerede under prinsen af Lignys kommando.

Den franske oberst og hans folk, der blev overrumplede ved dette angreb, måtte vige og trække sig tilbage mod Grand-Pré. Fjenden var herre over passagen.

Alt dette skete i det øjeblik, da vi blev nødt til at tage flugten. Senere forsøgte Dumouriez at rette denne alvorlige fejl, ved at afsende general Chazot med to brigader, seks eskadroner og fire ottepundige kanoner, for at han kunne jage østrigerne bort, inden de fik forskanset sig.

Uheldigvis var Chazot ikke i stand til at operere den 14. og heller ikke den 15. Da han gjorde et angreb om aftenen den 16.,

var det allerede for sent.

Selv om han virkelig i begyndelsen trængte østrigerne tilbage fra passet, ja endog dræbte prinsen af Ligny, måtte han dog snart udholde et angreb af overlegne kræfter. Trods hans heltemodige anstrengelser var Croix-aux-Bois-passet definitivt tabt.

Det var et beklageligt uheld for Frankrig, og jeg vil tilføje for os, for uden denne sørgelige forseelse ville vi allerede den 15. have kunnet være midt blandt franskmændene.

Nu var det ikke mere muligt. Chazot, der så sig afskåret fra hovedkvarteret, trak sig tilbage mod Vouziers, mens Dumouriez, der havde besat Chêne-Populeux og frygtede for at blive omringet, rykkede tilbage mod Attigny.

Den franske grænse lå altså åben for de kejserliges kolonner. Dumouriez risikerede at blive afskåret og tvunget til at strække våben.

Og så var der ikke flere hindringer af betydning for fjenderne mellem Paris og Argonner-skoven.

Johan Keller og jeg måtte indrømme, at vi var i en slem klemme.

Et øjeblik efter at jeg havde forladt Hans Stengers hus, havde jeg mødt Johan inde i det tætteste af skoven.

"Er det Dem, Natalis?" udbrød han.

"Ja – det er mig."

"Og Deres løfte: Aldrig at forlade hverken Martha eller min moder!"

"Vent lidt, Johan, og hør mig!"

Så fortalte jeg ham alt, at jeg kendte Argonner-skoven, hvis udstrækning og beliggenhed han ikke havde idé om, at fru

Keller og frøken Martha så at sige havde givet mig ordre til at følge ham, og at jeg ikke havde nølet ...

"Og hvis jeg har gjort noget ondt derved, Johan," tilføjede jeg, "så gid Gud straffe mig."

"Kom da!"

Nu gjaldt det ikke mere om at følge passet til udkanten af skoven. Østrigerne kunne styrte sig frem fra Croix-aux-Bois-passet, ja endog fra stien til Briquenay, så det var nødvendigt, at vi styrede lige mod sydvest for at komme over Aisne-linjen.

Vi gik i denne retning, til det blev mørkt. At vove sig ud i mørket var ikke rådeligt, for hvordan skulle man orientere sig? Vi gjorde holdt for natten.

I løbet af de første timer vedblev der at lyde geværskud i mindre end en halv mils afstand. Det var de frivillige ved Longwé, som forsøgte at tilbageerobre passet fra østrigerne, men da de ikke var stærke nok, blev de tvunget til at sprede sig. Uheldigvis kastede de sig ikke tværs igennem skoven, hvor vi kunne have mødt dem og fået at vide, at Dumouriez havde sit hovedkvarter ved Grand-Pré. Vi ville have ledsaget dem. Som jeg senere fik at vide, havde jeg dér truffet mit brave picardiske regiment, som havde forladt Charleville for at forene sig med mellemarméen. Ved Grand-Pré var Johan og jeg midt imellem vore venner, dér var vi frelst, og vi ville have kunnet tænke over, hvad der var at gøre for vore kæres frelse, der var efterladt i Croix-aux-Bois.

Men de frivillige havde forladt Argonner-skoven og rykkede frem langs med Aisne for at nå hovedkvarteret.

Natten blev slem. Der faldt en fin støvregn, som trængte igennem lige til skindet. Vore klæder, der var revet i stykker af

tornekrattet, hang i laser. Det var især vore støvler, som truede med at lade os gå på de nøgne fødder. Vi ville måske blive reducerede til at gå på vor "kristenhed", som man siger i min fødeby. Kort sagt, vi var gennemblødte, for regnen strømmede ned gennem løvet, og jeg havde forgæves søgt et hul, hvor vi kunne sidde i ly. Føj hertil vor frygt, geværskuddene, der var så nær, at jeg et par gange troede at se glimtet, og den angst hvert øjeblik at høre det preussiske *hurra!* Vi måtte derfor flygte dybere ind i skoven af frygt for at blive nappet. Ak, elendighed og krudtstøv! Hvor det dog varede længe inden dagen kom.

Så snart morgenrøden viste sig, fortsatte vi vort løb tværs igennem skoven. Jeg siger løb, for vi gik så hurtigt som jordbundens natur tillod, mens jeg søgte at orientere mig så godt jeg kunne, ved hjælp af den opgående sol.

Desuden havde vi ingen ting i maven, og sulten plagede os. Da Johan flygtede fra Hans Stengers hus, havde han ikke fået tid til at medtage levnedsmidler, og jeg, der var løbet som en gal – så bange var jeg for at østrigerne skulle afskære mig retræten – havde ikke forsynet mig bedre. Vi var derfor nødt til at danse foran buffeten, sådan som man gør, når man er tom. Selv om kragerne, spurvehøgene og mange småfugle, især kærnebiderne i hundredvis flagrede omkring mellem træerne, var det kun sjældent at man så noget vildt. Hist og her sås et hareleje eller nogle høns, som smuttede ind mellem buskadset. Og hvordan skulle man fange dem? Heldigvis er der mange kastanjetræer i Argonner-skoven, og på den årstid manglede det ikke på kastanjer. Jeg stegte nogle i asken, efter at jeg havde tændt en bunke kvas ved hjælp af lidt krudt. Det forhindrede os i fuldstændig at bukke under for sulten.

Natten kom – en kold og mørk nat. Skoven var så tæt, at vi kun med møje banede os vej, men udkanten af skoven kunne ikke være langt borte. Man hørte geværskuddene fra blænkerne, som strejfede om langs med Aisne, men alligevel behøvede vi endnu en 24 timer, førend vi kunne finde ly på den anden side af floden, enten i Vouziers, eller i en af landsbyerne på den venstre flodbred.

Jeg vil ikke omtale vore anstrengelser. Vi havde ikke tid til at tænke på dem. Trods det, at min hjerne pintes af tusinde ængstelser, følte jeg mig søvnig den aften og lagde mig ved foden af et træ. Jeg husker, at i det øjeblik, mine øjne lukkede sig, tænkte jeg på oberst von Grawerts regiment, som havde efterladt henved tredive af sine døde i lysningen nogle dage tidligere. Dette regiment tillige med dets oberst og officerer sendte jeg Satan i vold, hvilket jeg også drømte, det gik.

Da morgenen kom, så jeg nok, at Johan ikke havde luffet et øje. Han tænkte næppe på sig selv – jeg kendte ham tilstrækkeligt til at være vis på det. Men han forestillede sig sin moder og frøken Martha i dette hus i Croix-aux-Bois, i østrigernes magt og udsatte for så mange fornærmelser, måske behandlet på en rå måde, og det pinte hans hjerte.

Kort sagt, denne nat var det Johan, som havde våget. Og jeg må have sovet meget hårdt, for geværsalverne drønede endnu i nærheden; men da jeg ikke vågnede, lod Johan mig sove.

Netop som vi stod i begreb med at drage afsted igen, standsede Johan mig og sagde:

"Natalis, hør mig!"

Han havde udtalt disse ord i en tone, som tydede på, at hans beslutning var fattet. Jeg så godt, hvad han sigtede til og

svarede uden at høre mere:

"Nej, Johan, jeg vil ikke høre på Dem, hvis det er om skilsmisse, De vil tale til mig."

"Natalis," vedblev han, "det er af hengivenhed for mig, at De har villet følge mig."

"Lad gå!"

"Så længe det kun drejede sig om anstrengelser, sagde jeg intet. Nu er der fare på færde. Hvis jeg bliver fanget, og hvis man fanger Dem sammen med mig, vil man ikke skåne Dem. Det bliver døden for Dem ... og det kan jeg ikke modtage, Natalis. Rejs derfor ... Se at komme over grænsen ... Jeg skal forsøge det samme, men hvis vi ikke ser hinanden mere ..."

"Johan," svarede jeg, "det er på høje tid at komme afsted. Vi bliver frelst eller vi dør sammen."

"Natalis ..."

"Jeg sværger Dem til, at jeg ikke forlader Dem!"

Så gik vi. De første timer om morgenen var der megen larm. Kanonerne drønede midt imellem geværernes knitren. Det var et nyt angreb på Croix-aux-Bois-passet – et angreb, som ikke lykkedes på grund af fjendens alt for store overlegenhed.

Henimod kl. 8 blev alt stille – man hørte ikke en gang et eneste bøsseknald. Det var en skrækkelig usikkerhed for os, for der var ikke spor af tvivl om, at der var leveret et slag i passet. Men med hvilket resultat? Skulle vi vende tilbage, tværs igennem skoven? Nej! Instinktivt følte jeg, at det ville have været at udlevere sig. Vi måtte fortsætte fremad, fortsætte uafbrudt, marcherende i retning af Vouziers.

Om middagen spiste vi stadig ikke andet end nogle kastanjer, som vi stegte i asken. Underskoven var så tæt, at vi næppe

nåede 500 skridt fremad i timen. Desuden blev vi grebet af en pludselig frygt, skud lød til højre og til venstre, og stormflokken kimede i alle landsbyer i Argonner-skoven.

Aftenen kom. Vi kunne ikke være en mil borte fra floden Aisne, og hvis ingen hindringer standsede os, ville vi den næste dag være i sikkerhed på den anden side floden, som vi behøvede at følge en times tid langs den højre flodbred for at nå broerne ved Senuc eller Grand-Ham, som hverken Clairfayt eller Braunschweig endnu var herre over.

Henimod kl. 8 havde vi gjort holdt, og søgte så godt vi kunne at sikre os mod kulden.

Vi hørte kun regnens plasken på bladene; alt var roligt i skoven og jeg ved ikke, hvorfor jeg fandt noget foruroligende i denne ro.

Pludselig lød der stemmer i nogle snese skridts afstand, og Johan greb min hånd.

"Ja," lød det, "vi har været på sporet af ham lige siden Croix-aux-Bois!"

"Han kan ikke undslippe os!"

"Men ingen af de 1000 floriner til østrigerne!"

"Nej! – Nej! – Kammerater!"

Jeg mærkede Johans hånd, som stærkere trykkede min.

"Det er Buchs stemme!" hviskede han mig i øret.

"De slyngler!" svarede jeg. "De er måske en fem-seks stykker! – Lad os ikke vente på dem!"

Derpå lod vi os glide ud af vort skjul, idet vi krøb midt igennem buskadset.

Lyden af en gren, som knækkede, forrådte os pludselig, og næsten i samme øjeblik oplyste et skud underskoven. Man

havde bemærket os.

"Kom, Johan, kom!" råbte jeg.

"Ikke førend jeg har knust hovedet på en af disse skurke."

Og han affyrede sin pistol i retning af gruppen, som styrtede frem imod os.

Jeg tror nok, at en af disse snaphaner faldt; men jeg havde andet at bestille end at overbevise mig om dette.

Vi løb så hurtigt, vore ben kunne bære os. Jeg følte, at Buch og hans kammerater var i hælene på os, og vore kræfter var udtømte!

Et kvarter efter faldt banden – en fem-seks bevæbnede karle – over os.

I næste øjeblik blev vi kastet til jorden, vore hænder bagbundne, og under hyppige slag blev vi stødt fremad.

En time efter var vi i hænderne på østrigerne, der lå ved Longwé, derpå indespærrede og bevogtede i et hus i landsbyen.

22

Var det tilfældet alene, som havde ledet Buch på sporet af os? Jeg var tilbøjelig til at tro det, for i nogen tid havde tilfældet ikke mere vist sig som vor ven. Men senere fik vi at vide – hvad vi ikke den gang kunne vide – at siden vort sidste sammenstød, havde den unge Buch ikke standset sine eftersøgninger, mindre for at hævne sin broders død, som man nok kan tænke, end for at vinde prisen: de 1000 floriner. Om han end havde tabt vort spor den aften, da vi satte tværs igennem skoven, så havde han fundet det igen i landsbyen Croix-aux-Bois, for han var en af disse spioner, som trængte derind den 16. om eftermiddagen. Hos Stengers genkendte han hr. og frøken de Lauranay, fru Keller og min søster. Han erfarede, at vi nylig havde forladt dem og at vi ikke kunne være langt borte. En fem-seks slyngler af samme slags forenede sig med ham og satte skyndsomst efter os. Man kender resten.

Nu blev vi bevogtet på en sådan måde, at vi nok skulle lade være at flygte, mens vi ventede på, at vor skæbne skulle afgøres – hvilket hverken kunne vare længe eller være tvivlsomt – og som man siger, havde vi ikke andet at gøre end skrive til familien.

Allerførst undersøgte jeg det værelse, som tjente os til fængsel. Det indtog halvdelen af stueetagen i et lavt hus. To vinduer over for hinanden oplyste det til gaden foran og til gården bagved.

Uden tvivl skulle vi ikke gå ud af dette hus uden for at blive ført til døden: Johan, under den dobbelte anklage, for at have banket en officer og at være deserteret i krigstid; jeg anklaget for at være hans medskyldige og sandsynligvis for spioneri i min egenskab af franskmand.

"Denne gang er det enden!" hørte jeg Johan mumle.

Jeg sagde intet. Jeg tilstår, at min sædvanlige stærke tillid var blevet stærkt rystet, og situationen syntes mig fortvivlet.

"Ja, det er enden!" gentog Johan. "Og hvad gjorde det, hvis min moder, hvis Martha, hvis alle de, som vi har kær, var udenfor fare. Men hvad skal der blive af dem, når vi er borte? Er de endnu i landsbyen i østrigernes magt?"

Hvis vi antog, at de ikke var blevet slæbt bort, var de i virkeligheden ikke langt væk fra os, for der er næppe halvanden mil mellem Croix-aux-Bois og Longwé. Blot de dog ikke havde fået noget at vide om vor arrestation!

Jeg tænkte ikke så lidt på dette, som jeg frygtede frem for alt. Det ville være et dødeligt slag for fru Keller. Ja, jeg ønskede næsten, at østrigerne havde ført dem hen til deres forposter på den anden side Argonner-skoven. Men fru Keller var næppe til at flytte med, og hvis man tvang hende til at begive sig på vej igen, hvis hun ingen pleje fik!

Natten forløb uden at der skete nogen forandring i vor stilling. Hvilke sørgelige tanker går ikke igennem vor hjerne, når døden er så nær! Det er i sådanne øjeblikke, at vort liv passerer revy for vore øjne!

Jeg må tilføje, at vi led meget af sult, da vi i to dage ikke havde spist andet end kastanjer. Man havde ikke en gang tænkt på at bringe os næringsmidler. Gid Fanden havde denne Buch,

for hvem vi havde en værdi af 1000 floriner, så han kunne nok føde os for den pris!

Ganske vist havde vi ikke set ham igen, da han uden tvivl var rejst hen for at underrette preusserne om sin fangst. Jeg tænkte derfor, at det muligvis ville tage nogen tid, for det var østrigerne, som bevogtede os, men det var preusserne, som skulle afgøre vor skæbne. Enten ville de komme til Croix-aux-Bois, eller vi ville blive ført til deres hovedkvarter, hvorved der nok kunne opstå nogle forsinkelser, med mindre der blev givet ordre til, at eksekutionen skulle finde sted i Longwé. Men hvad der end skete, så var det dog ikke nødvendigt at lade os dø af sult!

Om morgenen, omtrent klokken 7 åbnedes døren, og en bluseklædt marketender bragte os en skål suppe – næsten det bare vand – tilligemed et stykke opblødt brød. Kvantiteten erstattede kvaliteten. Vi havde ingen ret til at være kræsne, og jeg var så sulten, at jeg kun tyggede og slugte det.

Jeg ville have udspurgt denne marketender for at få at vide, hvad der skete ved Longwé og især ved Croix-aux-Bois, om man talte om at preusserne nærmede sig, om deres hensigt var at tage dette pas for at komme igennem Argonner-skoven, kort sagt, om hvordan sagerne stod. Men jeg kunde ikke tilstrækkeligt tysk til at gøre mig forståelig eller blive forstået, og Johan, der var hensunken i sine refleksioner, forholdt sig tavs. Jeg ville ikke forstyrre ham, og derfor var det umuligt at tale med marketenderen.

Denne morgen skete intet nyt. Man bevogtede os stadig, men tillod os dog at spadsere i den lille gård, hvor østrigerne betragtede os med mere nysgerrighed end sympati. Jeg søgte at

gøre gode miner til slet spil og vandrede omkring med hænderne i lommen, idet jeg fløjtede de lystigste marcher fra det kongelige picardiske regiment.

Og havde jeg ikke snarere burdet sige til mig selv:

"Fløjt kun, stakkels fangne drossel! Din fløjten er dog snart forbi!"

Om middagen fik vi atter suppe og brød. Vor kost var ikke meget forskelligartet, og jeg ønskede næsten hellere kastanjerne, men vi måtte være tilfredse. Desuden syntes marketenderen med sit ilderansigt at sige: Det er alt for godt til jer!

Guds død! Jeg kunne gerne have kastet ham skålen i hovedet! Men det var nok bedst ikke at kaste sin mad bort og styrke sig for ikke at synke sammen i sidste øjeblik.

Det lykkedes mig endog at få Johan til at dele dette magre måltid med mig. Han forstod mine grunde og spiste lidt, men han tænkte på noget ganske andet. Hans tanke var et andet sted, der ovre i Hans Stengers hus, hos hans moder og hans brud. Han nævnede dem ved navn og kaldte på dem. I en slags vanvid styrtede han sig undertiden imod døren, som for at løbe ud og forene sig med dem. Men døren var stærkere end han, og han sank sammen. Om han end ikke græd, var det ikke mindre trøsteligt at se ham, og tårerne ville have lettet ham. Men han kunne ikke græde, og det pinte mit hjerte.

På den tid passerede nogle geledder soldater forbi os, uden orden, med bøssen som de selv ville, og efter dem nogle andre kolonner, som marcherede igennem Longwé. Såvel trompeterne som trommeslagerne tav. Fjenden gled forbi uden støj for at nå Aisne-linjen. Flere tusinde mand drog forbi, og jeg

ville gerne have haft at vide, om det var østrigere eller preussere. For resten hørtes der ikke mere et eneste geværskud på den vestlige side af skoven. Porten til Frankrig stod vidt åben ... man forsvarede den ikke en gang!

Hen imod klokken 6 om aftenen kom en rode soldater ind i vort værelse. Denne gang var det preussere. Og det, som især pinte mig, var, at jeg på uniformen genkendte Livregimentet, som var kommet til Longwé efter sit sammenstød med de frivillige i Argonner-skoven.

Man lod os træde udenfor, efter at have bundet vore hænder på vor ryg.

Johan henvendte sig til korporalen, som havde kommandoen.

"Hvor skal vi føres hen?" sagde han.

Som svar satte denne slyngel os udenfor med et stød af geværkolben. Vi lignede nogle sølle djævle, som man ville henrette uden lov og dom. Og dog var jeg ikke blevet grebet med våben i hånd! Men sig kun sligt til den slags barbarer! De griner en op i næsen som nogle ulaner.

Vor rode fulgte vejen til Longwé, som går hen imod udkanten af skoven og lidt udenfor landsbyen forener sig med vejen til Vouziers.

Efter nogle hundrede skridt standsede man midt i en lysning, hvor Livregimentet camperede.

Nogle øjeblikke efter blev vi stillet foran oberst von Grawert, som nøjedes med at se på os uden at sige et eneste ord. Derpå drejede han sig om og gav hele regimentet tegn til afmarch.

Jeg forstod nu, at man ville føre os for en krigsret, at man ville iagttage nogle formaliteter med at jage os et dusin kugler i brystet, hvilket øjeblikkelig ville være blevet gjort, hvis

regimentet var forblevet ved Longwé. Men det lod til, at tiden var kostbar, og at de koaliserede måtte skynde sig, hvis de ville komme franskmændene i forkøbet ved Aisne.

Dumouriez havde fået at vide, at de kejserlige var herrer over Croix-aux-Bois-passet, og havde derfor sat en ny plan i udførelse. Denne plan var at rykke fremad langs den venstre udkant af skoven hen i højde med Islettes-passet for at understøtte Dillon, som holdt det besat.

På denne måde ville vore soldater komme til at stå lige over for Clairfayts kolonner, som kom fra grænsen, og Braunschweigs kolonner, som kom fra den anden side. Man kunne virkelig belave sig på at se preusserne marchere gennem Argonner-skoven, så snart som der brødes op fra lejren ved Grand-Pré, for at afskære vejen til Châlons.

Derfor havde Dumouriez forladt sit hovedkvarter uden støj om natten, mellem den 15. og 16. Efter at være gået over de to broer over Aisne, standsede han med sine tropper på højderne ved Autry, omkring fire mil fra Grand-Pré. Trods et par paniske forskrækkelser, som et øjeblik bragte uorden blandt vore soldater, vedblev han dog derfra at marchere hen imod Dammartin-sur-Hans, for at nå stillingerne ved Sainte-Menehould, der ligger ved den yderste ende af Islettes-passet.

På samme tid som preusserne søgte at komme ind i Argonne gennem Grand-Pré-passet, tog Dumouriez alle mulige forholdsregler for at lejren ved Epine, der ligger ved vejen til Châlons, ikke skulle blive taget, i tilfælde af at fjenden angreb den, i stedet for at kæmpe sig tilbage til Sainte-Menehould.

Samtidig fik generalerne Beurnonville, Chazot og Dubouquet ordre til at forene sig med Dumouriez, og denne fik

Kellermann, som var rejst fra Metz den 4., til at fremskynde sin march.

Hvis alle disse generaler mødte præcis, ville Dumouriez have mere end 35.000 mand og kunne holde de kejserlige stangen.

Braunschweig og hans preussere havde virkelig nølet nogen tid inden de definitivt havde lagt deres feltplan. Endelig bestemte de sig til at rykke igennem Grand-Pré, at marchere ind i Argonner-skoven for at bemægtige sig vejen til Châlons, at omringe den franske armé ved Sainte-Menehould og tvinge den til at strække våben.

Dette var grunden til, at Livregimentet så hurtigt havde forladt Longwé, og til at vi rykkede tilbage langs Aisne.

Det var et afskyeligt vejr med tåge og regn. Vejene var bundløse, og skidtet stænkede os helt op på ryggen. At marchere sådan med bagbundne hænder er virkelig pinefuldt, og man havde gjort meget bedre i at skyde os øjeblikkelig.

Og disse preussere skånede os ikke synderligt for dårlig behandling. De fornærmelser, de kastede os i ansigtet! Det var værre end skidtet!

Og så denne Franz von Grawert, som ti gange kom for at forhåne os lige op i vort åbne ansigt! Johan kunne ikke beherske sig. Hans hænder kløede under båndene efter at gribe løjtnanten i struben og kvæle ham som et skadeligt dyr!

Vi rykkede frem langs med Aisne i stormskridt. Med vand til knæene måtte vi vade igennem bækkene Dormoise, Tourbe og Vionne. Der blev ikke holdt nogen hvil, for at man kunne komme tidsnok til at besætte højderne ved Sainte-Menehould, men kolonnen kunne ikke gå særlig hurtigt. Hyppigt sank vi ned i moradset, og når preusserne stod lige over for

Dumouriez, kunne man håbe, at franskmændene allerede havde forenet sig ved Islettes-passet.

Således vedblev vi at gå til klokken 10 om aftenen. Der blev kun uddelt få levnedsmidler, og når preusserne selv manglede, kan man nok tænke, hvor meget der blev til overs til to fanger, som de slæbte med sig lige som et par dyr!

Johan og jeg kunne næppe tale med hinanden, og hvert ord vi vekslede blev også belønnet med et kolbestød. Disse folk er virkelig af en grusom race. Uden tvivl ville de behage løjtnant Franz, og det lykkedes dem kun alt for godt!

Natten mellem den 19. og 20. september blev en af de mest pinefulde, vi indtil da havde tilbragt. Vort ophold i Argonner-skovens krat, da vi endnu var flygtninge, var langt at foretrække. Førend daggry nåede vi endelig, til venstre for Sainte-Menehould, en slags moseagtigt terræn. Der blev slået lejr i to fod dynd; og der blev ikke tændt ild, da preusserne ikke ville give deres nærværelse til kende.

En forpestet stank steg op fra denne masse af sammenstuvede mennesker. Man kunne tage mere af den ind med næsen end med en skovl, som man siger.

Endelig gryede det mod dag – den dag, da kampen uden tvivl skulle stå. Det kongelige picardiske regiment var der måske, og jeg kunne ikke være i geleddet mellem mine kammerater!

Der var et stærkt røre af kommende og gående gennem kantonnementet. Stafetter og adjudanter krydsede hvert øjeblik mosen. Trommerne buldrede og trompeterne skingrede. Man hørte også nogle skud til højre …

Endelig! Franskmændene var kommet preusserne i forkøbet ved Sainte-Menehould!

Klokken var næsten 11, da en rode soldater kom og hentede Johan og mig. Først blev vi ført hen foran et telt, hvor der sad en fem-seks officerer, blandt hvilke oberst von Grawert førte forsædet. Ja, han præsiderede i egen person i denne krigsret.

Det varede kun kort. Først en simpel formalitet for at bevise vor identitet, hvorefter Johan Keller, der allerede var dømt til døden for at have slået en officer, dømtes til døden for anden gang som desertør, og jeg som fransk spion!

Der var ikke noget at diskutere om, og da obersten havde tilføjet, at henrettelsen straks skulle finde sted, udbrød jeg:

"Leve Frankrig!"

"Leve Frankrig!" gentog Johan Keller.

23

Denne gang var det nok forbi. Man kan gerne sige, at geværløbene var rettet mod os. Vi ventede kun på kommandoen: "Fyr!" Nu vel, Johan Keller og Natalis Delpierre forstod at dø!

Uden for teltet stod den afdeling soldater, som skulle skyde os – en ti-tolv mand af Livregimentet under en løjtnants kommando.

Man havde ikke bundet hænderne på os igen. Hvad skulle det også være godt for? Vi kunne ikke flygte. Sandsynligvis kun nogle skridt og så – mod en mur eller ved foden af et træ – ville vi falde for de preussiske kugler. Ak! Hvad ville jeg ikke have givet for at dø i ærlig kamp, ramt af tyve sabelhug eller gennemboret af en kanonkugle! At modtage døden uden at kunne forsvare sig, det er hårdt!

Johan og jeg gik tavse. Han tænkte på Martha, som han ikke skulle se mere, på sin moder, som dette sidste slag ville dræbe.

Jeg tænkte på min søster Irma, på min anden søster Firminie, på alle dem, der var tilbage af vor familie! – Jeg så min fader, min moder, min fødeby, alle dem, jeg havde kær, mit regiment, mit fædreland! ...

Hverken den ene eller den anden af os så, hvor soldaterne førte os hen. Det var for resten af mindre betydning, om det var her eller dér. Vi skulle skydes ned som hunde! Ha! Det var til at blive rasende over!

Da jeg nu selv fortæller Dem dette, og da jeg har skrevet denne fortælling med min egen hånd, er det klart, at jeg har undgået døden. Men selv om jeg havde haft en forfatters hele opfindelsesevne, ville det have været mig komplet umuligt at forestille mig, hvad der skulle blive enden på denne fortælling. De skal snart få det at se.

Omkring 50 skridt længere fremme skulle vi marchere igennem Livregimentet. Alle kendte Johan Keller, men der var ikke en følelse af medlidenhed for ham – denne medlidenhed, som man ellers altid føler for dem, der skal dø! Hvilke naturer! De var værdige nok, disse preussere, til at stå under Grawert'ernes kommando! Løjtnanten så os og betragtede Johan, som gengældte hans blik, hos den ene var det en tilfredsstillet hævnfølelse, hos den anden var det foragt ...

Et øjeblik troede jeg, at denne slyngel ville ledsage os. Jeg spurgte virkelig mig selv, om *han* skulle kommandere: Fyr! Men en trompet-appel lød – han forsvandt mellem soldaterne.

Vi drejede nu om ved en af disse højder, som hertugen af Braunschweig nylig havde besat. Disse højder, som rager op over den lille by og omgiver den i en afstand af tre fjerdingvej, kaldes Månebjergene. Ved foden af dem går vejen til Châlons. Hvad franskmændene angår, så havde de besat klipperne i nærheden.

Ved foden af klipperne bredte sig talrige kolonner, der var rede til at klatre op til vore stillinger for at beherske Sainte-Menehould. Hvis det lykkedes for preusserne, ville Dumouriez være i en slem forlegenhed overfor en overlegen fjende, som kunne tilintetgøre ham med deres geværsalver.

Havde vejret været klart, kunne jeg have set de franske uniformer oppe på højderne, men alt forsvandt endnu i en tæt tåge, som solen ikke havde kunnet splitte. Man hørte allerede nogle skud, men kunne næppe se glimtet.

Skulle man tro det? Jeg havde endnu håb, eller rettere, jeg tvang mig til ikke at fortvivle.

Og dog, hvilken sandsynlighed var der for, at vi kunne få hjælp fra den side, hvor man førte os hen? Alle tropperne, som Dumouriez havde kaldt sammen, lå under hans kommando omkring Sainte-Menehould. Men hvad skal man sige? Man har en sådan lyst til at undgå døden, at man fostrer slige ideer!

Klokken var omtrent et kvarter over 11. Middagsklokken, den 20. september, skulle aldrig kime for os!

Vi var ved målet. Afdelingen havde lige forladt landevejen til Châlons, til venstre. Tågen var endnu for tæt til, at genstandene kunne ses i en hundrede fods afstand, men man mærkede dog, at solen snart ville splitte den.

Vi var kommet ind i en lille skov, hvor dødsdommen skulle fuldbyrdes, og som vi ikke mere skulle gå ud af.

I det fjerne hørtes trommehvirvler og trompetsignaler, blandet med artilleriets torden og infanteriets geværsalver.

Jeg søgte at blive klog på, hvad der gik for sig, ret som om det kunne interessere mig i et sådant øjeblik. Jeg lagde mærke til, at skuddene kom fra højre og at de syntes at nærme sig. Kæmpedes der måske på vejen til Châlons? Var en kolonne rykket ud af lejren for at angribe preusserne i flanken? Jeg kunne ikke regne det ud.

At jeg fortæller Dem dette med en vis nøjagtighed, beror på, at jeg vil lade Dem få et indblik i min sjæls-stemning i dette

øjeblik. Hvad enkelthederne angår, så har jeg bevaret dem i min erindring. Man glemmer ikke sligt. For mig er det, som om det var sket i går.

Vi var lige gået ind i den lille skov. Efter et hundrede skridt standsede afdelingen foran en forhugning af træer.

Det var på dette sted, at Johan og jeg skulle dø for kuglerne.

Den kommanderende officer – en mand med et barsk ansigt – lod gøre holdt. Soldaterne stillede sig i geled, og jeg hører endnu deres geværkolber støde mod jorden, da de satte geværet ved fod.

"Her er det," sagde officeren.

"Godt!" svarede Johan Keller.

Han talte med fast stemme, hævet pande og sikkert blik.

Derpå nærmede han sig mig og tiltalte mig i dette franske sprog, han elskede så højt, og som jeg skulle høre for sidste gang.

"Natalis," sagde han, "vi skal dø! Min sidste tanke gælder min moder og, næst hende, Martha, som jeg elsker højest i verden. De stakkels kvinder! Himlen være dem nådig! De, Natalis, må tilgive mig."

"Skal jeg tilgive Dem, Johan?"

"Ja, da det er mig, som ..."

"Johan," svarede jeg, "jeg har intet at tilgive Dem. Hvad jeg har gjort, har jeg gjort af fri vilje, og det vil jeg gøre endnu. Lad mig omfavne Dem og lad os dø som tapre mænd!"

Vi faldt i hinandens arme.

Og jeg glemmer aldrig, med hvilken holdning Johan Keller så vendte sig om imod officeren og med fast stemme sagde:

"De har at befale!"

Officeren gav et tegn. Fire soldater trådte ud af rækken, puffede os frem bagfra og førte os begge to hen til foden af et træ. Vi skulle rammes af samme skud og falde på én gang. Nå, det var også det, jeg holdt mest af!

Jeg erindrer, at det var et bøgetræ. Jeg ser det endnu med helt afskallet bark. Tågen begyndte at fordele sig, og man skimtede de andre træer.

Johan og jeg stod op, vi holdt hinanden i hånden og så stift på afdelingen.

Officeren fjernede sig lidt, og jeg hørte lyden af geværhanerne, som man spændte. Jeg trykkede Johan Kellers hånd, og jeg kan forsikre Dem, at den ikke skælvede i min.

Soldaterne lagde bøsserne til kinden. Ved første kommandoord skulle de sænke dem, ved andet skulle de give ild, og alt ville være forbi.

Pludselig hørtes råb i skoven, bag ved soldaterne.

Retfærdige himmel! Hvad ser jeg? – Fru Keller understøttet af frøken Martha og min søster Irma! Hendes stemme kunne næppe høres, men hendes hånd svingede et papir, og frøken Martha, min søster og hr. de Lauranay råbte sammen med hende:

"Franskmænd! – Franskmænd!"

I det samme lød et forfærdeligt knald, og jeg så fru Keller synke sammen!

Hverken Johan eller jeg var ramt. Var det da ikke soldaterafdelingen, som havde skudt? ...

– Nej! En fem-seks stykker af den lå på jorden, mens officeren og de andre smurte haser, så godt de kunne.

Samtidig, fra forskellige sider rundt om i skoven, lød disse råb, som jeg hører endnu:

"Fremad! Fremad!"

Det var franske råb, og ikke preussernes rå "*Vorwärts*".

En troppeafdeling af vore soldater havde nået skoven i et heldigt øjeblik, kan jeg nok sige. Deres skud var kommet preussernes nogle få sekunder i forkøbet. – Det var tilstrækkeligt. Men hvordan havde vore brave landsmænd kunnet være der sådan lige i rette tid? ... Jeg fik det først senere at vide.

Johan var sprunget hen ved siden af sin moder, som frøken Martha og min søster endnu holdt i deres arme. Den stakkels kone, som troede, at denne gevær salve havde dræbt os, var faldet i afmagt.

Men under sin søns kys åndede hun atter op og kom til sig selv igen, og disse ord undslap hendes mund i en tone, jeg aldrig nogen sinde vil forglemme:

"Franskmand! – Han er franskmand!"

Hvad ville hun sige? Jeg havde vendt mig om mod hr. de Lauranay ... Han kunne ikke sige et ord.

Frøken Martha greb da det papir, som fru Keller holdt i hånden, der endnu var sammentrukket som et ligs, og rakte det til Johan.

Jeg ser endnu dette papir. Det var en tysk avis, *Zeitblatt*.

Johan tog og læste det. Tårerne trådte ham i øjnene. Herregud, hvor man er lykkelig ved at kunne læse ved sådanne lejligheder!

Og så undslap det samme ord hans læber. Han rejste sig med en mine, som et menneske, der pludselig er blevet gal. Hvad

han sagde, kunne jeg ikke forstå, for hans stemme var næsten kvalt af bevægelse.

"Franskmand! – Jeg er franskmand!" udbrød han. "Å! moder! – Martha! ... Jeg er franskmand!"

Dernæst faldt han på knæ i et udbrud af taknemmelighedsfølelse mod Gud.

Men nu havde fru Keller rejst sig og sagde:

"Johan, nu vil man ikke mere tvinge dig til at kæmpe mod Frankrig!"

"Nej, moder! Nu er det min ret, og min pligt at kæmpe *for* det!"

24

Johan havde revet mig med sig uden at have fået tid til at forklare sig. Vi var midt imellem franskmændene, som styrtede ud af skoven, og vi marcherede imod kanonerne, som begyndte at tordne med en vældig støj.

Jeg forsøgte forgæves at tænke. Hvordan var det gået til, at Johan Keller, fru Kellers søn, af tysk herkomst, var franskmand? Forstod det ikke! Alt, hvad jeg kunne sige, var, at han kæmpede, som om han var det, og jeg med!

Jeg skal nu fortælle, hvad der var sket denne morgen, den 20. september, og hvordan en afdeling af vore soldater så belejligt havde ligget i den lille skov, som støder op til vejen til Châlons.

Man husker, at Dumouriez, natten til den 16., var brudt op fra lejren ved Grand-Pré, for at begive sig hen til stillingerne ved Sainte-Menehould, hvortil han ankom næste dag efter en march på fire-fem mil. Foran Sainte-Menehould er der forskellige højder, der er adskilte ved dybe kløfter.

Den nederste del forsvares ved hjælp af krat og moradser, der dannes af floden Aure, lige til det sted, hvor den falder ud i Aisne.

Til højre ligger Hyron-højderne, lige over for Månebjergene, til venstre Gizaucourt-højderne. Mellem dem og Sainte-Menehould udstrækker sig en slags sumpagtigt bassin, som overskæres af vejen til Châlons. På overfladen af dette bassin er der nogle små høje af mindre betydning – blandt andre den, hvorpå Valmy-møllen ligger, som rager op over landsbyen af

samme navn, der er blevet så berømt siden den 20. september 1792.

Straks ved sin ankomst besatte Dumouriez Sainte-Menehould.

I denne stilling støttede han sig til Dillons korps, der skulle forsvare Islette-passet imod enhver kolonne, østrigsk eller preussisk, der ville tage Argonner-skoven bagfra. Dumouriez' soldater, der var godt forsynede med levnedsmidler, tog vel imod deres general, som holdt meget streng disciplin – især mellem de frivillige, som kom fra Châlons og som for størstedelen ikke var det reb værd, der behøvedes til at hænge dem i.

Efter at have forladt lejren ved Grand-Pré, havde Kellermann gjort en tilbagevigende bevægelse. Den 19. var han endnu et par mil borte fra Sainte-Menehould, da Beurnonville allerede befandt sig der med 9000 mand af hjælpetropperne fra lejren ved Molde.

Efter Dumouriez' mening skulle Kellermann besætte højderne ved Gizaucourt, som ligger højere end Månebjergene, som preusserne rykkede hen imod. Men ordren var blevet misforstået – det var Valmy-sletten, som Kellermann havde besat tilligemed general Valence og hertugen af Chartres, som især udmærkede sig i denne kamp, i spidsen for tolv bataljoner infanteri og tolv eskadroner artilleri.

Imidlertid ankom Braunschweig i det håb at afskære vejen til Châlons og kaste Dillon ud af Islettes-passet. Når Sainte-Menehould først var omringet af 40.000 mand foruden emigranternes kavaleri, ville Dumouriez og Kellermann snart blive tvunget til at overgive sig.

Og man kunne frygte det, da højderne ved Gizaucourt ikke var i franskmændenes magt, sådan som Dumouriez havde villet. Hvis preusserne, der allerede var herrer over Månebjergene, bemægtigede sig højderne ved Gizaucourt, kunne deres artilleri i virkeligheden beskyde alle franskmændenes stillinger.

Det var vel det, kongen af Preussen indså. I stedet for at rykke frem mod Châlons, gav han, trods Braunschweigs råd, ordre til angreb, idet han håbede at kaste Dumouriez og Kellermann ud i sumpene ved Sainte-Menehould.

Hen imod klokken halv ni om morgenen begyndte preusserne i god orden at marchere ned ad Månebjergene og standsede på halvvejen.

I dette øjeblik, det vil sige i begyndelsen af kampen stødte en preussisk kolonne på vejen til Châlons sammen med Kellermanns arrieregarde, hvoraf nogle kompagnier, der havde kastet sig ind i den lille skov, jog det preussiske troppekorps, der skød på os, på flugt.

Johan og jeg var nu i den hedeste fægtning, der, hvor jeg havde genfundet mine kammerater fra det kongelige picardiske regiment.

"Delpierre?" råbte en af officererne af min eskadron, som fik øje på mig i det øjeblik, kuglerne begyndte at spille på vore geledder.

"Ja vel, hr. kaptajn!" svarede jeg.

"Nå, det kan man kalde at komme i rette tid!"

"Som De ser, for at slås!"

"Men du er til fods?"

"Ja vel, hr. kaptajn, jeg vil slås til fods, og jeg skal nok opfylde min pligt!"

Der var blevet udleveret våben til Johan og mig, et gevær og en sabel til hver. Lædertøjet på vore klæder var i pjalter – grunden til, at vi ingen uniform havde var, at regimentets skrædder ikke havde haft tid til at tage mål af os.

Jeg må tilstå, at franskmændene blev trængt tilbage i begyndelsen af kampen; men general Valences karabinierer løb til og genoprettede ordenen i et forvirret øjeblik.

Imidlertid havde tågen, der blev revet i stykker ved artilleriets skydning, lettet sig. Der kæmpedes i fuldt solskin. I løbet af et par timers tid udveksledes der henved 20.000 kanonskud mellem højderne ved Valmy og Månebjergene. – Man har sagt 20.000 ... Godt! ... Lad os sige 21.000 og så ikke tale mere om det. I alle tilfælde er det, ifølge ordsproget, bedre at høre det, end at være døv!

I dette øjeblik var pladsen ved Valmy mølle vanskelig at holde. Kuglerne strøg langs geledderne. Kellermanns hest fik bugen revet op. Det var ikke blot Månebjergene, som tilhørte preusserne – de var også i færd med at bemægtige sig højderne ved Gizaucourt. Vi havde ganske vist højderne ved Hyron, som Clairfayt søgte at besætte med 25.000 østrigere, og hvis det lykkedes ham, ville franskmændene blive beskudt både i siden og i fronten.

Dumouriez så faren. Han sendte Stengel afsked med seksten bataljoner for at kaste Clairfayt tilbage, og Chazot for at han kunne besætte Gizaucourt førend preusserne. Chazot ankom for sent. Stedet var taget, og Kellermann blev nødt til at forsvare sig i Valmy mod artilleriet, som beskød ham fra alle

sider. En krudtvogn sprang i nærheden af møllen og bragte forvirring et øjeblik. Johan og jeg befandt os der, tillige med det franske infanteri, og det var et Guds under, at vi ikke blev dræbt.

Så var det, at hertugen af Chartres løb til med en reserve artilleri og heldigt optog kampen med kanonerne fra Månebjergene og Gizaucourt.

Alligevel blev fægtningen varmere endnu. Preusserne, der var opstillet i tre kolonner, begyndte at angribe Valmy mølle for at fordrive os derfra og kaste os ud i sumpen.

Jeg ser og hører endnu Kellermann. Han gav ordre til at lade fjenden komme helt op til toppen af højden, førend man styrtede løs på ham. Man holdt sig parat – man ventede.

Og i et heldigt øjeblik undslap dette råb Kellermann:

"Leve nationen!"

"Leve nationen!" svarede vi.

Det blev råbt med en sådan kraft, at artillerisalverne ikke formåede at overdøve det.

Preusserne havde nået den øverste rand af højden. Med deres velordnede kolonner, deres taktfaste skridt og den koldblodighed, de viste, var de frygtelige at modstå.

Men den franske fyrighed var stærkere. Vi kastede os over dem. Det blev en frygtelig kamp og en skrækkelig nedsabling på begge sider.

Midt i krudtrøgen, som bølgede om os, så jeg pludselig Johan Keller styrte fremad med hævet sabel. Han havde genkendt et af de preussiske regimenter, som vi begyndte at kaste ned ad skråningerne ved Valmy.

Det var oberst von Grawerts regiment. Løjtnant Franz kæmpede meget tappert, for det er ikke mod, de tyske officerer mangler.

Johan og han stod ansigt til ansigt. Løjtnanten troede, vi var faldet for de preussiske kugler, og han fandt os her! Man kan nok tænke, han måtte blive forbavset. Men der var næppe tid til at genkende hinanden – med et spring kastede Johan sig over ham og kløvede hans hoved med bagsiden af sin klinge.

Løjtnanten styrtede død til jorden, og jeg har altid anset det for retfærdigt, at han faldt for Johan Kellers hånd.

Imidlertid søgte preusserne stadig at erobre sletten. De angreb med en overordentlig kraft. Men vi var dem jævnbyrdige, og hen imod klokken 2 om eftermiddagen måtte de opgive deres skydning og trække sig tilbage på sletten.

Kampen var dog kun opsat. Klokken 4 gentog kongen af Preussen angrebet i spidsen for tre kolonner af sit bedste infanteri og kavaleri. Men et batteri på 24 kanoner, som kørtes op ved møllen, beskød preusserne med en sådan voldsomhed, at de ikke kunne klatre op ad de af kugler bestrøgne skråninger. Da natten kom, trak de sig tilbage.

Kellermann var forblevet herre over sletten, og navnet Valmy var i vælten i Frankrig den dag, da konventet under sin anden samling dekreterede republikken.

25

Vi er nu nået til slutningen af denne fortælling, som jeg gerne kunne have kaldt: *Historien om en orlov i Tyskland.*

I et hus i landsbyen Valmy traf fru Keller, hr. og frøken de Lauranay, min søster Irma, Johan og jeg hinanden samme aften.

Hvilken glæde at se hinanden igen efter så mange prøvelser! Hvad der passerede mellem os, kan man let gætte.

"Nå!" sagde jeg. "Jeg er ikke nysgerrig, og dog – sådan at stå med næbbet i vandet! – Jeg ville gerne have at vide ..."

"Hvordan det kan være, at Johan er din landsmand?" svarede min søster.

"Ja, Irma, og det synes mig så besynderligt, at man har taget fejl ..."

"Man begår ikke den slags fejltagelser, min gode Natalis!" svarede Johan.

Og med få ord fortalte man mig følgende: I landsbyen Croix-aux-Bois, hvor vi havde ladet hr. de Lauranay og hans rejsefæller blive tilbage i Hans Stengers hus, var østrigerne snart blevet erstattet af en preussisk kolonne. Denne kolonne bestod for en del af unge mænd, som udskrivningen af 31. juli havde revet bort fra deres familier.

Mellem disse unge mænd var der en brav fyr ved navn Ludvig Pertz, som var fra Belzingen. Han kendte fru Keller og kom for at besøge hende, da han erfarede, at hun var fange hos

preusserne. Man fortalte ham da, hvad der var hændt Johan, og hvordan han havde måttet flygte ind i Argonner-skoven.

Da udbrød Ludvig Pertz:

"Men Deres søn har ingen ting at frygte, fru Keller! – Man havde ingen ret til at indrullere ham! – Han er ikke preusser! – Han er franskmand."

Man kan tænke sig virkningen af denne erklæring. Og da Ludvig Pertz blev i stand til at bevise sit udsagn, rakte han fru Keller et nummer af *Zeitblatt*.

Denne avis indeholdt dommen, som var faldet den 17. august i sagen Keller kontra staten, familien Kellers fordring var afvist, af den grund at hærleverancer kun kunne overdrages en tysker af preussisk æt. Nå, det var blevet bevist, at Kellers forfædre aldrig havde søgt om eller erholdt indfødsret siden deres ophold i Geldern, efter tilbagekaldelsen af det nantiske edikt; at nævnte Keller aldrig havde været preusser, at han altid havde været franskmand, og at staten selvfølgelig ikke skyldte ham noget.

Det var en net dom! At Keller var forblevet franskmand, var uden tvivl sikkert nok! Men det var ingen grund til ikke at betale ham hans tilgodehavende! Men sådan dømte man nu en gang i Berlin i 1792. De kan tro, at Johan ikke tænkte på at appellere sagen. Han anså sin sag for tabt, tabt til gavns. Det, som der ikke kunne tvistes om, var, at han var den bedste franskmand af verden, født af en fransk fader og en fransk moder! Hvis han trængte til at blive døbt – så havde han nylig modtaget dåben i kampen ved Valmy – denne ilddåb, som nok kan opveje en anden!

Efter Ludvig Pertz oplysninger kan man nok forstå, at det gjaldt om at finde Johan. I Croix-aux-Bois havde man netop fået at vide, at han var fanget i Argonner-skoven, ført til Longwé og derpå bragt til den preussiske lejr sammen med mig. Der var ikke en time at spilde. Fru Keller kom atter til kræfter, stillet overfor den fare, der truede hendes søn. Efter at den østrigske kolonne var draget bort, havde hun, ledsaget af hr. de Lauranay, frøken Martha og min søster, med den skikkelige Hans Stenger som vejviser, forladt Croix-aux-Bois, og var nået til Braunschweigs kantonnement samme morgen, som vi skulle skydes. Vi var netop ført ud af dette telt, hvor krigsretten blev holdt, da hun nåede dertil.

Forgæves talte hun sin sag, idet hun støttede sig til denne dom, som erklærede Johan Keller for franskmand. Hun fik afslag. Hun slog da ind på vejen til Châlons i samme retning, som man slæbte os. – Resten ved De.

Når alt ordner sig sådan, at brave mennesker bliver lykkelige, når de fortjener at være det, så kan man indrømme, at Gud gør al ting vel.

Jeg vil endnu sige et par ord om franskmændenes stilling efter slaget ved Valmy.

Om natten lod Kellermann først højderne ved Gizaucourt besætte – hvilket definitivt sikrede hele hærens stillinger.

Dog havde preusserne afskåret os fra vejen til Châlons, og vi kunne ikke mere komme i forbindelse med depoterne. Men da vi var herre over Vitry, kunne vi altid få levnedsmidler, og hæren behøvede ikke at lide noget ved at ligge i lejr ved Sainte-Menehould.

De fjendtlige armeer blev liggende i deres kantonnements til de sidste dage i september. Forhandlinger havde fundet sted, men ikke ført til noget. Men i den preussiske lejr længtes man efter at komme tilbage over grænsen. Der manglede levnedsmidler, og sygdom hærgede tropperne i den grad, at hertugen af Braunschweig brød op den 1. oktober.

Man må tilstå, at man ikke alt for livligt forfulgte preusserne, mens de rykkede tilbage gennem Argonner-skovens pas. Man lod dem kæmpende træffe sig tilbage, uden rigtig at hugge løs på dem. Af hvilken grund? Jeg ved det ikke. Der er mange flere end jeg, som ikke har forstået Dumouriez' holdning ved den lejlighed.

Uden tvivl var der politik med i spillet, og jeg gentager, at jeg forstår ikke en døjt af politikken.

Det vigtigste var, at fjenden atter var rykket over grænsen. Det gik langsomt, men sikkert, og snart var der ikke mere en eneste preusser i Frankrig – ikke en gang Johan, eftersom han fuldt ud var vor landsmand.

Så snart det blev muligt at rejse, midt i den første uge af oktober, vendte vi alle sammen tilbage til mit kære Picardi, hvor Johan Kellers og Martha de Lauranays bryllup endelig stod. Man husker, at jeg skulle være forlover for Johan i Belzingen, og bliver vel næppe overrasket ved, at jeg var det i Saint-Sauflieu. Og hvis et ægteskab nogen sinde kan siges at være lykkeligt, så er det sandelig dette.

Jeg for min del stødte til mit regiment nogle dage senere. Jeg lærte at læse og at skrive og blev, som jeg har sagt, løjtnant og dernæst kaptajn under kejserdømmets krige.

Se det er min historie, som jeg har forfattet for at gøre en ende på mine venners diskussioner i Grattepanche. Skønt jeg måske ikke har talt som en kirkebog, har jeg i det mindste fortalt begivenhederne, sådan som de har fundet sted. Og nu, kære læser, er jeg så fri at anbefale mig.

Natalis DELPIERRE

Fhv. kaptajn i kavaleriet.

Om "På vejen til Frankrig"

Forfatter: Jules Verne (1828-1905).
Org.udgave: *Le Chemin de France.* Føljeton i *Le Temps* 31. august – 30. september 1887, bogudgave J. Hetzel et Cie, Paris 1887.
Denne udgave baseret på: Jules Verne: *Paa Vejen til Frankrig.* Oversat efter Originalens 4. Oplag. Kjøbenhavn. Otto Christensens Forlag, 1888.
Oversætter: Ikke oplyst i bogforlæg.
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter illustration af Georges Roux (1855-1929): "*Le soldat présentait une lettre*" (1887).

ISBN 978-87-7979-964-6

2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-201-2 (Ølstykke 2010).

© 2024 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk